

TROAS BÖLGESİ ODEİON YAPILARI
(Yüksek Lisans Tezi)

Deniz Başar ÖZTÜRK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Turan TAKAOĞLU

2006

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

TROAS BÖLGESİ ODEİON YAPILARI

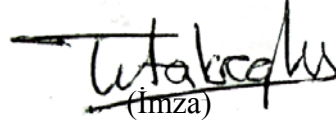
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Turan TAKAOĞLU

Hazırlayan
Deniz Başar ÖZTÜRK

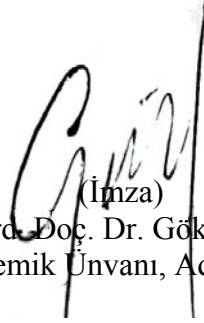
Çanakkale - 2006

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüęü'ne ait
“TROAS BÖLGESİ ODEİON YAPILARI” adlı
Çalışma, jürimiz tarafından Arkeoloji Anabilim Dalında
YÜKSEKLİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Başkan. Yrd. Doç. Dr. Turan TAKAOĞLU
Akademik nvani, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)

ye. Yrd. Doç. Dr. Göksel SAZCI
Akademik nvani, Adı Soyadı

(İmza)

ye. Yrd. Doç. Dr. Cumhuri ARSLAN
Akademik nvani, Adı Soyadı

Yrd.Doç. Dr. Mehmet řAHİN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu tez çalışması antik Troas bölgesi önemli kentlerinden Alexandria Troas, Roma dönemi şehir planında önemli bir konumda bulunan Odeion yapısını mimari açıdan inceleyerek kent sosyal yaşamındaki olası rolü üzerine yoğunlaşır. Roma dönemi sosyal yaşantısı içinde önemli bir yer tutan Odeionlar bazı diğer kullanım alanları dışında özellikle, müzik aletlerinin eşlik ettiği konserler, müzikaller ve müzik yarışmaları amacıyla kullanılmaktadırlar. Odeion yapıları gelişimi tamamlayasıya kadar bazı gelişim aşamalarından geçmiş ve bu şekilde yarım daire temelli ve yine yarım daire şekilli oturma sıralarına sahip olan son gelişim aşamasına ulaşmışlardır. Bu açıdan Alexandria Troas kenti odeion yapısını tarihlemek ve kentin bu dönemdeki yapılaşma süreci içinde değerlendirilecektir. Alexandria Troas kenti bölge topraklarının Roma hakimiyetine girmesinin ardından gelişimini sürdürmüştür. Roma imparatorluk döneminde koloni haline gelen kentte inşa edilen bir çok önemli yapı arasında odeion yapısı da bulunmaktadır. Yapının günümüzde görülebilen bölümün bir çoğunu tonozlu alt yapısı oluşturmaktadır. Şu andaki görünümü ile bir Roma yapısı görünümüne sahip olan yapının sahne binasının yapı elemanlarının büyük kısmının tahrip olması ve bu çalışmaya konu teşkil eden odeion yapısında kazı yapılmamış olması sağlam bilgilere ulaşmamıza engel olmaktadır. Bu bakımdan sistemli olarak kazıları yapılmış antik Troia kenti odeion yapısı karşılaştırma açısından önemli bir yer tutmaktadır. 1991 yılında Brian Rose liderliğinde başlatılan ve sonrasında devam eden çalışmalarda Bronz Çağ Sonrası Troia araştırma ekibi tarafından odeion yapısı da bir çok çalışma yapılmış ve sahne binasının orijinal yapısı hakkında çalışmalar ortaya konmuştur. Troia odeion yapısı Roma odeion yapı tipine uygun bir plan verdiğiinden Alexandria Troas odeion yapısıyla oldukça benzeştiği bu benzerliğin bu iki yapının yaklaşık olarak aynı tarihte inşa edildiğinden ve aynı mimari gelenek ürünü olmalarıyla açıklanabilir.

SUMMARY

This thesis examines the odeion of the ancient city of Alexandria Troas in the Troad in order to determine its architectural features and place it in its temporal context within the Roman period. Alexandria Troas was one of the most important cities of the Troad in northwestern Asia Minor during the Roman Period. The city controlled the maritime trade between the Aegean and the Black Sea worlds during the Roman period. A series of public monuments were constructed at the city following the Augustan period. The odeion of Alexandria Troas is situated in the urban center where important roads intersect. Because the odeion structures played important role within the life of the Roman cities, this thesis also attempts to determine the role of this structure for the Roman people of the city. It shares a number of similarities with the odeion at Troia. These odeion monuments from Alexandria Troas and Troia represent the only known two examples in the Troad. They both appeared to be constructed within the widely accepted traditional scheme of the Roman period.

ÖZET	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
RESİMLER LİSTESİ	iv
ÖNSÖZ	ix
I. GİRİŞ	1
II. ROMA SOSYAL YAŞANTISINDA ODEION YAPILARI	7
A. Kullanım Özellikleri	7
B. Mimari Özellikleri	17
III. ALEXANDRIA TROAS KENTİ ODEION YAPISI	37
A. Roma Döneminde Alexandria Troas Kenti	37
B. Alexandria Troas Odeion Yapısı	55
1. Cavea	57
2. Sahne Binası	67
3. Çatı Sorunu	70
4. Tarihleme	71
IV. TROİA KENTİ ODEİON YAPISI	75
A. Troia Kenti Tarihçesi ve Roma Dönemi	75
B. Troia Kenti Odeion Yapı	79
V. SONUÇ	87
VI. KAYNAKÇA	90

RESİMLER LİSTESİ

Res. II.1	Perikles'in <i>Odeion</i> 'u ve <i>Dionysos</i> tiyatrosu (Bieber 1971: fig. 258)...	8
Res. II.2.	Periklesin <i>Odeion</i> 'una ait bir betim (Meinel 1080: fig. 36).....	8
Res. II.3.	Resim II. 3. Priene <i>Odeion</i> 'u rekonstrüksiyonu (Bieber 1971: 425)...	14
Res. II.4.	ResimII. 4. Oropus Tiyatrosu (Bieber 1971: fig 429).....	15
Res. II.5.	Lyon tiyatrosu ve odeionu (Meinel 1980, fig. 673).....	20
Res. II. 6.	Korint <i>Odeion</i> 'u ve Tiyatrosu arasındaki bağlantıyı gösteren plan (Meinel 1980, fig. 19).....	21
Res. II. 7.	Pompeii <i>Odeion</i> 'u (Meinel 1980, fig. 78).....	24
Res. II. 8.	Atina Agora <i>Odeion</i> 'u (Meinel 1980, fig. 6).....	24
Res. II. 9.	Pausilypon <i>Odeion</i> 'u (Meinel 1980, fig. 84).....	26
Res. II. 10.	Tivoli <i>Odeion</i> 'u (Meinel 1980, fig. 117).....	28
Res. II. 11.	Aosta <i>Odeion</i> 'u (Meinel 1980, fig.180).....	29
Res. II. 12.	Turin <i>Odeion</i> 'u (Meinel 1980, fig. 82).....	29
Res. II. 13.	Argos <i>Odeion</i> 'u (Meinel 1980, fig. 86).....	32
Res. II. 14.	Korinth <i>Odeion</i> 'u (Meinel 1980, fig. 15).....	33
Res. II. 15	Atina, Herodes Atticus <i>Odeion</i> 'u (Bieber 1971, fig. 712).....	34
Res. III. 1.	Resim III.1. Alexandria Troas antik kenti konumunu gösteren harita (Rose 2002,fig. 1).....	38
Res.III.2.	Hristiyanlığın batıya yayılışında önemli rol oynayan Aziz Paulus betimi (Alexandria Troas kazı arşivi).....	44

Res.II.3.	Alexandria Troas limanının hava fotoğrafından genel bir görüntüsü (Alexandria Troas kazı arşivi).....	45
Res. III.4.	Alexandria Troas kent planı (Alexandria Troas kazı arşivi).....	47
Res. III.5.	Alexandria Troas kenti jeofizik çalışmaları (Alexandria Troas kazı arşivi).....	48
Res. III.6.	Alexandria Troas kenti doğu kapısının çizimi (Schwertheim 2003).....	49
Res. III.7.	<i>Alexandria</i> Troas Kenti Agora Tapınağı (Alexandria Troas kazı arşivi).....	51
Res. III.8.	Alexandria Troas kenti agora tapınağı podyumu ve temeli (Görkay,1999, fig.5).....	51
Res. III. 9.	Alexandria Troas kenti agorasının kuzeyindeki doğu-batı yönlü cadde (foto. Deniz Öztürk).....	53
Res. III 10.	Alexandria Troas kenti agorasının kuzeyindeki doğu-batı yönlü cadde (foto. Deniz Öztürk).....	53
Res. III. 11.	Alexandria Troas kenti Herodes Attikus Hamamı (Bieg2002 fig. 1)..	54
Res. III.12.	Alexandria Troas kenti agora alanı (Alexandria Troas kazı arşivi).....	55
Res. III.13.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapı kalıntıları (foto. Deniz Öztürk).....	56
Res. III.14.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı Tonozlu alt yapı ve ona bağlı taşıyıcı desteklerin görünümü (foto. Deniz Öztürk).....	57
Res. III..15	Alexandria Troas <i>odeion</i> yapısının mimari çizimi (Çizim Deniz Öztürk).....	58

Res. III. 16.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısının kuzey-güney doğrultulu kesiti (Çizim Deniz Öztürk).....	59
Res. III.17.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısının doğu batı doğrultulu kesiti.(Çizim Deniz Öztürk).....	60
Res. III.18.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapı ve destek duvarının güney yönünden görünümü (foto. Deniz Öztürk).....	61
Res. III.19.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapı ve destek duvarının doğudan görünümü (foto. Deniz Öztürk).....	61
Res. III.20.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapıda yer alan kemerler (foto. Deniz Öztürk).....	62
Res. III.21.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapıda yer alan kemerler ve destek temelleri (foto. Deniz Öztürk).....	63
Res. III.22.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapının kuzey yönünden bir görüntüsü (foto. Deniz Öztürk)	64
Res. III.23.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapının güney yönünden bir görüntüsü (foto. Deniz Öztürk).....	64
Res. III.24.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapının ve iç kısımda yer alan nişlerin güney yönünden bir görüntüsü (foto. Deniz Öztürk).....	65
Res. III..25.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapının iç kısımda yer alan nişlerin kuzey yönündeki görüntüsü (foto. Deniz Öztürk)....	66
Res. III.26.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapısının güney yönündeki iç kısımda yer alan kemerin görüntüsü (foto. Deniz Öztürk).....	66

Res. III.27.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Tonozlu alt yapısının kuzey yönündeki iç kısmında yer alan kemerin görüntüsü.....	67
Res. III.28.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Sahne binasına ait kalıntıların genel bir görüntüsü (foto. Deniz Öztürk).....	68
Res. III.29.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı ön kısmında bulunan ve stoa olduğu düşünülen yapı kalıntıları (foto. Deniz Öztürk).....	68
Res. III.30.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısı. Stoa olduğu düşünülen yapının sütun dizisine ait taşıyıcı kalıntıları.....	69
Res. III.31.	Alexandria Troas kenti <i>odeion</i> yapısının batısında yer alan ve stoa olduğu düşünülen yapının genel görünüşü (foto. Deniz Öztürk).....	70
Res. III.32.	Alexandria Troas <i>odeion</i> yapısı sahne yapısı içinde bulunmuş olan terra sigillata seramik parçası (foto. Deniz Öztürk).....	74
Res. IV. 1.	Troia Savaşı kahramanı Hektor'un Troia'da basılmış bronz sikkesi (Rose 2002, fig. 4).....	77
Res. IV. 2.	Troia Kenti hamam ve <i>nymphaeum</i> 'un genel görünüşü (Rose 2002, fig. 7).....	78
Res. IV.3.	1938 yılı Blegen kazıları sırasında çizilen <i>odeion</i> planı (Rose 1992: fig.17).....	80
Res.. IV.4.	Troia <i>Odeion</i> 'u sahne binasının bir görüntüsü (Rose 1999, fig. 11)...	81
Res..IV.5.	Troia <i>Odeion</i> 'u planı (Riorden 1996, fig. 1).....	82
Res. IV.6.	Troia IX planı (Rose 1999, fig. 1b).....	83
Res.. IV.7.	Troia <i>Odeion</i> 'u sahne binası planı (Rose 1998,fig.17).....	84

Res. IV. 8.	Troia <i>Odeion</i> 'unda bulunmuş olan İmparator Hadrian heykeli (Rose 2002, fig.5)	85
Res.. IV.9.	Troia <i>Odeion</i> 'u genel görüntüsü (Rose 1998, fig. 16).....	86

ÖNSÖZ

Antik çağda, kent içindeki yaşam bazı belirleyici koşullar altında gelişmiştir ki günlük yaşam o devrin, politik, kültürel ve sosyal yapısını anlamamıza oldukça büyük katkı sağlamaktadır. Kent içindeki günlük yaşamı yönlendiren ve aynı zamanda onun hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olan bir takım yapılar vardır. Sosyal, kültürel ve politik yaşama etki eden tiyatro, hamam, *bouleterion*, stoa, agora ve *odeion* gibi yapılar sayılabilirler. Bu yapılar arasında yer alan *odeion* yapıları, kent içerisindeki politik, sosyal ve kültürel yaşamı yansıtmaları ve sınıfsal farklılıkları ortaya koymaları açısından oldukça önemli yapılardır. Bu çerçevede içerisinde, yapılan bu çalışma, *odeion* yapı gelişim tarihinin açıklanması, Troas Bölgesinin önemli kentlerinden biri olan Aleksandria Troas şehri sınırları içerisinde bulunan ve daha önce herhangi bir çalışma yapılmayan *odeion* yapısı ve yine Troas bölgesinin önemli kentlerinden Troia'nın *odeion* yapısını konu almakta ve yapı gelişimi açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Öncelikle, tez konusu belirlenmesi aşamasında bana fikirleri ile yol gösteren, daha sonrasındaki süreçte tezimin şekillenmesine katkıda bulunan sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Turan Takaoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez konumun seçiminde bana yardımcı olan, kazı sezonu içerisinde *odeion* yapısında çalışma imkanı veren Prof. Dr. Elmar Schwertheim'a teşekkürlerimi sunarım. Kütüphane çalışmaları ve tez yazım aşamasında bana destek olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim

Deniz Başar ÖZTÜRK

Çanakkale 2006

I. GİRİŞ

Roma dönemi şehirciliği anlayışında ortak kullanım alanları arasında yer alan agora, stoa, tiyatro, hamam, *bouleuterion* ve *odeion* gibi yapıların bazıları tüm halka açıkken, bazıları belirli bir kültürel veya politik statüye sahip insanların kullanım alanlarını oluşturmuştur. Bu mimari yapı türleri arasında özellikle *odeion* yapıları Roma şehirciliği ve yaşantısı içinde önemli yer işgal ederler. Anadolu’da örneğine sıklıkla rastlanılmayan yapı türü olan *odeion*’lara ait iki örneğin antik Troas bölgesinde yer alması sözü edilen Roma şehirciliğinde bu yapı türünün anlaşılmasına katkıda bulunabilir. Mimarlık tarihi ve gelişim süreçleri incelendiğinde, işlevleri ve kullanım şekillerine bakılmaksızın, birçok yapı ve mimari öğenin gelişen teknoloji, kullanım özellikleri ve değişen hayatla birlikte zaman içerisinde bir gelişim ve değişim içerisinde olduğu görülmektedir. Bunu neredeyse birçok yapı ve mimari öğede görebiliriz. Gelişimlerini tamamlamış olan hiçbir yapı tipi birden ortaya çıkmamıştır. Bir önceki yapı tipinin değişime uğraması ve belki de bir sonraki evreye öncülük edecek şekilde tasarlanması sonucu oluşmuştur. Bununla ilgili olarak şehir planlaması, yapı teknikleri, su sistemleri, tapınaklar, tiyatrolar, agoralar, hamamlar, meclis binaları ve *odeion*’lar gibi birçok örneği sıralayabiliriz.

Antik Çağ’da toplumun sosyal ve kültürel yapısı insan yaşantısı üzerinde oldukça önemli bir rol üstlenmiştir. Günlük yaşamdan politik yaşama kadar kentsel ve kırsal hayatı etkilemiştir. Bu açıdan sosyal, kültürel ve politik amaçlı kullanılmakta olan birçok yapı inşa edilmiştir. Bu yapılardan tiyatrolar, *bouleuterion*’lar ve *odeion*’lar, yaşam içerisinde üstlendikleri sosyal, kültürel ve politik amaçlı kullanımları ile halkın bir araya geldiği, toplanabildiği diğer yapılardan ayrılıyorlardı. Bu yapılar arasında da kullanım amaçları ve işlevleri açısından farklılıklar bulunmaktadır. Tiyatrolar ve daha sonraları sık görülmeseler de Roma döneminde yapımı başlayan amfiteyatrolar tüm halka açıktı. Genelde sahnesele gösterilerin yapıldığı bu yapılar sosyal ve kültürel yaşam içerisinde önemli bir role

sahiplerdi. *Bouleuterion*'lar ise tüm halkın kullanabildiği yapılar değillerdi. Bu yapılar meclis binaları olarak kullanılmaktaydı ve şehrin politik toplantı alanlarını oluşturmaktaydılar. *Bouleuterion*'lar bu özelliklerinden dolayı, şehrin politik yaşantısı açısından oldukça önemli yapılar olarak tanımlanabilirler. Bu iki yapı ile mimari şekilleri açısından büyük benzerlikleri olan *odeion*'lar ise, çeşitli işlevlerin yanı sıra, müzik enstrümanların eşlik ettiği konserler, resitaller ve müzikallerin sunulduğu yapılarıdır. Bu yapı da *bouleuterion*'lar gibi tüm halkın kullandığı bir yapı değildi ve kullanım şekli ile elit bir tabakaya hizmet ediyordu (Meinel, 1980:199).

Latince adı “*odeum*” olan *odeion* kelimesi şarkı anlamına gelen “*ode*”den (ὠδή) türetilmiştir. *Odeion* tanımı, Grekçe “ὠδείον” (*odeion*), Latince de “*odeum*” olarak antik dönemde, özellikle de Roma döneminde kullanılmıştır (Bieber 1971: 220). Diğer birçok yapı tipinde olduğu gibi *odeion* yapılarında da bir değişim ve gelişim süreci yaşanmıştır. *Odeion* yapı tipolojisi incelendiğinde bu yapıların öncüleri, Hellenistik meclis binaları ya da politik toplantı binaları olarak kabul edilebilir. *Odeion* yapılarının açık Roma tiyatroları ile de benzerlikleri de ilgi çekicidir ki; ulaştıkları zirve nokta, tipolojik olarak tiyatrolarla çok benzeşmektedir. *Odeion*'lar gelişim süreçleri açısından, incelenmesi gereken yapılardır. Gelişim aşamaları bazı ara evrelere ayrılarak ortaya konulabilir. Düzgün köşeli temelli ve kesik *cavea*'lı olarak ortaya çıkışlarından itibaren, düzgün köşeli temel içerisine yerleştirilen yarım daire formlu *cavea* tipine ve son olarak da yarım daire formlu, ve yarım daire temelli tipe ulaşasıya kadar bu yapılar bir çok gelişim evresi geçirmiştir.

Odeion'ların Antik Çağın sosyal yaşantısı içerisinde önemli bir rol üstlenmesine ve anıtsal olarak ayakta kalabilen yapılar arasında olmalarına karşın, bazı tekil yapılar hakkındaki yayınlar ve genel makaleler dışında çok fazla çalışılmanın olmaması biraz şaşırtıcıdır. Antik yazarlar *odeion* hakkında fazla bilgi vermezken, tekil örneklerden bahsetmektedirler. Meinel,'den öğrendiğimiz kadarıyla, geç dönemli yazarlardan Hesychios, Photios ve Suda, Perikles'in *Odeionu*'ndan bahsetmekte ve onu en eski *odeion* olarak göstermektedirler. Ayrıca

Suda ve Photios *odeion* kelimesinin kökeninden bahsetmekte ve bu kelimenin köken olarak şarkı söylemekten geldiğini belirtmektedirler (Meinel 1980: 18).

Modern araştırmalarda *odeion*'u ayrıntılı bir şekilde ilk olarak Albert Müler ele almış, 1886'da çıkardığı “Lehrbuches der griechischen Bühnenaltertümer” adlı eserinde *odeion* başlığı altında konuyla ilgili tartışmaları ele almış ve bir sonuca varmaya çalışmıştır (bkz. Müler: 1886). Buna karşın *odeion*'lar hakkındaki bilgiler eksik kalmıştır. Özellikle yapı gelişiminin eksik kalmış olduğu söylenebilir. Bunun dışında P.E. Arias tarafından “Enciclopedia Dell'Arte Antica”da verilen bilgiler de *odeion*'ların problemlerinin çözümü hakkında pek yardımcı olmamaktadır. Modern literatürde çok sayıda araştırmacının antik kaynaklardan yararlanması oldukça doğaldır. Bunlara Philostratos'tan yola çıkarak Herodes Attikus *Odeion*'unun çatısının sedir ağacından yapıldığı bilgisini veren Luigi Crema örnek gösterilebilir (Crema 1959: 425). Bilimsel literatürde yazarların bir binayı bazen *odeion* olarak bazen de *bouleuterion* veya *ekklesiasterion* olarak tanımladıkları görülür.

Özellikle 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başındaki yazarlar, basamak sıralı oturma yerlerine sahip olan yapıları, eğer çatılı oldukları ispatlanmışsa ve eksik bir sahne yapıları olsa da veya kent planı içerisindeki durumu bir belediye binası olduğuna kanıtsa bile *odeion* olarak tanımlamaktadırlar. Böylece *Odeion* yapı gelişimini neredeyse önemsiz hale getirmişlerdir. Buna karşılık Bieber en azından biraz da olsa bu konuya biraz değinmiş, M.Ö.15 yılında Agrippa tarafından inşa ettirilen *odeion* 'u, Helenistik belediye binalarının çatı geleneğini devam ettiren Roma dönemli bir yapı olarak göstermiştir (Bieber 1971: 221). *Odeion*'larla ilgili olarak yapılan çalışmalardan bir diğeri ise, diğerlerine oranla çok daha ayrıntılı şekilde ele alınmış olan Ruediger Meinel, tarafından 1980'de hazırlanmış olan *Das Odeion* (1981) adlı eserdir. Meinel, çalışmasında *odeion* yapılarıyla ilgili olarak birçok probleme değinmiş, *odeion* adının kullanımı, *odeion*'un işlevsel özellikleri, yapı gelişimi gibi noktaları ele alarak, çözümlemeye çalışmış ve bu çalışmasını da araştırması yapılan bir çok tekil örneği kullanarak yapmaya çalışmıştır (Meinel 1980). Bu çalışma yapı tarihi, gelişim aşamasında yaşanan değişiklikleri, yapı öncülerini ve ortaya çıkış

şeklini, nedenini ve işlevini açıklama gibi birçok konuda başarılı olarak nitelendirilebilir. Bu eser özellikle isimlendirmede yaşanan bazı sorunları, yapının işlevsel özelliklerini ve yapı gelişimini bazı ara gelişim evreleri ile yapı tarihini açıklaması açısından da oldukça önemlidir.

Odeion yapıları özellikle Roma dönemi sosyal, kültürel ve politik yaşam şekli için önemli ve belirleyici yapılar arasında yer almaktadır. Bu yüksek lisans tezi de, tüm bu özellikler dahilinde *odeion* yapılarının kökeni, isimlendirilmeleri, işlevsel özellikleri, yapı gelişim aşamaları ele alınmakta ve bu tür çalışmaların ışığı altında Troas bölgesinde yer almakta olan Alexandria Troas ve Troia *odeion* yapılarının analizi yapılmaya çalışılmaktadır. 2003 kazı sezonundan beri üyesi olduğum Alexandria Troas kazı çalışmalarının 2004 yılı içerisinde sürdürülen çalışmaları sırasında Prof. Dr. Elmar Schwertheim ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Turan Takaoğlu ile birlikte Alexandria Troas *odeion* yapısı tez konusu olarak belirlenmiştir. Fakat daha önce yapıda herhangi bir kazı çalışmasının yapılmaması ve bu tür çalışmaların sezon içerisinde de gerçekleştirilememesi nedeni ile çalışmanın kapsamı değiştirilerek şu andaki durumuna getirilmiştir.

Bu kapsamda, 2004 kazı sezonu içerisinde Alexandria Troas *odeion* yapısının mimari çiziminin yapılması ve planın açığa çıkarılması için yapı içerisinde önce temizleme işlemleri yapılmış ardından ölçüm ve çizim çalışmalarına başlanmıştır. Kazı sezonunu bitmesi ve çalışmaların yarıda kalması nedeniyle, çalışma için büyük önem taşıyan kütüphane ve literatür taraması çalışmalarına başlanmıştır. Daha önce değinildiği üzere *odeion* yapıları için yapılmış tekil örnekler ve bazı genel makaleler dışında bu konu üzerinde yapılmış olan çok fazla çalışmanın olmaması çalışma açısından zorluklar oluşturmıştır. Yapılan bu çalışmaların ardından, 2005 kazı sezonunda Alexandria Troas *odeion* yapısının plan çizimi tamlanmıştır. Kazı sezonunu ardından kütüphane çalışması ile ulaşılan kaynakların ışığı altında çalışmalar başlamıştır. Çalışmanın ilk aşamasında *odeion*'un işlevi ele alınarak, ne amaçlarla kullanıldığı ve işlevsel olarak ne tür değişikliklere uğradığı açıklanmaya çalışılmıştır. Bu konuda, *odeion* yapısının müzikal gösterilerde ve müzikal

çekişmelerde kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Bu yapılar ayrıca eğitim amacıyla da kullanılmaktaydılar ve zaman içerisinde birçok değişime uğradıkları da açıkça görülmüştür. Bu aşamanın devamında *odeion* ismi hakkındaki bazı problemler ele alınmıştır. *Odeum* ve *odeion* terimlerinin anlamları açıklanmakla birlikte *theatrum tectum* terimi ile *odeion* arasındaki bağlantılar ve farklılıklar ele alınmıştır.

Çalışman bir sonraki bölümünde, *odeion* yapı gelişim tarihi ele alınarak, gelişim aşamasında geçirdiği ara evreler ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonrasında *odeion*'ların kökeni hakkındaki bazı konular açığa çıkarılmaya çalışılmış, bu konuda *odeion*'ların belediye meclisleri yani *bouleuterion*'lar ile kökensel bağları ve ayrıca açık tiyatro yapıları ile bağlantı ve benzerlikleri ele alınmıştır.

Odeion'ların genel olarak ele alındığı bu iki aşamadan sonra Alexandria Troas kentinin öneminin ortaya konması amacıyla, şehrin kuruluşu, tarihi ve Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde üstlendiği rol ve önemi ortaya konmuştur. Bu aşamada şehrin *Synoikismos* yoluyla Antigonos Monophthalmos (tek gözlü Antigonos) tarafından Antigonia adıyla kurulmasının ardından Alexandria Troas adını alışı ve Roma döneminde koloni haline gelmesi, daha sonraları Osmanlı imparatorluğu zamanında şehrin yapı malzemelerinin İstanbul'a taşınması gibi gelişmeler göz önüne alınarak tarihsel süreci anlatılmıştır. Bu çalışmalar sırasında Phifostratus, Strabon, Livius, Diodoros gibi antik yazarlar ve 16. yüzyıl başlarında şehri ziyaret eden Sandys ve Coryate gibi araştırmacılar yanında 17. yüzyıl ve sonrasında bölgeye gelmiş olan bazı gezginlerin yazılı belgelerinden ve modern literatürde yer alan araştırmalardan yararlanılmıştır.

Bir sonraki aşamada ise Alexandria Troas *odeion* yapısının plan özelliklerinden yola çıkarak mimari açıdan tipolojisi ele alınmaya çalışılmıştır. Fakat yapıda kazı çalışması henüz yapılamadığından bu aşamadaki çalışmalar birer varsayım olarak kalmış ve kesin kanıtlarla ispatlanamamıştır.

Çalışmanın son aşamasını Troia *Odeion*'u hakkında yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında Troia *Odeion*'unda başlatılmış olan ilk çalışmalardan, W. Dörpfeld tarafından ve sonrasında Blegen kazı kampanyası döneminde yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Ardından 1991 yılında B.Rose liderliğinde başlatılan ve sonrasında devam eden çalışmalarda Bronz Çağ Sonrası Troia araştırma ekibi tarafından ortaya konmuş olan çalışmalar değerlendirilerek Troia *Odeion*'u ele alınmış ve bu şekilde değerlendirilmiştir. Sahne yapısı hakkında yapılan çalışmalar göz önüne alınmış, çatısız olduğu düşünülen Troia *odeion* yapısının çalışmalarla ortaya konulmuş olan genel mimari özellikleri de tespit edilmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

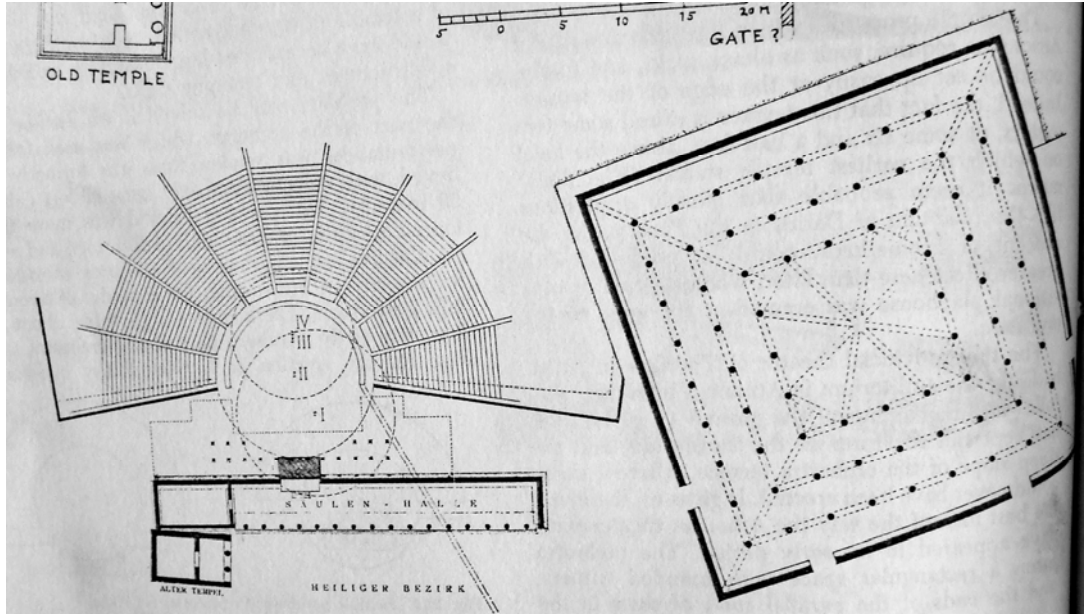
Sonuç bölümünde ise daha önceki bölümlerde sunulan bilgilerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş genel bir değerlendirme ortaya konulmaktadır. Antik Troas bölgesinde ele geçen bu iki *odeion* yapısının bölgenin Roma yaşantısı ve şehircilik anlayışındaki rolü değerlendirilerek bu iki yapının mimari özellikleri genel Roma dönemi *odeion* mimari anlayışı içindeki yeri yorumlanacaktır. Odeion yapılarına Roma dönemi Anadolu mimarisinde çok sık rastlamadığımızdan dolayı bu yüksek lisans tez çalışmasında değerlendirilen Alexandria Troas ve Troia kentleri *odeion*'larının arkeolojik bilgilerimize katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

II. ROMA SOSYAL YAŞANTISINDA ODEİON YAPILARI

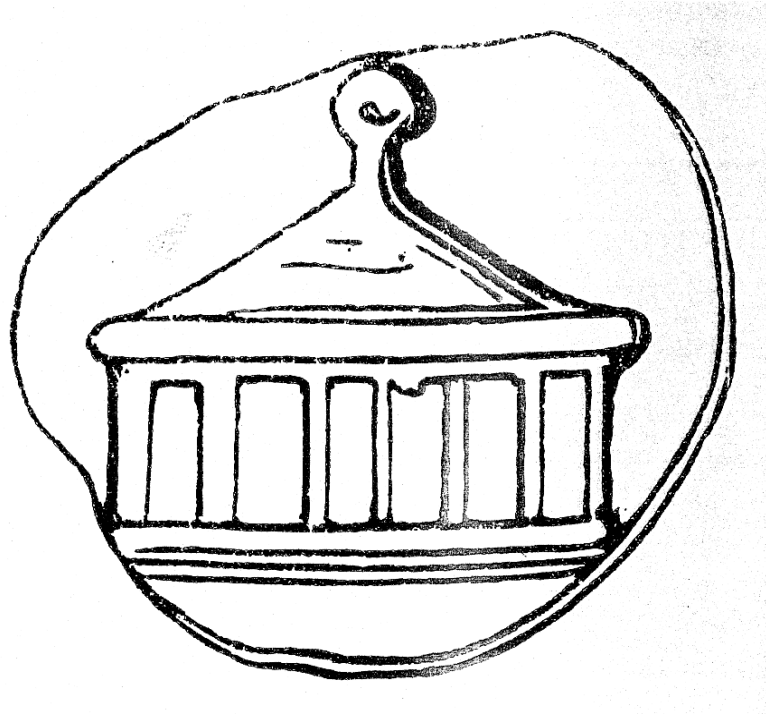
Odeion'lar Roma kenti günlük yaşamında etkili olan, sosyal, kültürel ve politik yaşamı etkileyen ve bunlara yön veren yapılar arasında yer almaktadır. *Odeion*'lar genel anlamda müzik gösterilerinin yapılmasına hizmet etmekle birlikte farklı amaçlar için de kullanılmışlardır. Bu yapılar kullanım amaçlarının çeşitliliğine karşın, işlevlerini kaybedip tamamen farklı amaçlar için kullanılmaya başlanmasına kadar elit tabakanın hizmetindeydiler. Ekonomik güç ve gelişim, şehir içerisinde yaşamakta olan halkın sosyal statüsü gibi bazı etmenler şehrin gelişimini ve şehir içerisinde yer alan yapıların çeşitliliğini etkilemektedir. Bundan dolayı *odeion*'ların, ekonomik gelişim içerisinde olan ve çoğunlukla da ekonomik bakımdan gelişmiş ve güçlü olan kentlerde ve bunun yanı sıra elit tabakanın bulunduğu kentlerde inşa edildiklerini söyleyebiliriz. Mimari olarak ortaya çıkışlarından itibaren sürekli gelişim aşamaları geçiren *odeion*'lar yarım daire formlu temel ve yine yarım daire formlu oturma alanına sahip olan bir plana ulaşarak gelişimlerini tamamlamışlardır.

A. Kullanım Özellikleri

Latince adı “*odeum*” olan *odeion* müzik enstrümanlarının eşlik ettiği konserler ve resitaller için bir müzik salonudur (Bieber 1971: 220). *Odeion*'lar çeşitli işlevlerinin yanı sıra ağırlıklı olarak, seyirciye sahne ve müzikallerin sunulduğu yer olarak hizmet etmekteydi (Meinel 1980: 18). Bilinen en eski *odeion*, Atina'daki Dionysos tiyatrosunun yanında yer alan ve Perikles tarafından inşa ettirilmiş olandır (Bieber 1971: 220) (Res. II.1).

Res. II.1 Perikles'in Odeion'u ve Dionysos tiyatrosu (Bieber 1971: fig. 258)

Resim II.2. Periklesin Odeion'una ait bir betim (Meinel 1980: fig.36)

Bu bilgi bazı antik yazarlar tarafından da bizlere aktarılmaktadır. Geç dönem antik yazarlardan, Hesychios ve Photilos yanında M.S. 1000 yılında yaşamış olan Suda,

odeion'un işlevinden bahsetmekte, en erken *odeion* için Perikles'in *odeion*'unu göstermektedirler. Photilos ve Suda'nın açıklamalarına göre *odeion*, ismini burada sunulmuş olan şarkılardan ve şarkı söylemekten almaktadır (Meinel 1980: 18). *Odeion* kelimesinin varlığı, yazıtlarda ve antik yazarlar tarafından belirtildiği üzere M.Ö. 5. yüzyılın ortalarından M.S. 6. yüzyılın sonlarına kadar bilinmektedir. Ayrıca M.S. 12. yüzyıla kadar, yani Orta Çağ ve Bizans dönemine dek kullanımı sürmüştür (Meinel 1980: 24).

M.S. 2. yüzyılın başlarına kadar *odeion* / *odeum* kelimesi aslında sadece tek bir yapı için kullanılmaktaydı. Bu yapı, antik yazarların bir çoğuna göre Perikles tarafından inşa ettirilen, Vitruvius'a (*de Architectura* V. 9:1) göreyse Themistokles tarafından inşa ettirilen *odeion*'dur. Bu yapı modern literatürde ise Perikles'in *Odeion*'u olarak adlandırılmaktadır. Bu duruma karşın, tek istisnai örnek Samos'un Heraion'unda bulunmuş olan ve M.Ö. 346-345 yıllarına tarihlenen bir yazıttır (Walter 1965: 8. 92). Belirtildiği gibi, M.S. 2. yüzyıl başlarından itibaren antik yazarlar, tek bir yapı için değil, gelişmiş bir yapı tipi için ve Roma İmparatorluğu'nda Perikles'in *Odeion*'undan farklı olan yapıları ifade etmek için de *odeion* / *odeum* terimini kullanmaya başlamışlardır (Meinel 1980: 25).

Odeion / *odeum* terimi tarafından, tek bir yapının ifade edilmesinden, yapının genelinin, bütün bir yapı sınıfının ifade etmesine doğru genişlemesiyle birlikte, bu terimin kaynaklara göre M.S. 2. yüzyılın başlarında görülmekte olan geleneksel anlatımda, ilkinin yanında kullanıma paralel olarak ikinci bir terim ortaya çıkmıştır. Yapı bazı antik kaynaklarda, “*odeion*” ve “*odeum*” , bir başkasında ise Latince üzeri çatılı oturma kısmı/ çatılı tiyatro anlamına gelen “*theatrum tectum*” ve Grekçe üzeri çatılı oturma kısmı/ çatılı tiyatro anlamına gelen *theatron hyporophion* kelimeleriyle ifade edilmekteydi. Pausanias gezi raporlarında birçok *odeion*'u, örneğin; Atina'daki Herodes Atticus tarafından inşa ettirilmiş olan yapıyı “*odeion*'lar” olarak belirtirken (Pausanias VII 2: 3 ; VII 20: 6), Philostratos (*Vitae Sophistarum*, II 1: 5) ise Pausanias'tan çok da geç yazmadığı Herodes'in biyografisinde “*thatra hyporophia*” olarak adlandırmıştır. Kuzey Afrikalı Tertullianus ise Philostratos'un döneminde iki

terimi de kullanıyor fakat bir binada her iki terimi birden kullanmıyor, aynı tip yapılar için kullanıyordu. Kartaca'daki *odeion*'a “*odeum*” diyor ve “*theatra tecta*” terimini ise kapalı tiyatro, yani *odeion* ile açık tiyatronun arasındaki farkı ifade etmek için kullanıyordu (Meinel 1980: 25). Günümüz yazarları da “*odeum*” ve “*theatrum tectum*” terimlerini bir arada kullanmış, Biber, Pompeii'deki *odeion* için; “*theatrum tectum* adlı en iyi korunmuş en eski Roma *odeum*'u Pompeii'deki küçük tiyatrodur” ifadesini kullanmaktadır (Bieber 1971: 220).

“*Theatrum tectum*” terimine ilk defa M.Ö. 80'e tarihli bir yazıtta rastlanmıştır. Pompeii'de yaptırılmış olan “küçük tiyatro” 'da ve M.S. 1000 yılında ortaya çıkarılmış olan Lexikon Suda'da Atina'daki Herodes Atticus tarafından yaptırılmış olan *odeion* için kullanılmıştır (Meinel 1980: 25). *Odeion*'a paralel olarak kullanılan bu terim büyük olasılıkla Roma *odeion*'unun yapısal gelişiminin basamaklarını içermektedir. Ne Latince ne de Grekçe kaynaklarda bu duruma karşı bir yorum görülmektedir. Meinel, “*theatrum tectum*” yapı tekniği açısından bir “*theatrum*” (yükselen bir oturma sırası) ve bir “*tectum*” ‘a (bir çatı) sahip olmasına karşın iddialı bir şekilde “*theatrum tectum*” aslında bir *odeion* değildi ve bunlarla da alakaları yoktu” ifadesini kullanmaktadır (Meinel 1980: 26).

Vitruvius (de Architectura V, 5: 5) M.Ö. 25'e doğru yapı sanatı üzerine yazmış olduğu kitabında, Tralles'in belediye binası hakkında bilgiler vermiş ve bu binayı (grekçe; *ekklesiasterion*) “küçük tiyatro” olarak adlandırmıştır. Meinel'e göre Vitruvius, bu adlandırmayla *theatrum tectum*'u ifade etmek istemiştir. Büyük olasılıkla latince “*theatrum tectum*” terimi yardımcı terim olarak ortaya çıkmıştı ve daha sonra sadece bir Grek-Helenistik yapı tipini, yani belediye binasını ifade edecekti (Meinel 1980: 26). Vitruvius'un, Tralles'in belediye binasından küçük tiyatro (*ekklesiasterion*) olarak bahsetmesi ve üzeri çatılı oturma kısmı / çatılı tiyatro anlamına gelen “*theatrum tectum*” terimine anlamca benzemesi de bu terimin belediye binası için kullanılabilecek bir terim olduğunu düşündürmektedir. Buna karşılık, Roma *odeion* yapıları o dönemde artık üzerleri kapalı olan belediye binalarına yapısal olarak oldukça benzemektedir ki Roma *odeion* yapıları Helenistik

belediye binasının gelişimiyle ortaya çıkmıştır ve farklı formlarını da adlandırmıştır. Bieber, Atina agorasındaki *odeion*'dan bahsederken burasının bir Roma yapısı olduğunu, fakat M.Ö. 175-164 yılları arası inşa edilmiş Milet *Bouleuterion*'u, Priene'deki *ekklesiasterion* (hellen kültüründe kalk meclisinin toplandığı bina) ve diğer politik konuların görüşüldüğü toplantı yerleri gibi burasının da Hellenistik toplantı salonlarının geliştirilmiş hali olduğunu belirtmektedir (Bieber 1971: 220).

Roma İmparatorluk Dönemi'nde düzenli bir şekilde görüldüğü gibi *odeion* belirli bir dış görünüşü ifade etmiyor, buna karşın ilk anlamda özel işlevini ifade ediyordu. İmparator Domitian'ın bibliyografyasını yazan Seuton, İmparatorun Roma'da bir "*odeum*" yaptırdığını da aktarmıştır (Meinel 1980:28). Domitian'ın M.S.86 yılında yaptırdığı bu *odeion*'un Roma'da yapılmış ilk *odeion* olduğu bilinmektedir. Yazılarını M.S. 2. yüzyılda yazmış olan yazar "*odeum*" tanımını çok bilinçli bir şekilde kullanmaktadır. Yazarın *odeion*'lardan bahsetmesi bu yapı tipinin artık sadece Hellenistik kültür içinde değil, Roma kültürü içerisinde de kullanıldığının bir göstergesidir (Meinel 1980: 28). *Odeion*'lar zaman içerisinde çeşitli nedenlerle uğradıkları biçimsel değişikliklere rağmen, işlevlerini sürdürdükleri için aynı isimle, yani *odeion* olarak adlandırılmışlardır. Buna en iyi örneklerden biri de Augustus'un generali ve damadı olan Agrippa tarafından, Atina agorasında M.Ö. 15 yılında müzik salonu olarak inşa ettirmiş olan *odeion*'dur (Bieber 1971: 221). Philostratos'un dinleme salonu yapısı olarak bahsettiği bu yapı zaman içerisinde bazı mimari değişiklikler geçirmiş, fakat işlevsel olarak devamlılığını sürdürmüştür. Pausanias (*Perygeides Hellados* I, 8, 6) Agrippeion olarak da adlandırılan bu yapıyı defalarca *odeion* olarak tanımlamıştır.

Bouleuterion ve *ekklesiasterion* yapılarını biçimsel olarak ayırt etmek oldukça güçtür (McDonald 1943: 63). Kaba olarak tanımlandığında sahne ve odaları olan üstü kapalı bir tiyatroya benzer. *Odeion*'lar hakkında *bouleuterion* ve *ekklesiasterion*'lara oranla daha az bilgi vardır. Her biri belirli ölçülerde dinleyiciler için yapılmış olan ve üzerleri kapalı veya gölgelikli yapılardır. Bu yapılar gerek duyulduğu zaman birbirlerinin işlevlerini yerine getirmek için de kullanılmaktaydı.

Fakat *odeion*'u bu yapılardan ayıran en önemli özelliği işlevsel görevleriydi. Müzik dinletilerinin yapıldığı *odeion*'da geniş bir sahne yer almaktadır. Buradan da anlaşıldığı üzere *odeion* meclis binalarına benzemesine karşın, farklılığı işlevinden kaynaklanmaktadır.

Odeion kelimesinin şarkı anlamına gelen “*ode*”den (ὠδή) türetilmiş bir kelime olduğu göz önüne alındığında *odeum*'u ilk olarak, müzik enstrümanlarının eşlik ettiği konserler ve resitaller için kullanılan bir müzik salonu olarak tanımlayabiliriz (Bieber 1971: 220). *Odeion*'lar genel olarak müzikal dinletiler için kullanılırlar da bunun dışında başka hizmetler için de kullanılmışlardır. Belediye meclisleri, toplantılar, hatta prova salonları olarak da kullanılmaktaydılar.

Antik kaynaklarda *odeion*'un işlevi hakkında en çok Atina'daki Perikles'in *Odeion*'u ele alınmıştır. Photios'un Lexikon'una göre ve Suda olarak adlandırılan toplama esere göre, *odeion* parolası altındaki metinde, Perikles tarafından yaptırılmış olan yapının müzikal sunumlar için kullanıldığı yazmaktadır (Meinel 1980: 29). Plutarchos da Perikles'in biyografisinde, Perikles'in yapıyı inşa ettirdiğinden ve buradan müzikal çekişmelerin sergilendiği yer olarak söz etmektedir. Bu Panathenaen kutlamaları döneminde yapılmaktaydı ve yarışmacı olarak da atletler, vokalistler ve kitharistler (kitara çalan sanatçılar) belirtilmektedir. Atina *odeion*'unun Dionysos kültü ile ilgi olduğu da bilinmekteydi. Dionysos kültürünün sahnesel sunumlarının provaları için burası da kullanılmaktaydı. Böylelikle *odeion* bir prova alanı olarak da kullanılmıştır. Dionysos adına gerçekleştirilen tragedya yarışmasının katılımcıları, yarışmanın birkaç gün öncesinde “Proagon”u seyirci karşısında gerçekleştirebiliyorlardı (Meinel 1980: 29). Ayrıca Xenophon'a göre (*Hellenika* II, 4: 9) burası politik ve askeri amaçlar için kullanılıyordu. Hoplitler ve süvarilerin sayım yeri olmuştur. Başka bir seferde bekçi yeri veya at ahır olarak kullanıldığını yazmıştır. Burada Atina *odeion*'un birçok amaç için kullanıldığı görülse de asıl görevi ve inşa amacı, müzikal gösterilerdir. Bieber Periklesin *Odeion*'undan bahsederken; “Perikles'in *Odeion*'u gibi müzik salonları genellikle daha büyük

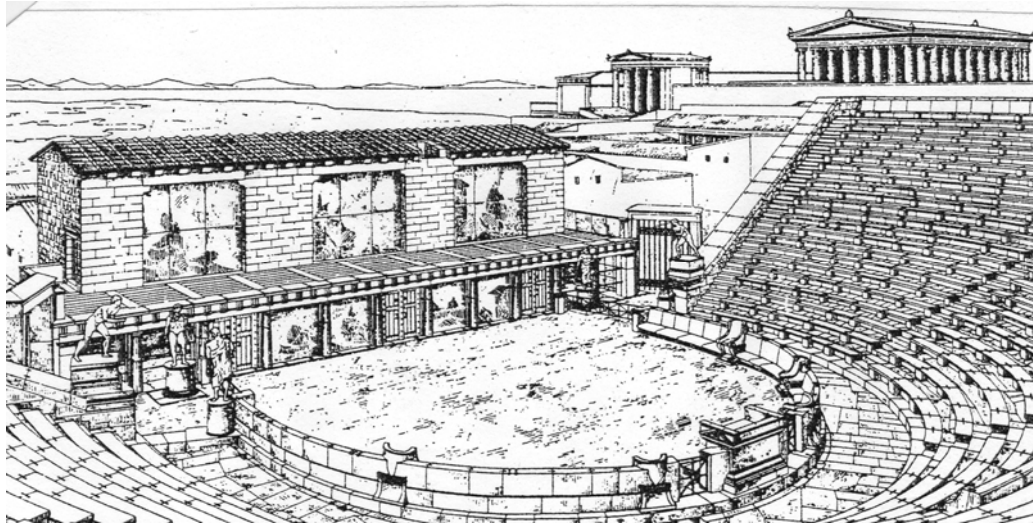
tiyatroların yakınına kurulmuştur.” ifadesini kullanmış böylece *odeion*’un kullanım ve inşa amacını belirtmiştir (Bieber 1971: 220).

Ayrıca Romalılar aktif entelektüel veya bedensel katılımlardansa göze hitap eden şovları tercih etmekteydiler. Bu nedenle bu dönemde birçok tiyatronun yanı sıra *odeion*’lar da hayvan dövüşlerinin, su gösterilerinin düzenlendiği ve gladyatörlerin dövüştüğü arenalara dönüştürülmüştür. Korinth *Odeion*’u buna iyi bir örnektir. M.S.. 1.yüzyılın sonuna doğru yapılan *odeion* M.S. 175 yılı civarında Herodes Atticus tarafından yeniden inşa ettirilmiş, bundan elli yıl sonra da bu şık müzik salonu bir arenaya dönüştürülmüştür. Yapıda çok sayıda değişiklik yapılmış, kolonlu bir oda ile yandaki tiyatroya bağlanmış, sahne kaldırılmış, ön kısımdaki oturma yerleri kaldırılarak, arenayı genişletmek ve izleyicileri vahşi hayvanlardan korumak amacıyla bir duvar inşa edilmiştir (Broneer 1928: 462).

Odeion’ların bağlantılı olduğu düşünülen bir diğer yapı ise *auditorium*’lardır. Bu yapılar ders alanları olarak kullanılıyorlardı ve genellikle *gymnasion*’lar ile ilişkili olarak inşa ediliyorlardı. Bu yapılar ile *odeion*’lar arında işlevsel bağlantı olduğu düşünülse de yapılar arasında biçimsel farklılıklar mevcuttur. *auditorium*’lar *odeion*’ların aksine, belediye binaları gibi temel olarak bir sahne (*skene*) kompleksine sahip değildir. *Odeion*’ların eğitim alanı olarak kullanılmasına verilebilecek örneklerin başında Atina’daki Agora *Odeion*’u gelmektedir. Yapı *odeion* olarak kullanılmaktan çıktıktan sonra *auditorium* olarak kullanıldığı ve Geç Antik Çağ’da üniversite yapısı olarak rol üstlendiği bilinmektedir (Meinel 1980: 356).

Roma halkının toplumsal ve sınıfsal yapısının anlaşılabilmesi açısından Roma tiyatroları ve *odeion* yapılarının önemli bir rolü vardır. Bunlar, halk içerisindeki sınıfsal farkın ve hiyerarşinin gözlenebildiği birer yapı olarak görülebilirler. Roma tiyatroları yapısal düzenleri ve tiyatro kullanımları ile imtiyazlı sınıfın daha az imtiyazlı bir sınıftan veya daha da alt bir sınıftan ayrımlarının olduğu bir yapıya sahiptiler. Roma tiyatrolarının ilk bölümü senato üyeleri, geri kalan ikinci bölüm ise diğer seyirciler içindir. M.Ö. 194’ten itibaren ahşap tiyatrolara bir bölüm eklenerek

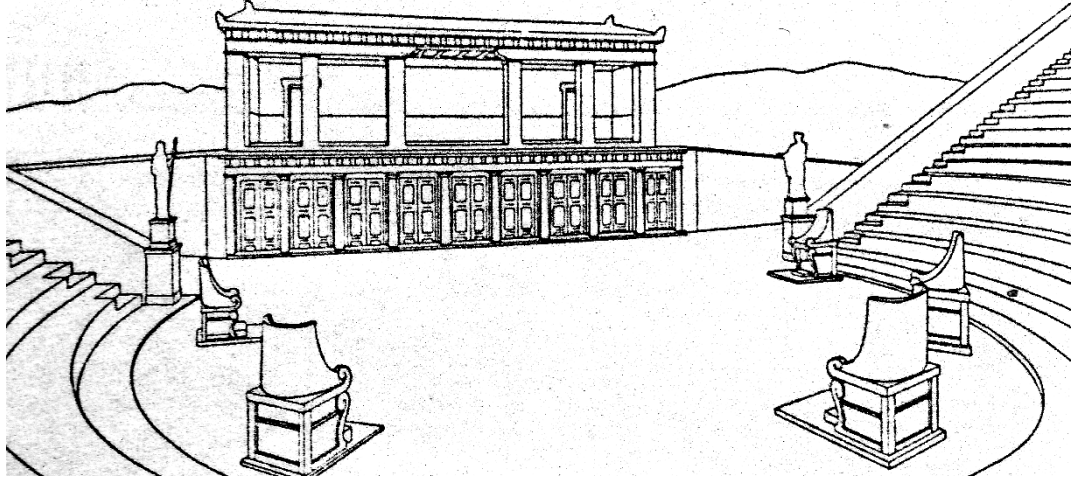
vatandaşların ve senato üyelerinin arası bölünmüştür (Meinel 1980: 360). Tiyatroların daha sonraki dönemlerinde de vatandaşlar ve senato arasındaki oturma düzenindeki ayrım devam etmiştir. Oturma düzeninde senato üyeleri dışında da sınıfsal farklılıklar etkiliydi. Tiyatrolarda sınıfsal farkı ortaya koyan özel koltuklarda yer almaktaydı. Hellenistik tiyatrolarında *cavea*'nın oturma yerleri, Hellenistik yaşamının bir parçası olan demokrasi ilkeleri içerisinde düzenlenmekteydi yani herkes için aynıydı. Orkestra içerisinde kalan ve genellikle din görevlilerine ayrılmış olan birkaç koltuk bu genellemenin dışında kalmaktaydı. Buna karşılık Roma Dönemi'nde yetkililere ayrılmış olan özel banklar veya koltuklar bulunmaktaydı. Tiyatrolarda bulunan özel koltukların kalıntıları Pergamon, Ephesos, Priene ve Hierapolis tiyatrolarında görmek mümkündür. Bunlara verilebilecek en iyi örneklerden biri Priene tiyatrosudur. Priene tiyatrosunda yarım çember biçimli bir bank içine dahil edilmiş beş koltuk günümüze kadar korunmuştur (Ferrero 1990: 83) (Res. II. 3).

Resim II. 3. Priene odeionu rekonstriksiyonu (Bieber 1971: fig. 425)

Bu tür koltuk sıralarının diğer bazı tiyatro yapılarında da varlığı bilinmekle birlikte verilebilecek iyi örneklerden biri de Oropos tiyatrosudur. Priene tiyatrosunda koltukların asimetrik düzenle sıralanışı ilgi çekicidir ki Oropos tiyatrosunda da aynı

düzene sahiptir (Res. II. 4). Pergamon tiyatrosunda da birisi alt diazomada, diğeri orkestranın önünde olmak üzere iki adet şeref locası bulunmaktaydı. Tiyatrolarda özel oturma yerlerinden oyun izleme hakkına sahip kişilerin varlığı ve bu iznin bir ismi olduğu bilinmektedir. *Proedria* kentin bütün yarışma, oyun ve sahne gösterilerini özel olarak ayrılmış oturma yerlerinden izleme hakkı anlamına gelmektedir. (Ferrero 1990: 82). *Proedria* ayrıcalığı genelde dini ya da sivil görevlilere, başta Dionysos rahiplerine olmak üzere din adamlarına tanınmaktaydı. Ayrıca kent yönetimi bazı yurttaş ve yabancılara da bu hakkı tanıyabiliyordu.

Res. II. 4. Oropus Tiyatrosu (Bieber 1971: fig 429)

Bazı tiyatrolarda, oturma yerlerinin bir kısmı oturan kişilerin adları veya dahil oldukları sınıflarla işaretlendirilmiştir. Pergamon tiyatrosunda *cavea*'nın üst bölümünde günümüze ulaşan bazı oturma yerlerinde, o yere oturan kişinin adının yazılı olduğu, Roma Dönemine ait yazıt bulunmaktadır. Bu tür yazıtlar Aspendos ve Termessos tiyatrolarında da bulunmuştur. Bu tür yazıtlara bir diğer örnek Atina Dionysos Tiyatrosu'dur. Tiyatronun birinci sırasında bir seri taht ve şeref koltuğu bulunmaktadır. Bunların üzerlerinde ait oldukları kişilerin görevlerinin adları bulunmaktadır (Ferrero 1990: 83). İster din adamı, ister kent yöneticisi, veya kamu görevlisi, gibi görev nedeniyle yada halk arasındaki bazı imtiyazlardan kaynaklanan ayrıcalıklardan dolayı kent yaşamında oluşmuş ve Roma döneminde daha bariz olan

sınıfsal bir fark bulunmaktaydı. Tiyatroların oturma düzeninde görülmekte olan, farklılıklar bu sınıfsal farkı ve statüyü göstermesi açısından önemlidirler. Yani Roma tiyatrolarındaki sınıfsal farklılıklar, toplumdaki politik ve sosyal ilişkileri ortaya koymaktadır.

Odeion'lar da tıpkı tiyatrolar gibi toplumdaki sınıfsal farklılıkları ortaya koymaları açısından önemlidir. Daha çok elit kısmın kullanımında olduğu düşünülen *odeion*'ların erken dönemlerde küçük ve genelde orta *diazoma*'sız yapılmış olan oturma alanlarının, *odeion*'ların elit işlevini yansıttığı düşünülmektedir (Meinel 1980: 362). Daha geç dönemlerde düzenlenmiş yapılarda orta geçişler görülmektedir. Böylece üst ve alt düzen oturma alanları görülmektedir. Tiyatrolarda oturma alanının bölünmesine yani alt ve üst oturma alanların varlığının devam etmesine karşın *odeion*'larda genellikle tek bir *diazoma* oturma alanlarını bölmekteydi. Bu *diazoma* genellikle oldukça yukardaydı ve alt bölüme oranla oturma olanakları kısıtlanmış durumdadır (Meinel 1980: 362). *Odeion*'lar, sadece elit kısma hizmet etseler ya da halkın da kullanabildiği yapılar da olsalar bile yine de yapı içerisinde sınıfsal farklılıklar olduğuna inanılmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi *odeion*'ların, daha çok ekonomik gelişim içerisinde olan veya bu süreci tamamlamış kentlerde ve elit bir tabakanın yaşadığı merkezlerde inşa edilmeleri *odeion*'lar ile elit tabaka arasında bir bağ olduğu fikrini güçlendirmektedir. İnşasının pek de ucuz olmadığını söyleyebileceğimiz bu yapı tipinin tiyatrolar ile olan işlev ve mimari formlarının benzerliği nedeniyle tiyatrolara oranla daha lüks ve konforlu yapılar oldukları söylenebilir. Buda *odeion*'ların daha çok elit ve kültürlü tabakaya hizmet ettiği fikrini desteklemektedir. *Odeion*'un işlevselliğini ve gerekliliğini göz önüne alırsak aslında müzikal çekişmeler için ne kadar gerekli olduğu tartışılabilir. Çünkü sahnesele çekişmelerin açık tiyatrolarda sunulabileceği savunulmaktadır ayrıca özel müzikal çekişmeler *gymnasion*'larda da sunulabiliyordu. Meinel'e göre, Tertullian yazıtlarında açık tiyatrunun yanında kapalı bir tiyatrunun, yani *odeion*'un kurulmasını gereksiz olarak, görmüş ve lüks bir ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (Meinel 1980: 30).

B. Mimari Özellikleri

Genel olarak mimarlık tarihine ve gelişim sürecine bakıldığında, bir çok yapının ya da mimari ögenin, zaman içerisinde gelişen teknoloji, değişen hayat koşulları ve değişen işlevle birlikte bir gelişim ve değişim içerisinde olduğu görülmektedir. Şehir planlaması, yapı teknikleri, su sistemleri, tapınaklar, tiyatrolar, agoralar, hamamlar, meclis binaları ve odeionlar gibi birçok örnek sayılabilir. Gelişimlerini tamamlamış olan hiçbir yapı tipi birden ortaya çıkmamış, söylendiği gibi, bir önceki yapı tipinin değişime uğrayarak ortaya çıkan ardılları ve beklide bir sonraki evreye örnek teşkil edecek olan öncüleridir.

Odeion'lar da bu bakış açısıyla ele alındığında, kendilerinden önce yapılmış olan mimari ve işlevsel farklılıklar barındıran öncüllere sahiptirler ve tabi ki ilk ortaya çıkışlarından itibaren, daha çok mimari açıdan bir değişim ve gelişim göstermişlerdir. Çatılı tiyatrolar olarak da adlandırılan Roma *odeion*'larının, zamanlarındaki açık tiyatro yapıları ile biçimsel olarak benzerlikleri açıkça görülebilmektedir ki neredeyse, tiyatroların üzeri kapatılmış bir formu olarak nitelendirilebilir. Aslında Roma tiyatrosunun farklı tarzdaki her iki tipinin yani, hem daha büyük olan açık, hem de daha küçük olan kapalı (*odeion*) yapıların, hellenistik dönemli ve üzerleri kapalı olan politik toplantı yapılarının (*bouleuterion*; *ekklesiasterion*) geliştirilmiş biçimleri olarak karşımıza çıkmış olduğu düşünülmektedir (Meinel 1980: 190). Açık Roma tiyatroları tek bir gelişim adımı ile *bouleuterion* tipinden öne çıkmışken, *odeion*'un gelişim sürecini tamamlayarak kendine özgü yapısal tipe dönüşmesi ve Helenistik politik toplantı binasından ayrımı biraz daha uzun sürmüştür. Oturma alanının yarım daireli temel formuna geçişi daha sonra olmuştur ki, çatılama problemi bu gecikmede etkilidir. *Odeion* yapıları, oturma sıralarının yarım daire formu ve çatılama problemleri gibi sorunların etkisiyle, M.S. 1. yüzyılın sonlarına kadar köşeli *bouleuterion* mimarisine bağlı kalmıştır (Meinel 1980:336).

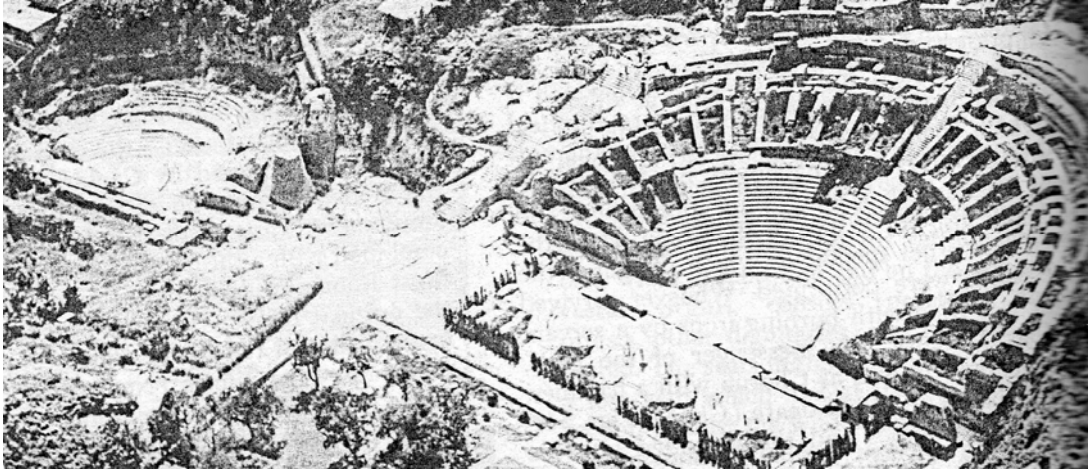
Mimari olarak ele alındıklarında *odeion*'lar açık tiyatrolardan çatıları ile ayrılıyordu. Yani açık tiyatroların çatılı bir çeşidiydiler. Bu iki yapı tipi, yapım şekli olarak birbirinin aynısıydı ve yapı tarihi açısından aynı kökten gelmektedir. Hem açık Roma tiyatrosu hem de kapalı Roma tiyatrosu (*odeion*) yapı tiplerine göre Hellenistik belediye binaları olan *bouleuterion*'dan türetilmiş yapılar olarak kabul edilmektedir. Bu iki yapı iç düzen olarak da birbirleri ile büyük benzerlikler göstermesine karşın (orquestra, sahne, arka sahne yan sahne...) boyut farklılığı taşıdıkları bilinmektedir. Daha küçük boyutlarda inşa edilmekte olan *odeion*'ların açık tiyatro yapılarından bir diğer farkı, belirtildiği üzere, üzerlerinin bir çatı ile kapatılmış olmasıdır. Özellikle imparatorluğun gelişimi sırasında *odeion*'lar ile açık tiyatro yapıları arasındaki ilişki bilinmektedir. İşlevsel olarak da birbirlerine yakın olan bu iki yapı genelde birbirleri ile yakın hatta bağlantılıdır. Bu durum, *odeion*'ların elit kısma hitap etmesi ile bağdaştırılabilir. *Odeion*'lar' genel olarak bakıldığında elit kısmın tiyatrosu olarak, elit eğitime, kısaca elit kısmın uğraşlarına hizmet etmekteydi (Meinel 1980:199).

Gelişimini tamamlamış olan Roma tiyatrosu ve *odeion* yapıları arasındaki yapısal uyumluluk sadece genel özelliklerde değil, sahne tekniği açısından da aynı özelliği göstermektedirler. M.S. 1.yüzyıldan beri açık tiyatro yapılarında alışılmış olan yoğun nişler eksilmiş, *skene frons*'un hareketi azaltılmıştır. Sahnelerin ve alt sahnelerin teknik özellikleri özdeştir. Alçalan ana perde (*aulaeum*) *odeion*'larda da açık tiyatrolarda olduğu gibi mevcuttu. Ele geçen perde kalıntıları ve hizmet düzenekleri bunu göstermektedir. Akustik olarak yararlı olduğu belirtilen ahşap taban her iki yapı tipinde de mevcuttu ve tiyatrolarda da *odeion*'larda da sahne tabanı alçalan payelere sahip olabiliyordu ve bu tür alt sahne düzenleri kalıntılarda ele geçmiştir (Meinel 1980: 353). Genel olarak gelişimini tamamlamış tiyatro ve *odeion*'larda mimari ve düzen açısından uyumluluk görülebilmektedir. *Odeion* ve tiyatrolar arasındaki belirlenen yapısal farklılıklar, görüntü farklılıkları olarak göze çarpmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere, boyutları açısından tiyatrolardan farklı olan *odeion*'un üzerinin kapalı olması, genel sahne binası ile yapının bir bütün oluşturması, gibi bazı yapısal gereklilikler bu iki yapı arasındaki farklılıkların

nedenini oluşturmaktadır. Bu durumda *odeion*'un genel, kendine has bir yapısal özgünlüğünün olmadığı söylenebilir. *Odeion* yapılarının neredeyse Roma tiyatro yapısının bütün kompleksinin bir benzeri ve varyantı olduğu kabul edilebilir.

Tiyatro ile *odeion*'un benzeştiklerine ve bazen birbirleri ile özleştirildiklerine dair yazıtların varlığı da bilinmektedir. Suriye'deki Kanatha'da bir yapıtı yazıtında ve Aristophanes'in "yaban arıları" adlı eserinde büyük olasılıkla daha geç Roma dönemli yapı çalışmalarını göz önünde bulundururken, belirgin bir şekilde *odeion*'u "θεατροειδής" diye adlandırmıştır ki bu, tiyatro ile eş anlamlıdır. Photios'un Lexikon'unda ve Suda'da aynı şekilde *odeion*'un bir tiyatro gibi inşa edildiğini söylenmektedir (Meinel 1980: 31). Bundan dolayı Meinel, *odeion*'ların, açık tiyatrolar gibi, *theatron* (yükselen oturma sırası), genelde yarım daireli orkestra, sahne, sahne arka duvarı ve arka ile yan sahnelerden hepsinin aynı yapı kompleksinde olacak şekilde türetilmiş olduğunu savunmaktadır (Meinel 1980: 31).

Odeion'ların kent içinde inşa edildiği alanların seçimi ele alındığında, daha önce de değinildiği gibi *odeion*'ların birçoğu açık Roma tiyatro yapılarının yakınına inşa edildiği görülmektedir. Hatta bir bölümü bu yapıların hemen yanına inşa edilmekteydi ki bazıları açık tiyatro yapıları ile bağlantılıydı. Bieber, Perikles'in *Odeion*'u gibi müzik salonlarının genellikle daha büyük tiyatroların yakınına kurulduğunu belirtir (Bieber 1971: 220). Pompeii'de, Lyon'da ve Katania'da bu yapı kompleksleri birbirleri ile bitişiktiler ve geçişlerle, koridor veya platform ile birbirleri ile ilişki içerisindeydiler (Meinel 1980: 354)(Res. II. 5).

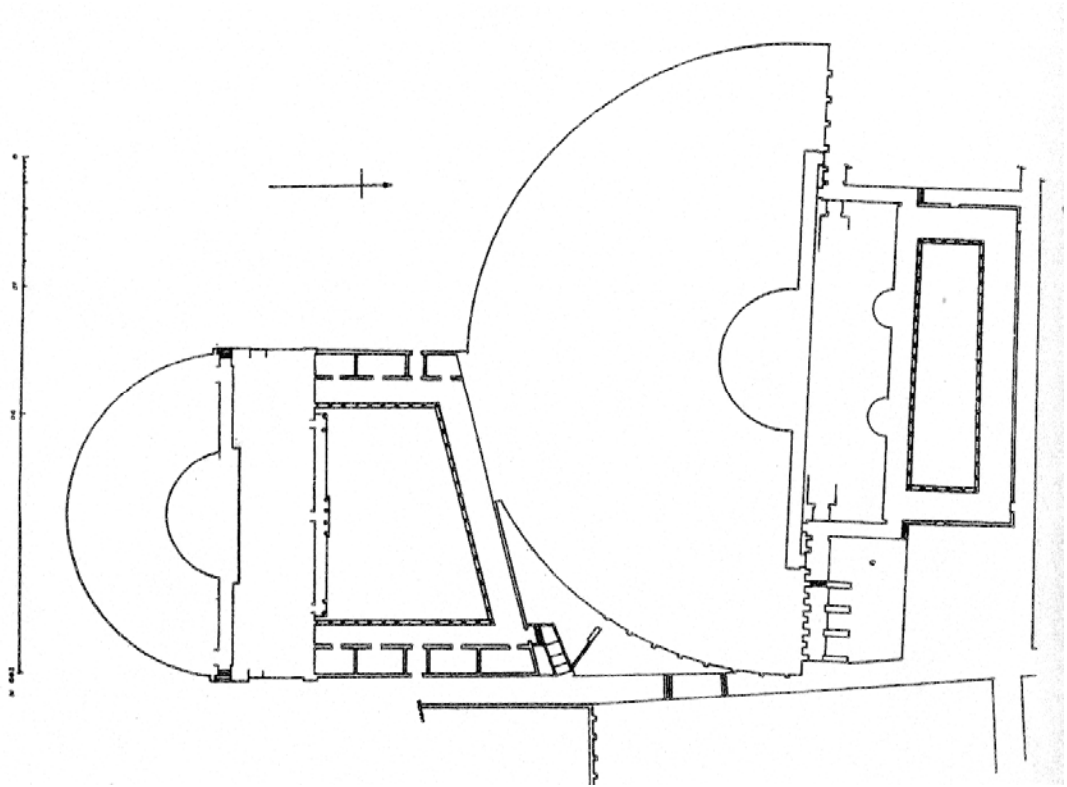

Res. II.5. Lyon tiyatrosu ve odeion'u (Bieber 1971: fig. 673)

Tüm bunlara karşın, *odeion*'larla, açık Roma tiyatrolarının kesin bir bağlantı içerisinde oldukları ve bu şekilde inşa edildiklerini söylemek kesin doğru değildir. *Odeion*'ların inşası sırasında seçilen arazinin topografik durumu ele alındığında, *odeion*'ların, tiyatroların da içinde yer aldığı birbirine yakın birer büyük yapı grubunda yer alabildiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bazı noktalarda *odeion* ve açık tiyatro yapıları arasında bir bağlantı veya komşuluk bulunmamaktadır. Buradan da *odeion* ve tiyatro yapıları arasında bir bağlantının var olmasına karşın bunun sistematik olmadığı anlaşılmaktadır.

Genel olarak bu iki yapının belki de rastlantı sonucu bile olsa birbirlerine yakın veya ilişki içerisinde olmaları çok da şaşırtıcı olmamalıdır ki her ikisi de topografik özellik olarak benzer arazi şekline ihtiyaç duyabiliyordu. İki yapı arasında arazi seçimi için de bir bağlantı vardır. Bu tür arazi yapısının varlığı her iki yapı için de uygun olduğunda bu yapıların birbirlerine yakın bir şekilde inşa edilmesi normal olarak kabul edilmelidir. Bu tür arazi kullanımlarına Atina, Argos, Korint, Ephesos ve Syllion'daki yapılar örnek verilebilir. Çatısız ve çatılı tiyatrolar (*odeion*) arasındaki yapısal bağları ortaya koyan bazı belirgin örnekler vardır ki Pompeii'deki *odeion* bunlardan biridir. Bieber'in buradaki yapılar arasındaki bağı gösteren "*Theatrum tectum*" adlı en iyi korunmuş en eski Roma *odeum*'u Pompeii'deki küçük tiyatrodur". şeklindeki tanımlaması, yapı *theatrum tectum*'dan, *odeion*'a

dönüştürülmeden önce oluşmuştur (Bieber 1971: 220). Bir başka örnek ise, Korint’de yer alan iki yapı arasında bağlantı noktası olarak bulunan avlu, ilk başta bir bütünlük sağlamamakta, *odeion* sadece yağmurdan kaçıp sığınılabilir bir alan oluşturmaktaydı ki bu işlev nedeniyle, tiyatronun sahne kompleksine eklenen ikinci bir avlu ile yapılar arasındaki sütunlu avlu yapısı tamamlamaktadır (Res. II. 6).

Res. II. 6. Korint Odeion’u ve Tiyatrosu arasındaki bağlantıyı gösteren plan
(Meinel 1980: fig. 19)

Genel olarak bakıldığında *odeion*’lar ile açık tiyatro yapıları arasında bir bağlantının ve yapısal anlamda bir benzerliğin olduğunun söylenebilmesine karşılık bu iki yapının meclis binaları ile benzerliği ve özellikle *odeion*’ların, meclis binalarının bir varyantını oluşturdukları ve kökenlerinin bu yapılara dayandırılması olağandır. *Odeion*’lar öncülerine göre bazı yapısal değişiklikler geçirerek gelişimlerini devam ettirmişlerdir. İlk başlangıç aşamasında bu yapıları sütunlu salon yapıları olarak ele almak uygun olacaktır. M.Ö. 5. yüzyılda inşa edilmiş olan

Periklesin *Odeion*'u bu konumda bir öncü olarak kabul edilebilir (Res II.1). Perikles'in *Odeion*'u Grek veya Geç Roma dönemli bir tiyatro yapısını temsil etmekteydi ki bu bina Pers kral avlularına benzetilen bir sütunlu avlu olarak tanımlanmaktadır (Meinel 1980: 24).

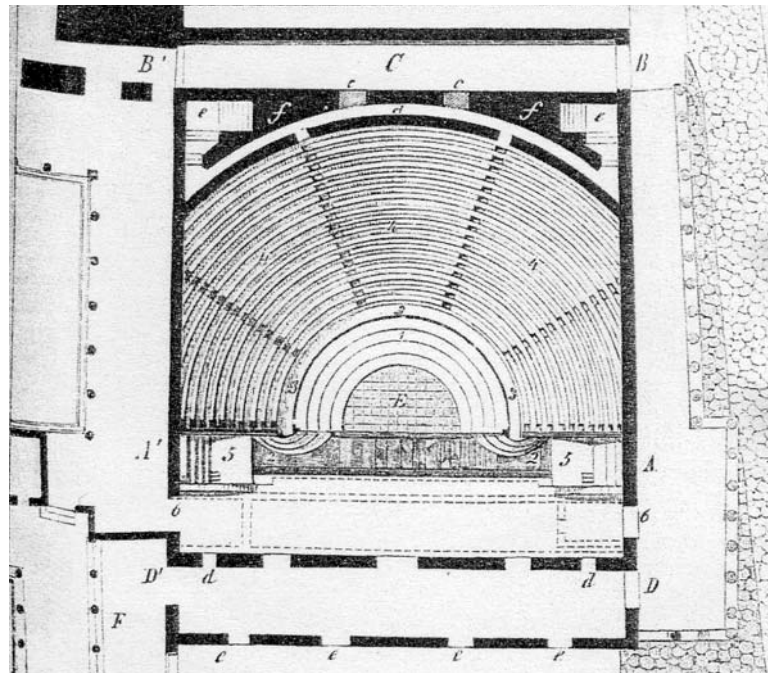
Perikles'in *Odeion*'u, hellenistik belediye binalarının bir gelişim süreci ile birlikte, belirli bir aşamaya ulaşan *odeion* yapılarının öncüsü olarak düşünülmektedir. Yapı M.Ö. 5. yüzyılın 2. yarısında yapılmış ya da Perikles tarafından gerçek anlamda bir değişime uğramıştır ki, kesin olarak *odeion* olarak hizmet etmekteydi. Erken sütunlu salonlar, kısmen “üzeri kapalı tiyatro yapıları” olarak ele alınır. Bunlar U şeklinde yapıldı veya yapının dış duvarını takip ederek birden çok oturma sırasının inşası ile oluşturuluyorlardı. Perikles'in *Odeion*'u da oturma sıralarına sahipti.

Başlangıçtan beri inşa edildikleri uzunca bir süre içerisinde, bu yapıların en belirgin sorunları ki bu kusur olarak da nitelendirilebilir, çatıyı taşımak için kullanılan iç dayanakların sayıca fazla oluşuydu. Bu durumun en büyük etkisi ise yapı içerisindeki iletişim bozukluğu oluşturmaya başladı. Gelişim aşamalarının ardından iç dayanaklar azalmaya başlamış, yapının merkezinden kenarlara doğru kaymışlar yapı gelişiminin tamamlanması ile birlikte iç dayanaklar tamamen kaldırılmıştır. Gelişim basamaklarına sahip birçok yapıda neredeyse, açık Roma tiyatrosunun yapısal elemanlarının özellikleri görülebilmekteydi. Her ne kadar başlarda bazı problemlere sahip olsalar da, en azından *cavea* 'nın alt kısımlarında at nalı şeklinde yapılmış olan tam bir yarım daire plana sahiplerdi ki üst sıralar yapının köşeli duvarları ile düzgün bir şekilde kesilmekteydi. Açık tiyatro yapılarında olduğu gibi oturma bölümü birden çok merdiven çıkışları ile oturma alanlarına bölünmüşlerdir. Buradan oturma sıralarına geçiliyordu. Çatı yapı çevresinde düzgün bir şekilde yer alan, düzgün köşeli, “çerçeve” olarak da tanımlanan bir dış duvar tarafından taşınmaktaydı. Bunun sonucu olarak iç düzendeki iletişim, görüş, çatı taşıyıcıları tarafından bozulmamaktadır. İlk gelişim aşamasındaki yapılarda sahne binası ve *cavea*'yı kesintisiz olarak, yani bütün bir yarım daire şekliyle veya at nalı formu olarak yapının iç organizasyonu içerisine almak olanaksızdı. Yapı içerisinde ve çevre duvarında yer

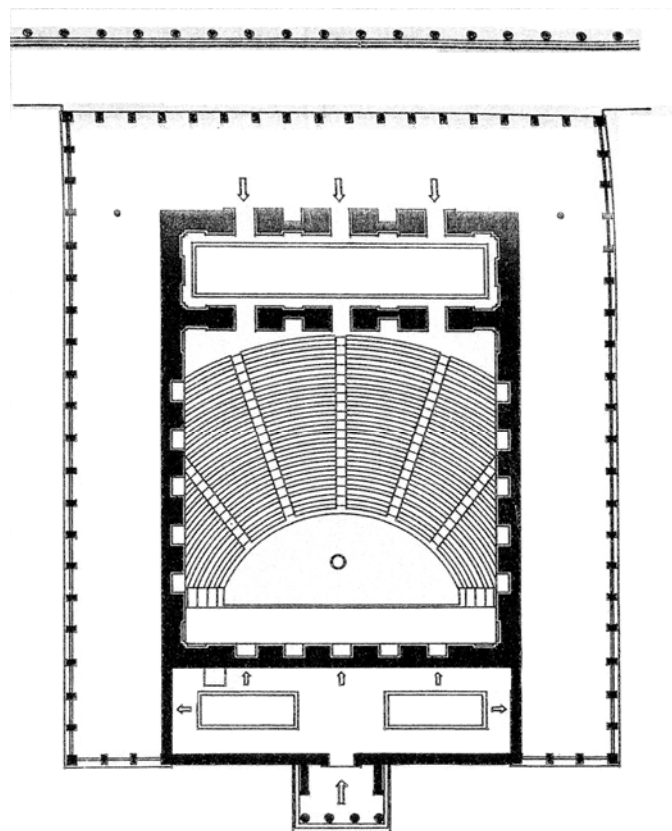
alan taşıyıcılar yapının genişliğine etki etmekteydi. Pompeii'nin ve Atina'nın erken dönemli *odeion*'larında (M.Ö. 1.yüzyılın sonu) salon genişliği 25 m. idi. Oturma sıralarında olduğu gibi sahne yapısı da aynı genişlikte sınırlı kalmalıydı. Bu yapı şekli *cavea*'nın yan taraflarının olmadığı sadece alt oturma sıralarının yapılabilmesine neden oluyordu ki üst oturma sıraları kaba bir açı ile düz bir şekilde yapılmış olan dış yan duvarlarla kesilmekteydi (Meinel 1980: 340).

Odeion yapılarının gelişim aşaması sırasında oluşan yapısal değişikliklerin ve gelişimlerin bazı ara gelişim evreleri oluşturduğu söylenebilir. Bunlar gelişim basamakları olarak da isimlendirilebilir. *Odeion*'ların gelişim aşamalarının ilk başlangıcı olarak yanlardan kesilmiş *cavea*'lı ve köşeli planlı yapılara verilebilecek en iyi örneklerin başında Pompeii ve Atina'daki Agora *Odeion*'u gösterilebilir. Pompeii'de; M.Ö. 80'de inşa edilmiş olan *theatrum-tectum* Augustus döneminde olasılıkla *odeion* olarak değiştirilmiştir. Agrippa tarafından yaptırılan Atina Agora *Odeion*'unun ise M.Ö. 15 yılında inşa edildiği düşünülmektedir ki Agrippa M.Ö. 12'de ölümünden önce M.Ö. 16-14 yılları arasında Atina'yı ziyaret etmiştir (Bieber 1971: 221). *Odeion* Agrippaion olarak da adlandırılmaktaydı. Bunun nedeni dönemin yapılarının inşa ettiren kişilerin adları ile adlandırılmışlardır ve yapı Agora *Odeion*'u ismini daha sonra almıştır (Meinel 1980: 204). Agora *Odeion*'u Pompeii *odeion*'unun yapımından daha sonra yapılmış olmasına karşın plan olarak benzerliklere sahiptirler (Res. II. 7. Res. II. 8).

Bu iki yapının planları neredeyse kare planlıdır ve ölçü olarak da birbirlerine oldukça yakındırlar. Pompeii *odeionu* 26,60 x 28,10 m. boyutlarında inşa edilmişken, Agora *Odeion*'u 24,59 x 24,74 m. olan ölçüleri ile kareye daha yakın ölçülerdedir. Bu iki yapıdan birinin diğerinden etkilenecek yapıldığı kesin olmasa da yapılar planlarının ana hatları bakımından birbirlerine oldukça yakındırlar. Her iki yapıda da yuvarlatılmış oturma alanları dörtgen ana bölüm içerisinde yer almaktaydı ve bu bölüm orkestra ile birlikte *paradoi* ve sahneyi içine almaktaydı (Meinel 1980: 205).

Res. II. 7. Pompeii Odeion'u (Meinel 1980: fig.78)

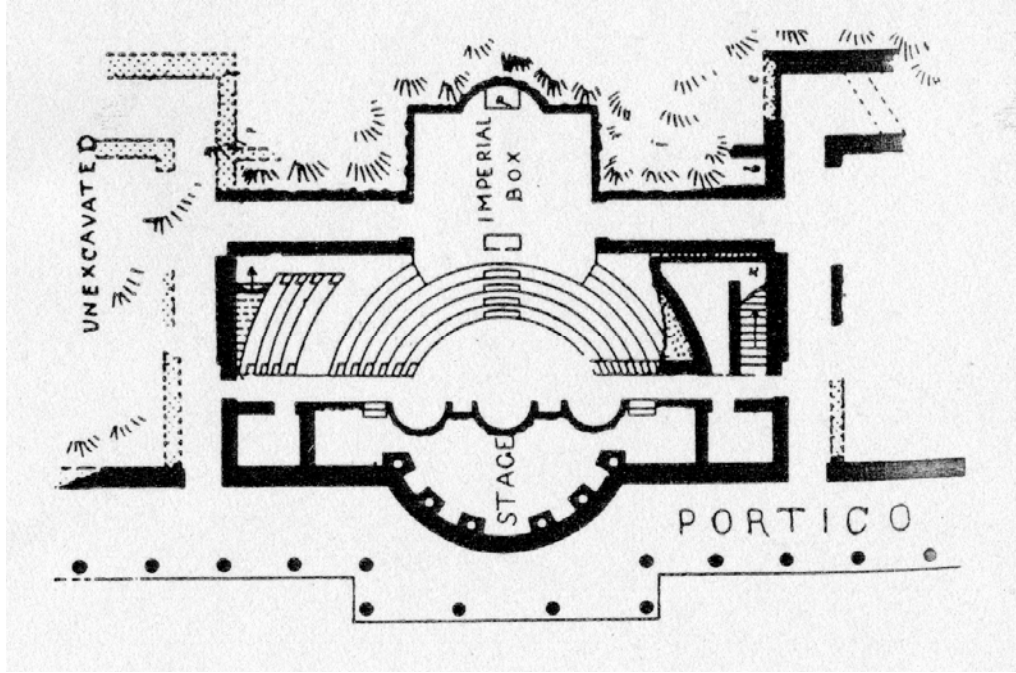

Res. II. 8. Atina Agora Odeion'u (Meinel 1980: fig. 6)

Her iki yapının planında görülebildiği gibi; oturma alanları düzgün yan duvarlar tarafından kesilmektedir. Bunun dışında iki yapı da ana bölüm genişliğinde dar bir sahneye sahipti ve asıl oturma yerlerinin arkasında giriş bölümleri yer almaktaydı. Bu yapılar yan tarafları dışında giriş ve geçit olarak hizmet veren yapılarla çevrilmiştir. Bu benzerliklere karşın yapılar arasında tekil farklılıklar da bulunmaktaydı. Yapıların dairesel bölümleri oturma sıralarını şekle sokmaktaydı. Fakat Atina Agora *Odeion*'unun yanlardan kesilmemiş durumdaki alt oturma sıraları yarım daire şeklini alamamıştır. Pompeii'deki yapıda yeniden düzenlenmesi sırasında bir alt *cavea* oluşturulmuştur. Her iki yapıda arka sahnede yanlarda geçişler vardı fakat Pompeii'deki yapı önde dört tane girişe sahipken Atina'daki yapı vurgulanmış tek bir girişe sahipti. Tüm bu çerçeve içerisinde Agora *odeion*'u yapılırken, yapıyı inşa edenler işlev ve görüntü olarak üst düzey bir yapı inşası ile görevlendirilmişlerdir. Bunu yaparken de Pompeii yapısı ya da onunla bağlantılı bir yapı örnek olarak alınmış ve yapı, görüntü olarak benzese de bir gelişimini yansıtmaktadır (Meinel 1980: 206).

Dikdörtgen planlı ve yanlardan kesilmiş *cavea*'nın oluşturduğu evrenin ardından bazı yapısal değişikliklerle oluşan ara basamağa örnek olarak verilebilecek yapılar arasında Aosta'nın ve Turin'in tiyatroları ve Neapel'deki Pausilypon'un *odeion*'u sayılabilir. Gelişimini tamamlamış Roma *odeion*'larının ön basamağı olarak oluşan (M.Ö. 1. yüzyıl / M.S. 1.yüzyıl) Aosta'nın ve Turin'in tiyatroları ve Neapel'deki Pausilypon'un *odeion*'u sayılabilir. Gelişimini tamamlamış Roma *odeion*'larının ön basamağı olarak oluşan (M.Ö. 1.yüzyıl / M.S. 1.yüzyıl ve bununla birlikte *cavea*'nın yanlardan kesimi gereksiz olmuştur. Buna karşılık *cavea* arka kısımdan kesintiye uğramıştır. Bu şekilde görüntü noktası olarak çok fazla uygun olmayan ve oyun alanına uzak olan, *cavea*'nın tepe noktası olarak tanımlanabilecek olan alan bu plana kurban ediliyordu denilebilir. Tiyatro yapısının ana elamanları çok fazla sınırlandırılmadan yerleştirilmektedir. Bundan dolayı yapı bölümlerinin gelişimlerini devam ettirmelerine olanak sağlamıştır. Aosta ve Turin'deki yapıların genişliği yaklaşık olarak 60m. idi. Buna karşın geniş tiyatro yapılarının çatı tentesi boyutlarını azaltmaktaydı. 36-38 m.'den 30-32 m'ye düşmekteydi. Bu yapılar

arasında yer alan bir diğer yapı ve en erken kalıntıları Augustus dönemine ait olan Neapel yakınlarındaki Pausilypon'un *odeion*'udur. Augustus dönemli yapıda Hadrian zamanında değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. *Odeion*, imparatorluk villalarının bulunduğu bir yapı kompleksi içerisinde yer almaktaydı (Res. II.9.).

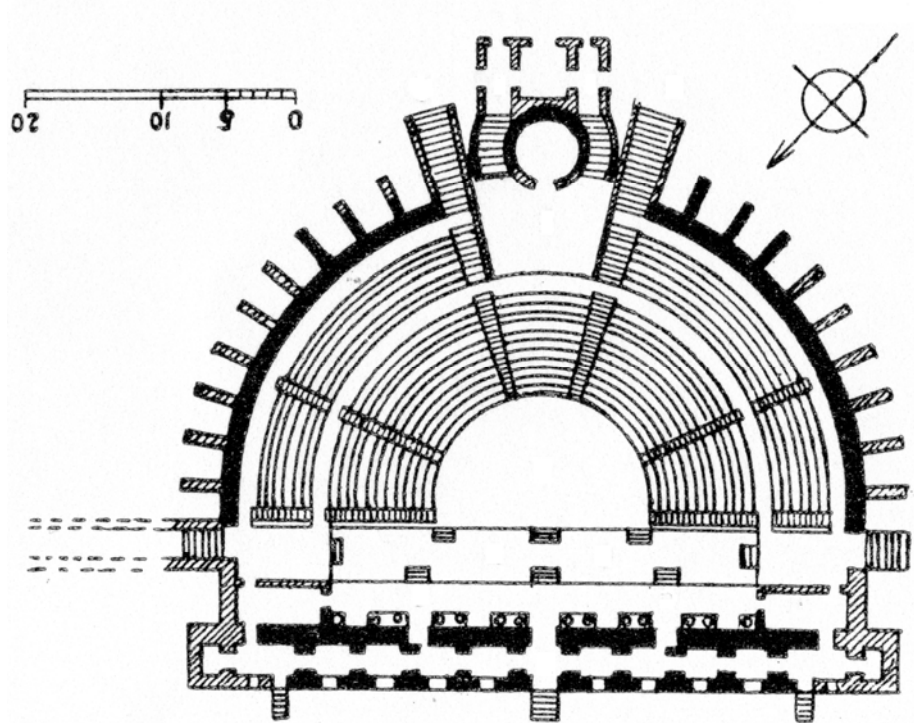
Res. II.9. Pausilypon Odeion'u (Meinel 1980: fig. 84)

Pausilypon'un *odeion*'u, Aosta ve Turin'deki yapılar gibi, dikdörtgen bir temel içerisinde yer alan, kesintiye uğramamış yarım daireye yakın bir oturma kısmına sahipti (Meinel, 1980, 216) fakat diğerlerinin aksine daha küçüktü 15 m. derinliğe ve 35 m. genişliğe sahipti. *Cavea*'nın alt kısmında yer alan altı oturma sırası köşeli temel içerisine tam olarak oturtulmuş, buna karşılık üst *cavea*'da yer alan dört oturma sırası yapının yanlarına yapılmıştır. Ayrıca oturma kısmının, dördüncü oturma basamağının hizasında yer alan yüzey bir platform ile bütünleştirilmiştir. Köşeli olan platform yapı orta aksına simetrik olarak yapılmıştı ve ek bir yapının tabanını oluşturuyordu ki, Günther tarafından İmparator lobisi olarak adlandırılmaktadır (Günther 1913: 39). Yapı Hadrian döneminde imparator lobisi ve modernleşmiş sahnesi ile Augustus döneminin aksine bir durum teşkil ediyordu. Ana

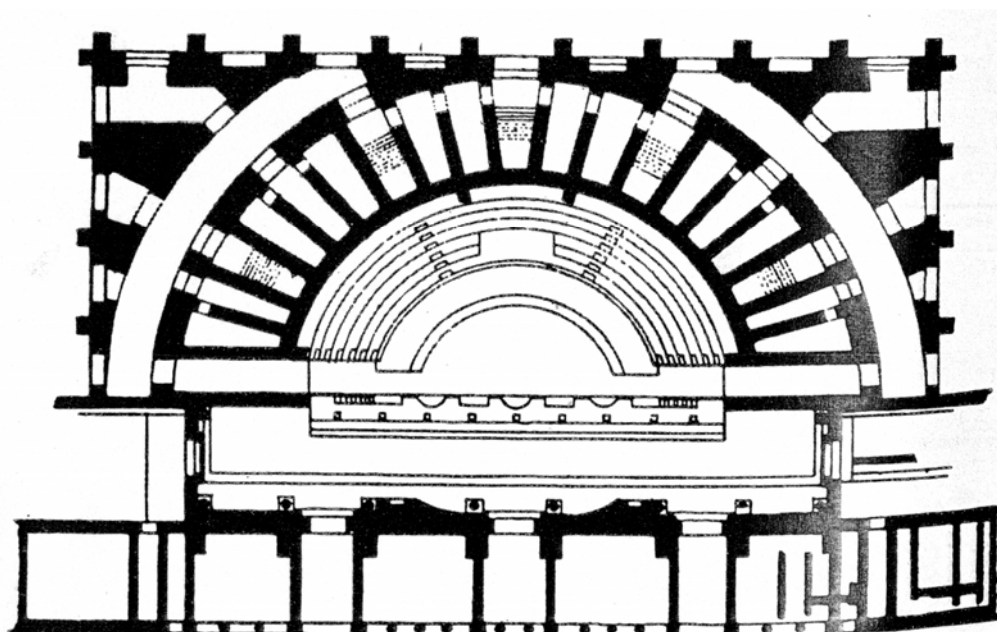
mekan olarak tiyatro salonu çapraz duran alınlıklı bir çatı ile kapatılmış, İmparator lobisi ve sahne önünde bulunan *portikos* muhtemelen kendine has bir şekilde ayrıca kapatılmıştı. Dar, uzunlaştırılmış sahnenin genişliği, yarım daire formu *cavea*'nın genişliğine uymakla birlikte bütün yapının ve arka sahnenin genişliğini de kesinleştiriyordu (yaklaşık 35 m) (Meinel 1980: 217).

Sözü edilen bu üç yapının en azından sonuncusu olarak ele alınan Pausilypon'daki yapının bir *odeion* olduğuna dair hiç şüphe yoktur. *Odeion* yapısı, bir diğer tiyatro yapısının yakınına inşa edilmiş ve *portikos* ile bu yapıya bağlantılıydı. Bu şekilde bir tiyatro çiftlemesi anlamsız olacaktır. Bir villa arazisinde bu iki yapının da tiyatro olarak inşası, birinin bile doldurulmasının zor olduğu durumda ikincisi gereksiz kalacaktır. Açık tiyatrodan farklı olan ve bugünün aksine önceleri çatılı olan küçük tiyatro yapısı, o zaman *odeion* olarak inşa edilmiş olmalı ve bu şekilde değerlendirilmelidir (Günther 1913: 47). Burada alışılmış dışında, sık görülmeyen bir durum ise, *odeion*'un bir villa yapı kompleksinin içerisinde yer almış olmasıdır. Bunun bir imparatorluk villası olması ve aynı şekilde Tivoli'de bir *odeion*'un, iki açık tiyatro ile birlikte aynı alan içerisinde Hadrian villası içerisinde olması (Aurigemma 1961: 143-145), ilk olarak Augustus tarafından oluşturulmuş, kapalı tiyatro yapılarının, imparatorluğun sahip olduğu arazi üzerinde kültür politikası çerçevesinde ele alınmalıdır (Meinel 1980: 219). Augustus'un Pausilypon'daki ve Hadrian'ın Tivoli'deki *odeion*'ları model oluşturacak karakterlere sahiptir ve olasılıkla öncü olarak yüksek tabakanın baskısı ve propagandasıyla yapılmışlardır. Pausilypon'daki *odeion*'un erken evresi ve bunun yanı sıra Atina'daki Agora *odeion*'u bu kültür politikası hareketin başlangıcını ve özellikle gelişimin başlangıcını belgelemekte, *odeion* elit tabakanın gereksinimlerine hizmet ediyordu ve bulunduğu özel yeri politik güce dayandıramıyordu (Meinel 1980: 219). Pausilypon'daki *odeion*'un değişimi ve Tivoli'de Hadrian döneminde yapılmış olan inşası ve daha sonraları da *odeion* yapılarına olan ilgi kültür politikası açısından bu yapıların nedenli ilgi gördükleri ve önemli bir noktada olduklarını ortaya koymaktadır. Tivoli'de Hadrian tarafından yaptırılmış olan *odeion*, kısaca ele alınırsa Pausilypon'daki *odeion* ile bazı benzerliklerinin yanı sıra farklılıklarda taşıdığı

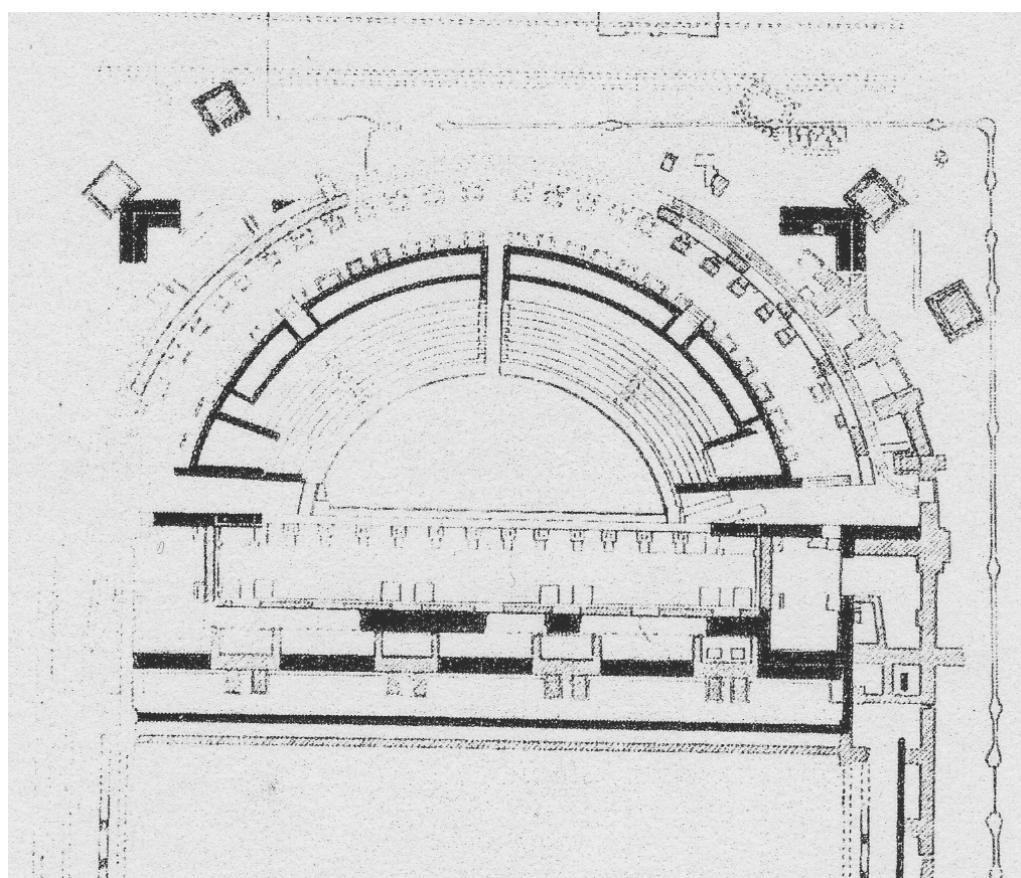
görülebılır. *Odeion* köşeli bir sahne binasına ve çapının 70 m. olduğu yarım daire formuna sahip bir oturma yerine sahipti (Res. II.10.). Oldukça iyi korunmuş olan *scanae frons* önceden bir çatıya sahip olduğunu göstermektedir (Winnefeld 1895: 40). Bir diazoma ile iki parçaya bölünmüş olan *cavea*'nın orta aksına yerleştirilmiş bir imparatorluk lobisi yer almaktaydı. Yaklaşık 10 m genişliğe sahip olan lobi Pausilypon'daki lobiye benziyordu. Pausilypon'daki lobinin apsisinin yerinde burada aynı şekilde yuvarlak bir nişe sahipti. Lobi tamamen farklı renkteki mermerlerle bezenmiş olmasından ötürü oldukça değerliydi ve niş heykellerle süslenmiş ve zengince dekore edilmişti (Meinel 1980: 219). Napoli yakınlarındaki yapı belirgin bir şekilde *odeion* olarak belirginleşmişken ve yapısal şekli olarak *odeion* fenomenin tüm kompleksini bağlayabiliyorken, Augustus döneminin kuzey İtalya *odeion*'ları özel bir duruma sahip oluyorlardı (Bieber, 1971, 221). Aosta'daki yapı üzerini kapatan bir çatıya sahipti ve imparatorluk villarınıniki gibi bir lobisi vardı (Res. II.11.). Buna karşın yapı şehrin tek tiyatro yapısıydı ve “*Augusta Praetoria Salassorum*” un çatılı tiyatrosu bütün vatandaşları için açıktı. Aynı durum Turin tiyatrosu için de geçerlidir (Res. II. 12)

Res. II.10. Tivoli Odeionu (Meinel 1980: fig.117)

Res. II.11. Aosta Odeion'u (Meinel 1980: fig.80)

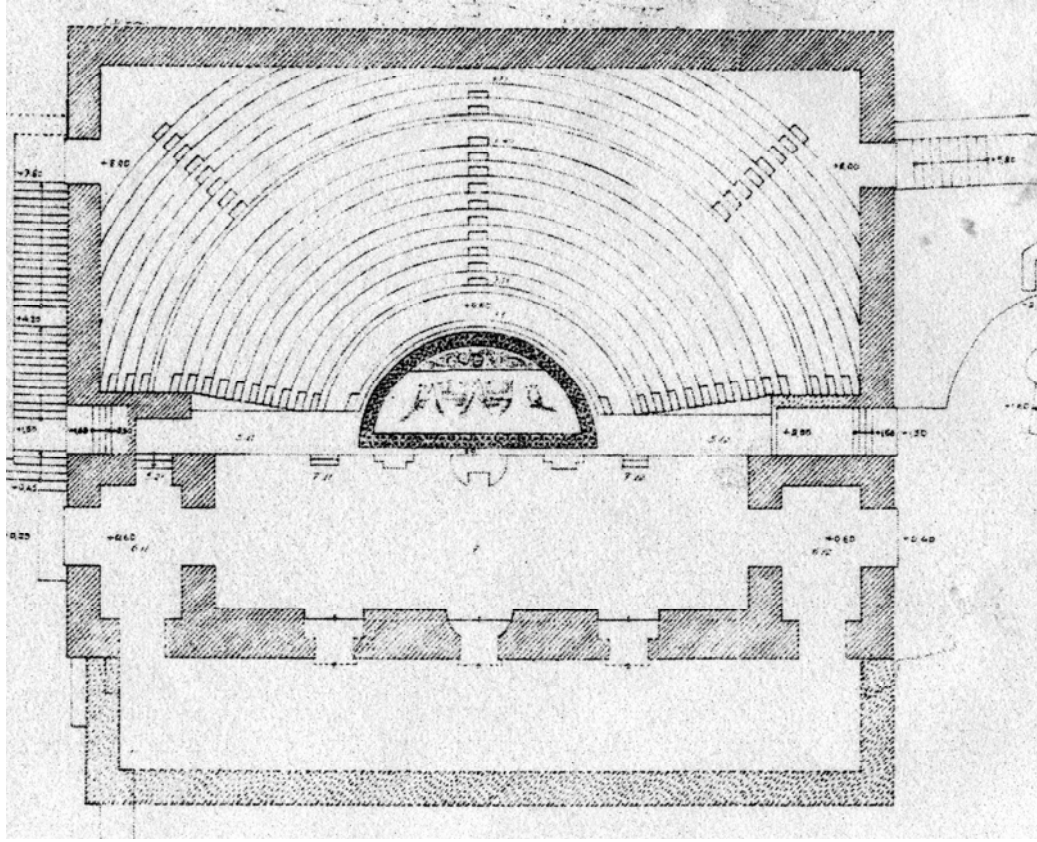

Res. II.12. Turin Odeion'u (Meinel 1980: fig.82)

Turin örneği daha geç bir yapım evresinde, muhtemelen nüfusun çoğalması ve bu nedenle daha fazla oturma sırasına gereksinim duyulduğu için bir açık tiyatroya çevrilmiştir. Hellenistik toplantı yapılarından gelişmiş olan ara tip (Pausilypon, Aosta, Turin) büyük olasılıkla daha geç *odeion* yapılarının amaçlarıyla bağlantılı değildi. Aosta'daki ve Turin'deki yapılar büyük olasılıkla birer tiyatroydular ve aslında *odeion* değillerdi. Büyük olasılıkla iklimden kaynaklanan nedenlerden dolayı, daha uzun süren kışlar ve Alpler bölgesinin sert havası gibi nedenlerle üzerleri kapatılmıştı (Meinel 1980: 220).

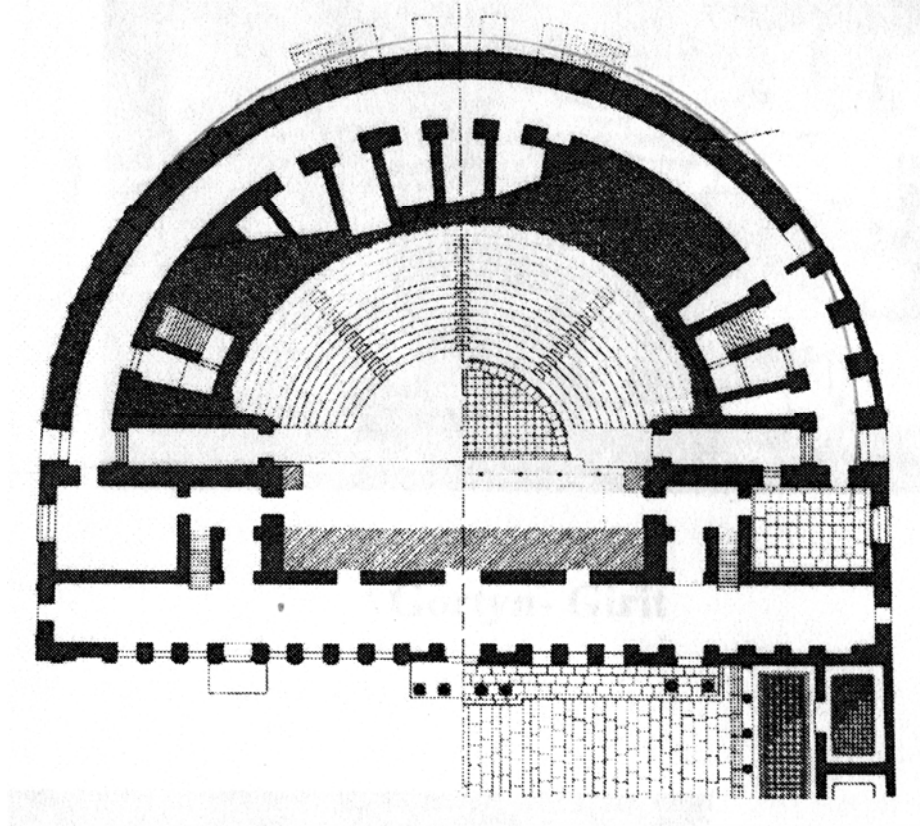
Odeion 'ların gelişimini sürdüren, yapısal değişiminin bir sonraki aşamasında, gelişimini tamamlamış olan Roma dönemi *odeion*'u olarak adlandırabileceğimiz yapıya bir adım daha yaklaşıldığı görülmektedir. İkinci bir ara basamak olarak değerlendirilebilecek bu evrede yapıların sahne kompleksinin yanı sıra, oturma sıralarından oluşan *cavea* da sınırlandırılmadan yapılabilmekteydi. İkinci ara basamağı oluşturan yapılarda da çatılama aşamasındaki basitleştirmeden dolayı, yapı çerçeve olarak adlandırılabilir, düzgün, köşeli dış duvarlarca çevrelenmiş ve çatı bu çerçeve tarafından taşınmaktaydı. Bu şekilde, *cavea*'nın yarım daire planlı şekli, dörtgen oturma alını temeli içerisine yapılmış oluyordu. Bu ara basamakta gelişimini tamamlamış Roma *odeion*'unun ön şekli görülmektedir. Bu ara basamağın yapılarının bir çoğu, örneğin Argos *Odeion*'u gelişimini tamamlamış olan Roma *odeion* tipinin karakteristik özelliklerini (sahne kompleksi, oturma bölümü, üzeri kubbe ile kapatılmış *paradoi*, vs....) taşımaktadır ki neredeyse gelişmiş tip olarak karşımıza çıkmaya çok yaklaşmıştır (Res. II.13). Gelişimi tamamlamış *odeion*'dan neredeyse tek ve en büyük fark olarak dörtgen dış duvarlar karşımıza çıkmaktadır ki oturma alanını yarım daire şekli henüz yapının dış kısmında görülmemektedir. Köşeli yapının temelleri M.S. 3. yüzyıl yapısının altında durmaktaydı. M.S. 2.yüzyıl yapısı olan köşeli yapı daha sonraları değiştirilmiş ve geliştirilmiştir. Yapı bir *diazoma* ile iki adet *cavea*'ya bölünmüştür. Alt bölüm yarım daire şekilli dokuz oturma sırasına, üst bölüm ise yarım daire formlu üç oturma sırasına ve kesilmiş dört oturma sırasına sahipti. Bu bölümlerden alt *cavea* üç merdiven çıkışına sahipken, üst bölüm dört merdiven sırasını sahipti. Üst *cavea*'daki merdivenlerden orta aksta bulunan iki, her

iki yanda *analemma* duvarına paralel uzanan merdivenler ise üç basamağa sahiptiler. Yarım daire oturma alanlarında *parados* genişliği eksikti. Orkestra yarım daire formunda yapılmıştı. Yapının yarım daire formundaki *cavea*'sı ile köşeli dış duvarları arasında oluşan bölüm iki şekilde kullanılmıştır. Bu alana ilk olarak dört oturma sırası eklenmiştir. Böylece hem yapının kapasitesi artmış hem de bu boş alan doldurulmuştur. Oturma sıralarının eklenmesinden sonra kalan boşluk her iki yanda giriş alanı olarak kullanılmaktaydı. İki yanda açıklan kapılar, yapının dışında yer alan merdivenlerle bağlantılıydı (Ginouvês 1972: lev. 6). M.S. 150 ile 175 arasında yapıda bazı tekil değişiklikler olmuştur. Köşeli temel planı korunmuş olan yapının yaklaşık 20,50x 6,50 metrelik sahnesinin daha önce düz durumda olan cephesine ortada bölümde yuvarlak, yanlarda ise köşeli nişler eklenmiştir. Ayrıca yapının orkestrası renkli bir mozaik ile süslenmiştir (Meinel 1980:224). Yapının önceki planının çatılı olduğunu destekleyen özellikleri bulunmaktadır. İlk olarak orkestra alanında yağmur sularının boşaltımında kullanılabilecek herhangi bir su oluşu bulunmamaktadır. Ayrıca yapının ön ve arka ana cepheleri yanlara oranla daha güçle yapılmışlardır ki büyük olasılıkla çatı taşıyıcı, üçgen bağlayıcılar için hizmet etmekteydiler. Yapının daha sonraki evresinde yapıdaki köşelikler eksikti ve oturma alanının yarım daire şekli dış yüzü oluşturmaktaydı. Sahne kompleksi ve oturma alanının merkezi bölümü bu yapıda da kullanılmıştır. *Summa cavea* yarım daire planlı dokuz oturma sırasına sahip olmuş ve böylece yapının kapasitesi artmıştır. Argos *odeion*'u bu özellikleri ile gelişimini tamamlamış Roma *odeion* tipinin bir önceki basamağa olarak kabul edilebilir. Argos *odeion*'undan daha sonraki dönemlerde köşeli temelli yapı tipi tekrar ortaya çıkmıştır. Hellenistik geleneğin tekrar canlanması olarak kabul edilebilecek, yanlardan kesilmiş *cavea*'lı *odeion*'lar inşa edilmişlerdir. Bunlara Epidauros ve Butrinto'daki *odeion*'lar örnek olarak verilebilir.

Res. II.13. Argos Odeion'u (Meinel 1980: fig. 86)

Gelişimini tamamlamış Roma dönemi *odeion* yapıları, mimari öğeleri, yarım daire şekilli oturma yeri ve yarım daire şekilli temeli ile M.S. 1.yüzyıldan 2. yüzyıla geçişte ortaya çıkmıştır. 2. yüzyılda yükselişini yaşamıştır, bu süreçte git gide köşeli temeli sıkıştırıyordu. Bu şekilde sonraki 2 yüzyılda *odeion* yapı şeklinin tek tipini oluşturmuştur ki 3. ve 4. yüzyıla ait olan ve değişime uğramış olan köşeli yapılar görülmemiştir. Roma imparatorluğunun bütün alanlarında *odeion* yapı tipi olarak normalde daha büyük ve çatısız olan tiyatro yapılarına yaklaşmıştır. Bilinen yarım daire Roma *odeion*'larının en erkeni M. S. 1. yüzyılın sonuna doğru oluşmuş olan Korinth'deki yapıdır. İlk yapım durumunda temel ve genel organizasyonu açısından tipik bir gelişimini tamamlamış Roma *odeion*'larındandır (Meinel 1980: 247-248). (Res. II. 14).

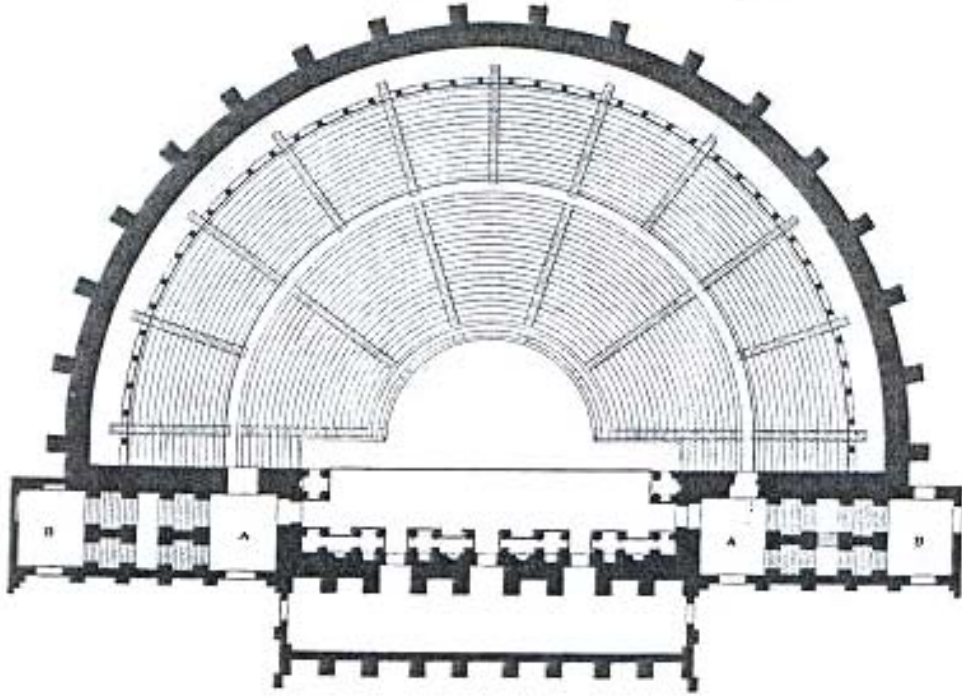

Res. II. 14. Korinth Odeion'u (Meinel 1980: fig. 15)

Oturma alanı, tam yarım daire plana, sahne kompleksi ise dörtgen bir ana plana sahipti. Oturma yeri yarım daire plana yerleştirilmiştir. *Skene*'lerin dörtgen planı, yarım daire çapının uzunluğunu belirliyordu ki sahne kompleksi *cavea* kısmını yaklaşık at nalı şeklinde uzatıyordu ve oturma alanının yuvarlatılmış dış duvarları, sahne kompleksinin yan duvarlarına düzgün çizgili şekilde uzatılıyordu. Oturma alanı için artık köşeli temelden tamamen vazgeçilmesi, dış duvarın yarım daire *cavea*'ya uydurulması ile yapı hem temel planı hem de dış ve iç mimari düzen açısından açık Roma tiyatrosuna benzemekteydi ki at nalı şekilli temel, yarım daire şekilli sahnedeki genişlik ile aynı şekilde olması gerekiyordu.

Gelişimini tamamlamış Roma *odeion*'larına verilebilecek örneklerden bir diğeri olan Atina'daki Herodes Atticus *Odeion*'u odeion yapı tipolojisi içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Pausanias'ın bilgilerine dayanan Bieber Herodos

Atticus *Odeion*'u boyut, genel görüntüsü ve dekorasyon açısından Yunanistan'daki en güzel *odeion* olduğundan bahseder (Bieber 1971: 221). Herodos Atticus, bu *odeion*'u ölen karısı Regilla'nın anısına M.S. 161 ile M.S.170 yılları arasında yaptırmıştır (Res. II. 15).

Res. II. 15 Atina, Herodes Atticus *Odeion*'u (Bieber 1971: fig. 712)

Yapı gelişimini tamamlamış Roma *odeion*'u tipindeydi; yarım daire formu temel üzerinde yarım daire formu oturma alanı ve onun önünde dörtgen bir sahne kompleksi yer almaktaydı. Yapının oturma alanı yarım daire formu biraz geçmiştir. Ayrıca sahne yapısı düzenli ve basit bir sahne yapısı değildi ve alışılmışın dışında, birazda karmaşık bir yapıya sahipti. Sahnenin dar yar yanlarına bitişik olan *paraskene*'ler yapının üst katlarına çıkılabilen merdivenler olarak da kullanılıyordu. Sahne yanlardan, yapı orta aksına paralel olarak ilerleyen yarım daire dış duvarları yaklaşık 8 m. geçiyordu. Böylece sahne kompleksinin genişliği, yarım daire oturma alanının da çapı olan 81 m'den yaklaşık 92 m.'ye yükselmiş oluyordu (Meinel 1980:

281). Sahne kompleksi sahnesel işlev açısından asıl sahneye, yani oyun alanına uygun yapıdaydı. Arka sahne ve her iki yan sahne ile birleşmekteydi. Sahnenin arka duvarında yer alan üç geçit oyun alanı ile arka sahneyi birbirine bağlamaktaydı. Oyun alanı ile yan sahneler de geçişlerle birbirlerine bağlıydılar. Ayrıca orkestra ve *parados* kısa merdiven geçitleri ile bağlantılıydı. Sahnenin tabanı akustik nedenlerden dolayı ahşaptan inşa edilmişti. Alt sahnenin, sahnesel malzemelerin saklanması ve depolanması için kullanılmış olabileceği düşünülmektedir (Meinel 1980: 282). Tüm bu özellikleri ile Herodos Atticus *Odeion*'u normal olarak karşılanabilecek birkaç değişik özellik taşımasına karşın gelişimini tamlamış Roma *odeion*'larına güzel bir örnek oluşturmaktadır. Ayrıca bu yapı tipinin bilinen en iyi ve ünlü örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Gelişimini tamamlamış Roma *odeion* yapıları, daha önceki öncüleri ve belediye binaları gibi imparatorluğun çeşitli alanlarında inşa edilmekteydi. İmparatorluğun çeşitli bölgelerde tiyatrolar ve aynı zamanda *amfityatro*'lar da inşa edilmekteydi. Bu yapılar ekonomik ve kültürel açıdan gelişmeye açık olan bölgelerde veya tam olarak gelişmemiş bölgelerde de genelde basitleştirilmiş formlarda ve yapım şekilleriyle inşa ediliyordu. *Odeion*'ların yayılımı bu tür alanlarda kısıtlı kalmıştır. İmparatorluğun uzak bölgelerinde, cahil çiftçi halkı ve seyirciyi teatral sunumlarla etkilemek oldukça mantıklıydı. İmparatorluk döneminin arena sunumları ve törensel geçit tarzı sunumları da bunun için oldukça uygundu. Üstü kapalı tiyatro yapıları (*odeion*'lar) farklı olarak ne kentsel ne de kırsal çoğunluğa hizmet ediyorlardı ki kentsel üst tabakanın temsili yapılarıydılar. Bu elit, üst tabakanın az olduğu yerlerde veya hiç olamadığı yerlerde bu yapı tipi de bulunmaktadır (Meinel 1980: 246).

Bu yapı tipi, ne İspanya'da, ne Britanya'da ne de German Roma eyaletlerine inşa ediliyordu ki üzeri kapalı bu yapı oradaki iklimin özellikleri olan serin ve yağmurlu hava çok uygundu. M.S. 2.ve 3. yüzyıldan beri *odeion*'lar ülkenin ekonomik açıdan gelişmiş yerlerinde görülmektedir. İlk olarak ve özellikle Batı Anadolu'da, Küçük Asya 'da, Yakın Doğu'da, ayrıca Mısır'da, Roma Afrikası'nda

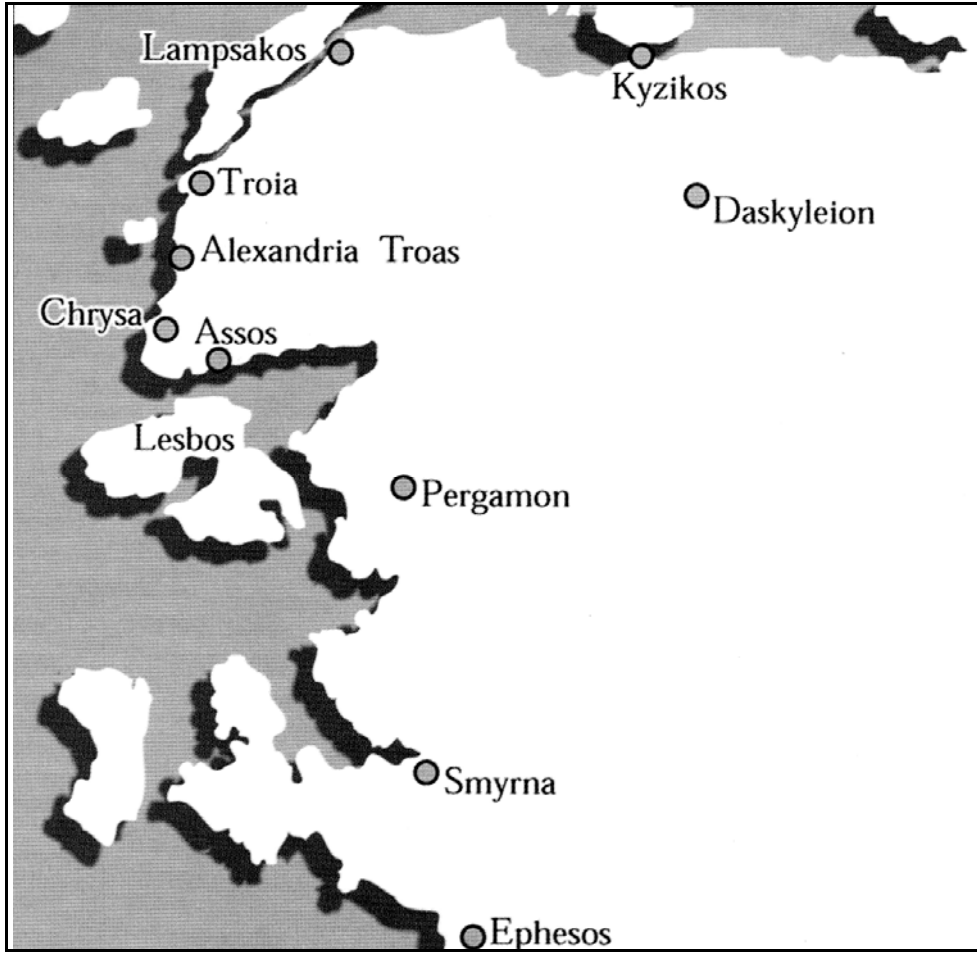
ve Sicilya’da da görülmektedir. Bu döneme yakın zamanda Galya’da da yarım daire şeklinde *odeion*’lar görmek mümkündür ki M.S. 2. yüzyılın başlangıcında ekonomik bir yükselişe ulaşılmıştır. İtalya’da bile az sayıda ispatlanabilmiş yarım daire temelli *odeion*’lar 2.yüzyılın başlarında oluşturulmuştur. İmparatorluk geleneği çerçevesinde ele alınıyordu ve bundan dolayı özel bir statüye sahiplerdi (Meinel 1980: 246) Görülmektedir ki Roma *odeion*’ları, imparatorluk sınırları içerisinde ekonomik açıdan gelişmiş ve bir elit tabakanın yer aldığı birçok yerde bu tabakaya ya da sınıfa hizmet etmek amacıyla inşa edilmişlerdir.

III ALEXANDRIA TROAS KENTİ VE ODEION YAPISI

Kuruluşundan itibaren gelişimini sürdürerek Troas Bölgesi kentleri arasında önemli bir yere sahip olan Alexandria Troas Roma hakimiyetine girdikten sonra, özellikle de Augustus döneminde önemli bir gelişim göstermiş, koloni unvanını almasıyla da bölge kentleri arasında önemli bir konuma gelmiştir. Kent bu devirde ekonomik olarak önemli bir noktaya ulaşmıştı ve Roma emekli askerlerinin ve elit tabakanın yer aldığı bir kent olma özelliklerini taşımaktaydı. Kentin ekonomik, kültürel ve politik oluşumu bir *odeion* yapısının inşası için elverişli durumdaydı. *Odeion*, kentin Roma dönemi merkezinde yer almaktadır. Tapınak yapısının doğusunda ve şehir için önemli bir konumda olan ve agora alanı olarak isimlendirilen alan içerisinde yer almaktadır. Yapı bir hayli tahrip olsa da yarım daire şekli ve tonozlu alt yapısı bize mimarisi hakkında bir fikir verebilmektedir

A. Roma Döneminde Alexandria Troas Kenti

M.S. 1. yüzyılda yaşamış coğrafyacı Strabon Alexandria Troas kentinin Tenedos adasından gelen Aeol halkları tarafından kurulduğunu ve orijinal adının “Sigia” olduğunu belirtir (Strabon, *Geographia* XIII 1:112). Bu ifade göz önüne alındığında yerleşimin en erken Arkaik dönemde iskan gördüğü ileri sürülebilir. Kent bugün Çanakkale ili Ezine ilçesinin Geyikli bucağına bağlı Dalyan köyü sınırları içerisinde yer alır. Alexandria Troas'ın kuzeyinde; Akhaion, Akhileion ve Troia kentleri, doğusunda; Neandreia, Kebren ve Skepsis, güneyinde; Kolonai, Larisa ve Assos yer alırken batısında; Ege Denizi ve Tenedos adası bulunmaktadır (Res. III..1)

Res. III.1. Alexandria Troas antik kenti konumunu gösteren harita (Rose 2002: fig. 1)

Troas bölgesinin politik hakimiyeti M.Ö. 334–332 yıllarında gerçekleşen Granikos Savaşı ile birlikte Makedonya krallığının hakimiyetine girmiştir. Büyük İskender’in ölümünden sonra da bölge onun generallerinden Antigonos Monophthalmos’un kontrolüne girer (Grote 1888: 296; Texier 1863: 108) ve yaklaşık olarak M.Ö. 310 yılında kenti kendi adından yola çıkarak “Antigonia” adıyla adlandırır. Kurulan kent Neandreia, Kebrene, Skepsis, Kolonai, Larissa, Khrysa ve Hamaksitos gibi kimi küçük kasabaların halklarının bir araya getirilip kaynaştırılması sonucu oluşturulmuştur. Bu yolla şehrin nüfusu, artmış yeni kurulmuş olmasına karşın gerçek bir kent havasına bürünmüştür. *Synoikismos* olarak adlandırılan, şehirlerin tek çatı altında toplanma politikası, ekonomik ve stratejik amaçlar taşımaktaydı. Şehrin kuruluş nedenlerinden biri de İlion limanının yavaş yavaş kum ile

örtölmek üzere olması veya kum ile örtölmüş olmasıdır (Schwertheim 2004: 39). Böylece kıta Yunanistan ve Anadolu arasındaki ticari ilişki canlı tutulabilecekti. Antigonía başlangıçta iddialı bir biçimde planlanmıştır. 7.5 km. uzunluğa sahip sur duvarları yaklaşık 4390 dönümlük bir alanı içine almaktadır (Leaf 1923: 236). Şehrin kuruluş yolu olarak seçilmiş olan *synoikismos* beraberinde bazı sorunlar da getirmiştir. *Synoikismos* içerisinde yer alan ve daha önce Skamandros nehrinin aralarındaki sınırı belirlediği, Kebren ve Skepsis şehirleri arasında bazı sorunların varlığı bilinmekteydi. Strabon'a göre, Antigonos her iki halkı Antigonía olarak adlandırılan kentte iskan edinceye kadar birbirleriyle düşman olan Kebrenliler ve Skepsisliler genelde savaş halindeydiler (*Geographia* XIII, 1, 118). Antigonos'un M.Ö. 301 yılındaki İpsos Savaşı'nı kaybedip ölmesiyle birlikte kent Asia hükümdarı Lysimakhos'un kontrolüne geçmiş. Lysimakhos'un izni ile ilk olarak Skepsisliler, daha sonra da I. Antiokhos'un izniyle Kebrenliler kasabalarına dönmüşler, buna karşın kent, nüfusu biraz azaldıysa da önemini korumuştur (Sevin 2001: 68). Kentin kontrolünün Lysimakhos'un eline geçişinden sonra isim değişikliğine uğrayarak, Alexandria Troas adını almıştır. Strabon'a göre, Lysimakhos kentin adını değiştirdi, çünkü Alexandros'un halefleri kendi adlarına kent kurmadan önce, Alexandros adına kuracak olurlarsa kutsal bir iş yapacaklarına inanıyorlardı (*Geographia* XIII 1 112). Lysimakhos döneminde şehirde imar faaliyetleri devam etmiş, şehre sur duvarları ve tapınak inşa edilmiştir. Çevre yerleşimlerden iskana devam edilmiş, böylece gelişme hızlandırılmıştır (Leaf 1923: 32). Kentte yeni ve çok daha sıkı bir vergi politikası uygulanmış, kentin yeni ismini taşıyan ilk bronz sikke basılmış, kent kısa zamanda Troas'ın önemli ticari merkezi durumuna gelerek bir anlamda bölgenin başkenti halini almıştır (Riel 1997: 16).

M.Ö. 281 yılında Seleukos, Korupedion Savaşı ile Lysimakhos'u yenerek Küçük Asya'nın batı bölümüne hakim olmuş, Seleukos'tan sonra yönetime I. Antiokhos (M.Ö. 281-261), II. Antiokhos (Antiokhos Theos) (M.Ö. 261-246), II. Seleukos (M.Ö. 246-226) ve III. Antiokhos (M.Ö. 223 -187) geçmiştir. Kentte düzenli olarak ve II. Antiokhos sikkelerinin basılması, Antiokhos Hierax zamanında olasılıkla 31 çeşit *tetradrahmi*'nin basımı, Alexandria Troas'ın bu dönemde önemli

bir darphane olduğunu göstermektedir (Riel 1997: 16). M.Ö. 227/26 yılında I. Attalos'un Antiokhos Hierax'ı yenmesinden sonra, Seleukos hakimiyeti Troas Bölgesi'nde son bulmuştur. M.Ö. 197 yılında III. Antiokhos, Smyrna ve Lampsakos üzerinde tekrar Seleukos hakimiyetini canlandırmak istediğinde, bu şehirler ona direnmişlerdir. III. Antiokhos'un Likya'dan sonra Anadolu'nun Ege bölgesindeki Smyrna, Efes, Lampsakos şehirlerini zapt ettiği sıralarda Romalılar V. Philip'i yenerek Makedonya'ya hakim olmuştur. III. Antiokhos bu yenilgiden faydalanmış, Gelibolu yarımadasını ve Lysimakhia'yı işgal etmiştir. Bu dönemde karşısına çıkan Roma ile anlaşmak için müzakerelere başlamıştır. Roma ile sürdürülen müzakereler M.Ö. 192 yılında sonuçsuz kalmıştır.

Alexandria Troas M.Ö. 192 yılında III. Antiokhos tarafından tehdit edilen Smyrna ve Lampsakos ile birlikte görülmektedir. Şehir Lampsakos ve Smyrna'nın direnişine bu yıla kadar katılmamış olmasına karşın Livius tarafından M.Ö. 192 yılında Antiokhos'un Europe'ye geçmesini geciktiren şehirler arasında Alexandria Troas da gösterilmektedir (Livius XXXV: 42). Şehirlerin III. Antiokhos'un gücüne karşı koymak için bir birlik oluşturdıkları anlaşılmaktadır. Alexandria Troas bu yıla kadar yönetime boyun eğmişse de daha sonra özellikle Abydos'taki garnizona karşı koymuştur (Magie 1950: 947). Bu dönemde Smyrna, Alexandria Troas, İlion, Lampsakos gibi özgür müttefik şehirler dışında diğer krallıklar III. Antiokhos'a vergi ödemekteydi.

Antiokhos ile Romalılar arasında meydana gelen deniz üzerinde sürdürülen mücadeleler sonrasında Antiokhos M.Ö. 191'de Anadolu'ya geri çekilmek zorunda kalmıştır. Roma deniz gücünün Foça'ya çıkmasını önleyememiş ve kara ordusunu Magnesia'da toplamıştır (Radt 2002: 31). M.Ö. 190 yılında Magnesia'da Pergamon'un desteğini alan Roma ordusu, Galatlarla ittifak kurmuş olan Seleukos III. Antiokhos'u yenmiştir. Romalılara yenilmesinin ardından Byzantionlu Herakleides'i elçi olarak Roma'ya göndererek Lampsakos, Smyrna ve Alexandria Troas'tan vazgeçtiğini kabul ettiğini bildirmiştir. Ayrıca bu şeylerin yanında savaşta giderlerin de yarısını onlara söz verdiğini belirtmiştir (Diodorus:

Bibliotheca Historica, XXIX 7. 1). Savaşın galibi Romalılar bölgeyi, Lampsakos ve İlion gibi kimi özgür kentleri de tanıyarak, bu başarının kazanılmasında kendilerine yardımcı olan Pergamon Kralı II. Eumenes'e bırakmışlardır. Daha sonra bölge yönetimi altında bulunduğu Pergamon Kralı III. Attalos'un M.Ö 133'te krallığını bir vasiyet ile Roma İmparatorluğuna bırakması üzerine Roma eyalet sistemi içersine alınmış ve Asia eyaletine bağlanmıştır (Magie 1950).

Romalılar bölgenin verimli topraklarında nüfusu azalan ya da tamamen terk edilen kentlerde emekli askerler için yeni yerleşim yerleri kurmuşlardır (Viltinghoir 1951: 1303). Troas'ın kuzeyinde Marmara denizi kıyısındaki Parion ve Lampsakos, (Frisch 1978: 136) ile batıda Ege denizi kıyısındaki Alexandria Troas bölgede en fazla Romalı barındıran kentlerdir. Roma Ege'nin batısında Makedonya'nın doğusunda Asya eyaletlerini kurmakla hem boğazlara hakim olmuş, hem de Ege'nin her iki tarafında stratejik yerler elde etmiştir. Alexandria Troas'ın Asya ve Avrupa arasında bağlantı noktası durumundaki konumu nedeniyle, Roma imparatorluğunun başkenti olması dahi düşünülmüştür (Thomson 1963: 4). Julius Caesar'ın kenti ziyaret ettiği ve kenti, başkent ilan edecek kadar önemli gördüğü bilinmektedir (Schwertheim 2002: 58).

Romalılar kökenlerini Troia'ya ve buradan kaçan Aeneas'a dayandırdıkları için Troas bölgesine ayrı bir değer vermişlerdir (Grote 1888: 298). Kentin tekrar canlanması ve önem kazanması Roma İmparatoru Augustus döneminde gerçekleşir. Augustus, M.Ö. 1. yüzyıl ortalarında emekli Roma askerleri için Alexandria Troas'ta bir koloni kurarak, şehrin bir Roma Metropolisi haline getirilmesini desteklemiştir. Alexandria Troas'da Roma kolonisinin kuruluş tarihi ve nedeni tam olarak açıklanamasa da, bu konu hakkında bilgi sunan bazı yazılı kaynaklar mevcuttur. Hadrian döneminde yaşadığı bilinen Gaius adlı bir avukatın kitabında Troas, Berytus ve Dyrrhachium kolonilerinin *Ius Italicum*'a göre kurulduğunu öğrenmekteyiz (Schwertheim 1999: 95). Asya eyaleti olan Efes'in gümrük yasası bize daha detaylı bilgi vermektedir. Bu yasada M.Ö. 12 yılında yapılan bir ek vardır. Bu eke göre, *Colonia Augusta Troas* kendi sınırları ve limanları içinde tüm gümrük kullanım

haklarına sahiptir. Bu eke gerek duyulmasının nedeni Alexandria Troas kentinin koloni unvanı kazanmasına bağlanmaktadır. Burada sadece şehir alanından değil, bunun yanı sıra limanlardan da bahsedilmesi ilgi çekicidir. Kentin içerisinde yer alan iki limanın koloni sınırları içerisinde yer aldığı kesindir. Koloni tüm kent sınırlarını kapsıyorsa, bahsi geçen limanlara Antigonos zamanında şehir sınırlarına dahil edilen Larisa, Kolonai ve Hamaxitos şehirlerinin de limanları eklenecektir. Bu durum tam olarak net değildir ki kentte yer alan iki limanda da gümrük olduğu da düşünülmektedir. Schwertheim'a göre (Schwertheim 1999: 97), Alexandria Troas kenti sınırları içerisinde koloni kurulmadan önce çeşitli gümrük istasyonları yer almaktaydı, bundan sonra tüm limanlar yeni kurulan koloninin kontrolündeydi. Konsül Quirinus ve Rufus'un yaptığı ek bunu vurgulamak içindi. Büyük olasılıkla Tenedos Adası *Colonia Augusta Troas*'ın mülkiyetine geçmiştir. Tenedos'un Alexandria Troas'a bağlandığı bilinmekle birlikte, Tenedos'luların Augustus dönemine kadar sikke bastıkları bilindiği için Tenedos'un Alexandria Troas'a bağlanması bu zamana tarihlendirilebilir. Muhtemelen, koloni kuruluşu ilgili yakın bir bağlantısı yoktur. Kent Augustus zamanında (M.Ö. 27- M.S. 14) M.Ö.12 yılından önce *Colonai Augusta Troadensis* ya da *Colonia Augusta Troas* adıyla bir Roma kolonisi durumuna getirilmiştir (Sevin 2001: 58). Kent, Augustus tarafından kurulan en uzaktaki tek kolonidir (Magie 1950: 92). Alexandria Troas bu dönemde konumu ve limanı sayesinde güçlü ve zengin bir ticaret kenti durumuna gelmiştir. Bu dönemde kent, doğuda Skepsis'e kadar uzanmaktaydı. Augustus tarafından kente *Ius Italicum* hakkı verilerek kent İtalya'daki kolonilerle aynı haklara sahip olmuştur.

Koloninin kuruluşu Caesar'ın veya Triumvir'lerin planlarında var mıydı veya Augustus'un, Caesar'ın kurmuş olduğu koloni üstüne yeniden kurup kurmadığı kesin olmamakla birlikte tartışılmaktadır. Tüm bunların yanında Caesar'ın kent için özel bir yeri vardı. Onu tanrılaştırmış olan onurlar bunun bir göstergesidir. Onun zamanına tarihlendirilmeyen yazıtların ilkinde *θεός* bir diğerinde de *divus* olarak adlandırılmaktadır (Schwertheim 1999: 97). Caesar'ın Troia'yı ziyaret ettiği bilinmektedir. Eski ihtişamını kaybetmiş olan şehir için bazı yatırımlar yaptırmıştır.

Caesar'ın bu ziyareti sırasında Alexandria Troas'a da uğramış olması muhtemel ise de bunu kesinleştiren bir kanıt yoktur.

Kente önem verildiği ve imar faaliyetlerinin tekrar hız kazandığı bir diğer dönem, İmparator Hadrian (M.S. 117–138) dönemidir. Bu dönemde bir Roma politikası olarak Anadolu'da birçok kente para yardımı yapılmış ve imar faaliyetleri hızlandırılmıştır. İmparator Hadrianus döneminde Anadolu'daki birçok kente Roma tarafından büyük yardımlar yapılmıştır. *Colonia Augusta Troas*'ın ikinci koruyucusu da Hadrian'dır. Bu dönemde, kentte yaptırılmış olan su kemeri, kalıntılarının yanı sıra, yapılış hikayesinin de Philostratus tarafından yazılması sayesinde günümüze kadar ulaşmıştır (Phifoslratus 1968: 143). M.S. 132 yılına tarihlenen ve Atina'daki Hadrian *gymnasion*'unda ele geçen bir yazıtta, Alexandria Troas'lılar, İmparator Hadrian'ı kendi kolonilerinin onarıcısı olarak onurlandırır. Herodes Asia'daki özgür kentleri yönetirken Alexandria Troas'lıların hamamlarının çok kötü durumda olduğunu ve halkın kuyulardan çamurlu su çektiklerini ve yağmur suyu depoları kazdıklarını görür, şehre su getirmek için Hadrian'dan üç milyon *drakhmi* istemek için İmparatora bir mektup gönderir. İmparatorluktan gelen bu paraya ek olarak ailesinden 4 milyon *drakmi* daha alarak bugün hala bir kısmı ayakta olan ve Herodes Attikus hamamı olarak adlandırılan hamamı yaptırır (Schwertheim 2002: 61).

Kent, Hristiyanlık döneminde de önemini koruyarak Erken Hristiyanlık merkezlerinden biri konumuna gelmiştir. Yazılı kaynaklardan (*Acta Apostolorum* XVI: 8-12; XX: 4-14.) M.S. 50/51 ve 56/57 yıllarında Aziz Paulos'un ikinci ve üçüncü misyonerlik yolculukları sırasında Alexandria Troas'ı iki kez ziyaret ettiğini öğreniyoruz (Res. III. 2.). Aziz Paulos'un Alexandria Troas'tan deniz yolculuğuna çıkarak Makedonia'ya doğru yola çıktığı bilinmektedir. Bir diğerinde ise Alexandria Troas'ta yedi gününü geçirdiği belirtilmektedir. Bu süre içerisinde Hristiyanlığı halka tanıtır (Texier 1863:187).

*Res. III.2. Hristiyanlığın batıya yayılışında önemli rol oynayan Aziz Paulus betimi
(Alexandria Troas kazı arşivi)*

M.S. 2. yüzyılda en parlak dönemini yaşayan kent, M.S. 4. yüzyıla kadar önemini korumuştur. Antik yazarların da aktardığına göre, İmparator Konstantin'nin başlangıçta aynı düşüncelerle İmparatorluğun yeni başkentini burada kurmayı planlaması şehrin o dönemdeki anlam ve önemini göstermektedir (Schwertheim 2002: 58). Fakat şimdiki ismi İstanbul olan ve o dönemdeki adıyla Konstantinopolis Doğu Roma İmparatorluğunun başkenti olmuştur. Bu tarihten sonra Alexandria Troas kentinin önemi yavaşça kaybolmuştur. Bunda Alexandria Troas limanının da işlevselliğini yitirmesi önemli bir rol oynamış olmalıdır (Res. III.3.). Kent, Erken Bizans döneminde de başta gelen ticari ve dini merkezlerden biri olmuştur. Kentte Bizans Çağına ait kalıntılar azdır ve hiçbir kilise yıkıntısı da olmamasına rağmen Texier, burasının piskoposluk merkezi durumunda olduğunu; İznik (Nicaea) Metropollüğüne bağlı olan piskoposluk merkezi olan "Skamander" şehrinin bu ovada yer aldığını ve piskopos Antemios'un Assos'da bir kilise yaptırarak burada yaşadığını belirtir. Kentin adı Hristiyanlıkla ilgili bazı belgelerde de geçmektedir. Alexandria Troas'ın adı M.S. 451 yılında kilise listelerinde ve Chalcedon Meclisinde, "Pionius Troadensis", bunun dışında M.S. 458 yılında Leon'a yazılan mektupta, "Pionius Troadis", M.S. 787 yılında II. Nicaea Meclisinde, "Leontius Troados" olarak

geçmektedir (Ramsay 1960: 165-175). Bizans Çağındaki kentin önemine karşın, M.S. 17. yüzyılda İstanbul'daki yapıların inşası için, kentten bir çok malzemenin taşındığı ve kentin büyük çapta yıkıma uğratıldığı düşünülmektedir. Osmanlı döneminde önemli bir iskana sahip olmayan şehir İstanbul'daki yapılar için bir taş ocağı merkezi haline gelmiştir.

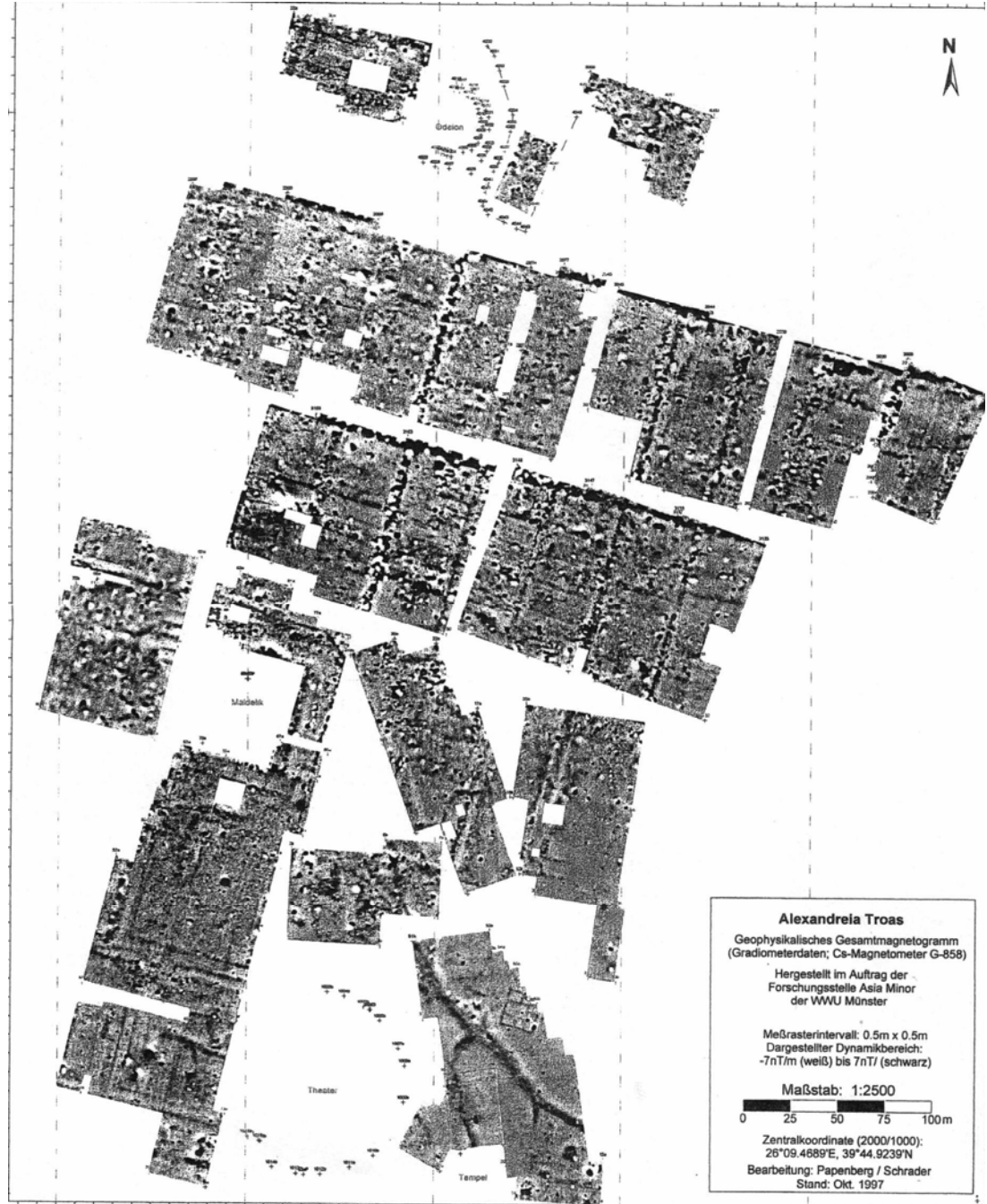
*Res. III.3. Alexandria Troas limanının hava fotoğrafından genel bir görüntüsü
(Alexandria Troas kazı arşivi)*

Kentteki yıkımın 16. yüzyıllarda başladığı bilinmektedir. 16. yüzyıl başlarında Sandys ve Coryate adlı iki araştırmacıların bütün çabalarına rağmen antik malzeme yeni bina yapımında kullanılmak için İstanbul'a taşınmış ve kent kalıntıları günden güne yok olmuştur (Cook 1973: 200). 17. yüzyıl içerisinde birçok antik kentte olduğu gibi Troas'da da, yıkım dönemi hızlanır. Osmanlı padişahı IV. Mehmet (1693) İstanbul'daki Valide Sultan Camisinin yapımında kullanılmak üzere Troas'tan hazır malzeme durumundaki büyük miktarda taş sütunu İstanbul'a naklettirir.

Bu dönemden itibaren kent içerisinde hazır durumda bulunan mimari malzemeler düzenli olarak taşınmaya devam etmiştir. 1810 kışındaki depremden sonra Herodes Atticus'un Hadrian döneminde yaptırdığı hamamın (Herodes Atticus Hamamı) yıkıldığını ve kalıntılarının iki yıl bile geçmeden götürüldüğünü anlatır. İstanbul'a götürülenlerden malzemeler dışında başka birçok mermer de Bozcaada'ya götürülmüştür. Bu yağmacılar arasında Avrupalı gezgin ve gemiciler de vardı Bu yağmacılar özellikle teknelerle süslemeli mermerleri götürmüşlerdir (Cook 1973: 201). Kentin deniz kenarında yer alması, kalıntıların kolayca taşınmasına sebep olmuştur. Günümüze ise bir kısmı kalmış olmakla birlikte kent planını ve yapıları hakkında bilgi edinebilmemiz için yeterli görülebilir.

Kent kuruluşu sırasında ve özellikle Roma döneminde belirli bir imar faaliyeti geçirmiştir. Roma döneminde yaşanan gelişmeler genellikle Augustus ve Hadrianus döneminde yaşanmıştır ki bu iki imparatorun şehir için ne kadar önemli olduğundan bahsetmiştik. Oldukça geniş bir arazi üzerine kurulmuş olan kent kuruluşundan itibaren devamlı genişleyerek gelişimini devam ettirmiştir. Şehir, genel olarak bakıldığında gelişmiş bir kentin tüm mimari yapılarına sahiptir. Kent yapılarının dağılımına ve yapıların mimari özelliklerine bakıldığında kentin iki merkezde gelişmiş olduğu görülebilmektedir. Bu merkezlerden biri hellenistik dönemli şehir merkezini oluşturmakta diğeri ise Roma dönemi şehir merkezini oluşturmaktadır. Her iki alandaki yapılar zaman içerisinde değişim ve gelişim aşamaları yaşamışlardır. Şehir içinde yer alan bazı yapılardan bahsetmek gerekmektedir; bu şehir planının ve o dönemdeki öneminin ve konumunun anlaşılması açısından bizlere yardımcı olacaktır (Res. III.4).

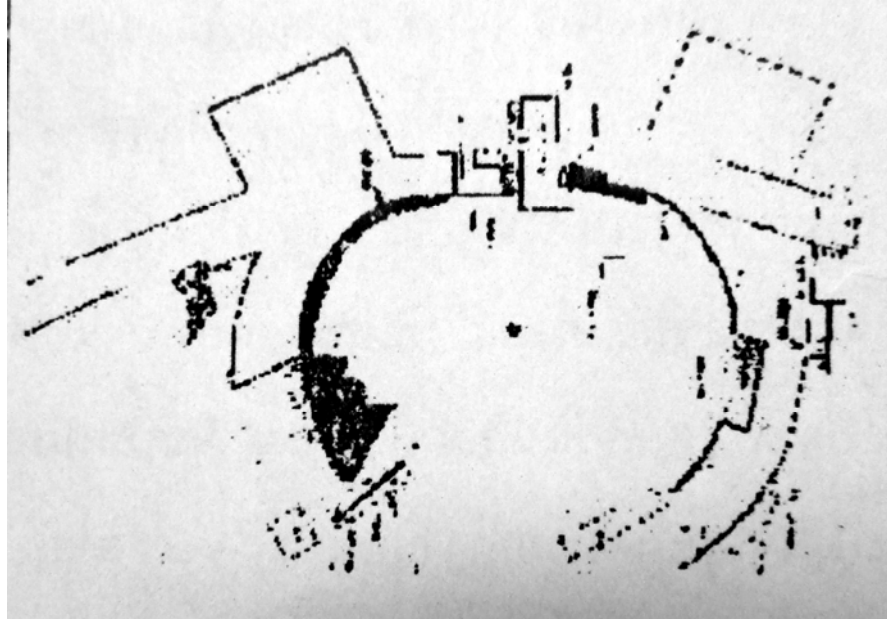
Alexandria Troas kentinde yapılan kazı çalışmaları öncesinde ve kazı çalışmaları süresince de devam edilen jeofizik çalışmaları yapılmış ve yapılmaktadır (Res. III.5).

Res. III.5. Alexandria Troas kenti jeofizik çalışmaları (Alexandria Troas kazı arşivi)

Bu çalışmaların ışığı altında ve yüzeyde görülebilmekte olan kalıntılardan yola çıkılarak şehir içerisinde yer alan yapılar, sürdürülmekte olan kazı çalışmalarıyla gün ışığına çıkarılmaktadırlar.

Şehrin ana girişi doğu yönünde Neandreia kentine bakan kapıdır. Bu kapı A.W. Lawrence tarafından ilk olarak oldukça büyük köşe taşları nedeniyle kentin ana kapısı olarak adlandırılmıştır (Lawrence 1979: 259). Sürdürülen kazı çalışmalarının sonucunda M.Ö. 3.yüzyıla tarihlenen yapının, 20.m çapında, dairesel bir avluya sahip olduğu görülmektedir (Res. III.6).

Res. III.6. Alexandria Troas kenti doğu kapısının çizimi (Schwertheim 2003)

Yapılan çalışmalarda tüm kapı alanının ve dairesel avlunun ana kaya üzerine oturtulduğu görülmüştür (Schulz 2002: 48). Yerel kireç taşı bloklarla inşa edilmiş olan yapının kuzey ve güney duvarlarında olasılıkla heykel koymak için iki niş bulunmaktadır. Bu yapıya benzer bir örnek Messene kentinden bilinmektedir. Anadolu'da bilinen örnekler ise daha geç döneme tarihlenmektedir. Alexandria

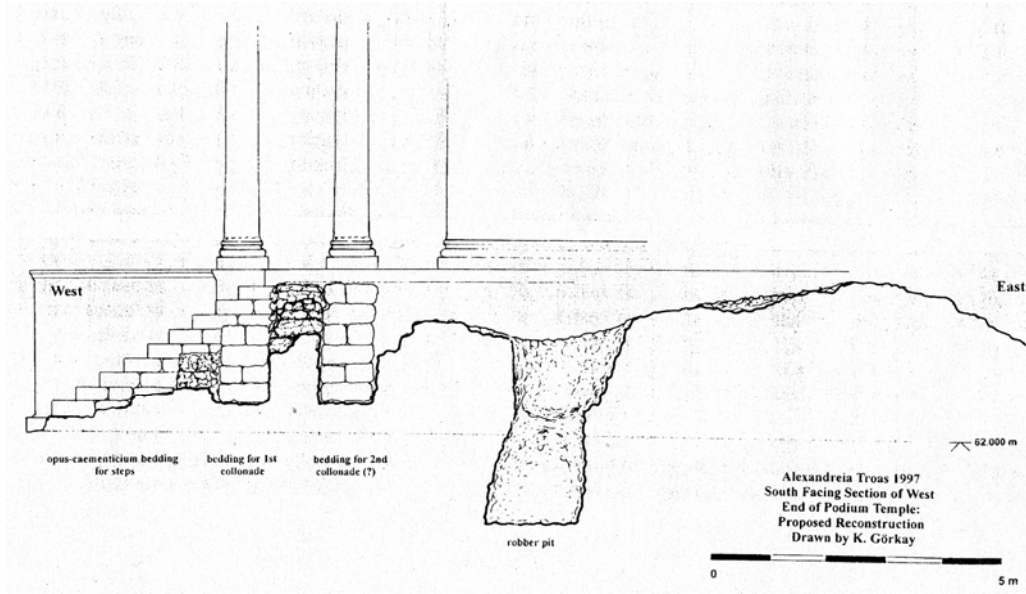
Troas'ın yuvarlak avlulu kapı yapısının bugüne kadar Anadolu'da bilinen en eski örneği oluşturduğunu söylemek mümkündür (Schwertheim 2002: 59).

Kent sınırları içerisinde ye alan ilginç bir yapı da Maldelik olarak adlandırılan yapıdır ki halk tarafında saray olarak adlandırılan yapının fonksiyonu belirlenememiştir. 30 m. x 30 m. boyutlarındaki yapının ön cephesinde tonoz kemerleri yer almaktadır. Kullanılan malzeme ve tekniğin (kesme taş blokları ve opus caementitium) dönemleri tam olarak bilinmese de, iki ayrı dönemde inşa edildiği ve bitirildiği düşünülmektedir (Schwertheim 2002: 59). Korunmuş yüksekliği 7 m. ve iki katlı olan yapıda 2005 kazı sezonunda kesit ve plan çizimleri gerçekleştirilmiştir. Maldelik yapısının biraz ilerisinde büyük boyutlardaki hellenistik dönem tiyatrosu yer almaktadır. Bir yamaç üzerinde yer alan yapı Roma dönemine tarihlenen oturma sıralarına sahiptir ayrıca yapı tonoz kemerli bir alt yapıya sahiptir ki bu da bize yapının Roma döneminde bazı değişiklikler ve onarımlar geçirdiğini göstermektedir. Tiyatronun arkasında, ele geçen sütun parçalarından anlaşıldığı üzere dor düzeninde inşa edilmiş olan hellenistik döneme tarihlenen bir tapınak yapısının kalıntıları görülmektedir. Tapınak kutsal alanını hangi tanrıya adandığı şu an için tespit edilememiştir. Bu yapıların hepsi birbirlerine pek fazla uzaklıkta değildirler ve hellenistik dönem kent merkezinde yer almaktadırlar. Şehrin yoğun mimari yapılara sahip bir diğer alanını ise agora alanı oluşturmaktadır. Agora alanı genel olarak Roma dönemi kent merkezini oluşturmaktadır.

1997 yılında agora alanında başlatılan çalışmalar ilk olarak *odeion*'un batısındaki alanda gerçekleştirilmiştir. Bu alandaki çalışmalarda büyük taş bloklardan oluşan bir yapının köşesine rastlanmıştır. Yapılan çalışmaların devamında, *opus caementitium* tekniği ile yapılmış olan, her iki cephesi de sütunlu (*amphiprostylos*) ve korinth mimarisi şeklinde yapılmış bir tapınak yapısı ortaya çıkarılmıştır (Res. III.7.). Yapının köşelerinde destek olarak kullanılmış olan blok taşlar yapının podyumunu desteklemektedirler. Podyum, mimariyi taşıyan kesme taş bloklardan ve aralarını dolduran kireç harcından oluşmaktadır (Res. III.8).

Resim III.7. Alexandria Troas Kenti Agora Tapınağı (Alexandria Troas kazı arşivi)

Res III.8. Alexandria Troas Kenti Agora Tapınağı podyumu ve temeli (Görkay 1999: fig. 5)

Yapının daha sonraları taş ocağı olarak kullanılmasından ötürü tapınağa ait olan duvar yapısından ve mermer kaplamalarından sadece parçalar günümüze ulaşmıştır (Schwertheim 2002: 59). Tapınağın *pronaos*'u *odeion* yönüne bakmaktadır. Tapınağın kime adanmış olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Buna karşın, şehre Augustus tarafından koloni unvanının verilmiş olması açısından tapınağın

imparatorun yeni hükümdarlığının bir simgesi olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca tapınak temelinde yeraltı su sistemine bağlanan 8 m. derinliğinde iki adet kuyu tespit edilmiştir. Atık su kanlı olarak kullanılan bu kanalın duvarları ve üst örtüsü *opus caementicium*’dan oluşmaktadır. Ancak, tonoz kemerli çatısında ahşap kaplamaların az miktardaki kalıntıları ve izleri görülebilmektedir. Şehrin doğusunda da yapım ve tadilat için kullanılan başka kuyuların bulunması bu kanalizasyonun sadece tapınak alanı ile sınırlı kalmamış olduğunu göstermektedir (Schwertheim 2002: 63). Kanal içerisinden Korinth başlığı parçası, yazıt parçaları, heykel parçaları yapı bezeme parçaları gibi buluntular ele geçmiştir. Kuyunun girişinin tabanında kafatasında bir delik bulunan bir kadın iskeleti ve onun yanında bir altın küpe, bir gem ve 330 kadar sikke bulunmuştur. En geç sikke M.S.362 yılına tarihlenmektedir. M.S. 360 yıllarından sonra Gotlar’ın Anadolu’daki yağmaları başlamış ve Alexandria Troas da bu çerçevede tahrip edilmiştir. Beklide kanal bu zamanlarda tahrip olmuş ve yıkılmıştır (Schwertheim 2004: 43). Tapınak alanında yapılan kazı çalışmaları ile birlikte 2002 yılında tapınağın doğusunda temel kalıntıları bulunan bir yapı açığa çıkarılmıştır. Mermerle kaplı olduğu düşünülen yapının içinde, yapının her iki yanında künk sıraları tespit edilmiştir. Daire planlı yapının orta kısmında yapılan bir sondaj sonucu ortası delik dor düzenine ait olan bir sütun tamburu ele geçmiştir. Bu bulgular tapınağın doğusunda bulunan yapının su ile ilişkili olduğunu, muhtemelen de Roma dönemine ait bir çeşme yapısı olduğunu göstermektedir.

Alexandria Troas kentinin agora alanında, tapınağın kuzeyinde yer alan tonozlu yapıların kuzeyinde yapılan sondajlar sonucu doğu batı yönünde uzanan bir cadde yapısı açığa çıkarılmıştır (Res. III.9.). Bazı bölümleri tahrip olmuş olan cadde dikdörtgen şekilli ve değişik boylardaki granit taşlarından oluşturulmuştur. Caddenin kuzey bölümünde caddenin sınır taşları görülebilmektedir. Caddenin hemen kuzeyinde güneye doğru olan çıkmlar tarafından desteklenen bir duvar tespit edilmesine karşın duvarın bir platform oluşturmak için inşa edildiği mi yoksa başka bir yapıya mı ait olduğu şu an için bilinmemektedir. Ayrıca caddenin kuzeyinde bir kanal açığa çıkarılmış olmasına karşın işlevi tam olarak kesinleşmemiştir (Res. III.10).

*Res. III.9. Alexandria Troas kenti agorasının kuzeyindeki doğu-batı yönlü cadde
(foto Deniz Öztürk)*

*Res. III.10. Alexandria Troas Kenti agorasının kuzeyindeki doğu-batı yönlü cadde
(foto. Deniz Öztürk)*

Agora alanının dışında kalan ve şehrin en önemli yapılarından birini oluşturan bir diğer yapı da Herodes Attikus Hamamıdır. Herodes Attikus Hamamı hakkında daha önce kısaca bilgi verilmiş olmamıza karşın şehir içerisindeki önemi açısından değinilmesi gerekmektedir. Herodes Attikus Hamamı, kentin ayakta duran en büyük yapıdır. Cephesi 100 m. uzunluğunda olup yapı Anadolu’da bugüne dek bilinen en büyük hamam yapısıdır. Yapının boyutlarının büyüklüğü, bugün ayakta olan kemerden anlaşılabılır (Res. III.11).

Res. III.11. Alexandria Troas kenti Herodes Atticus Hamamı (Bieg 2002: fig. 1)

Sözü geçen kemer, kare bir odayı çevrelemekte olup kubbe şeklinde bir üst örtüyü oluşturmaktadır. Bu mekanın sıcak ve soğuk su havuzları ile soyunma odaları bulunmaktaydı (Schwertheim 2002: 61). Ağır bir deprem geçirmiş olan yapının mermer kaplama parçalarından ve heykellerinden hiçbiri günümüze kadar ulaşmamıştır. Ayrıca hamam yapısının batısına bitişik durumda büyük boyutlara sahip olan bir *gymnasium* bulunmaktadır.

B. Alexandria Troas Kenti Odeion Yapısı

Alexandria Troas kenti *odeion* yapısı kentin merkezi olarak düşünölen alanda, agoranın yakınında ve tapınak alanının neredeyse tam olarak doğusunda yer almaktadır (Res. III.12). Şehrin doğu-batı yönünde ilerleyen ana caddelerinden biri *odeion* yapısının kuzeyinden geçmektedir. Kuzey-güney yönünde uzanan bir diğör caddenin *odeion*'un doğusundan geçtiğı düşünölmektedir.

Res. III.12. Alexandria Troas kenti agora alanı (Alexandria Troas kazı arşivi)

Odeion yapısında şu ana kadar herhangi bir araştırma ve kazı çalışması yapılmamıştır. Alexandria Troas 2004 ve 2005 kazı sezonunda yapılan çalışmalar sırasında yapının şu andaki planını çıkarmaya yönelik olarak mimari çizimleri yapılmış, bu kapsamda ilk olarak bir plan çizimi gerçekleştirilmiştir. Yapının büyük ölçüde tahrip edilmiş olduğı rahatça gözlenmektedir. Bu tahribat muhtemelen depremlerle ve 17. yüzyılda gerçekleşmiş olduğı kesinleşen ve birçok gezginin aktardığı şekilde mimari öğelerin taşınması şeklinde yapılmıştır. Alexandria Troas

kentindeki birçok yapı elemanının İstanbul'a taşındığı bilinmektedir. Alexandria Troas *odeion* yapısı oldukça tahrip olmasına karşın yapının plan özellikleri bize mimari özellikleri hakkında bazı bilgiler sunmaktadır. Yapı, plan olarak yarım daire formlu bir alt yapıya sahiptir. Tonozlu alt yapının genişliği yaklaşık olarak 34 m.'dir. Tonozlu alt yapı, şu an için görülebilen altı taşıyıcı destek duvarlarına sahiptir ki bunlar muhtemelen günümüzde görülemeyen *cavea* yapısını taşımaktaydılar (Res. III.13-14).

*Res. III.13. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonozlu alt yapı kalıntıları
(foto. Deniz Öztürk)*

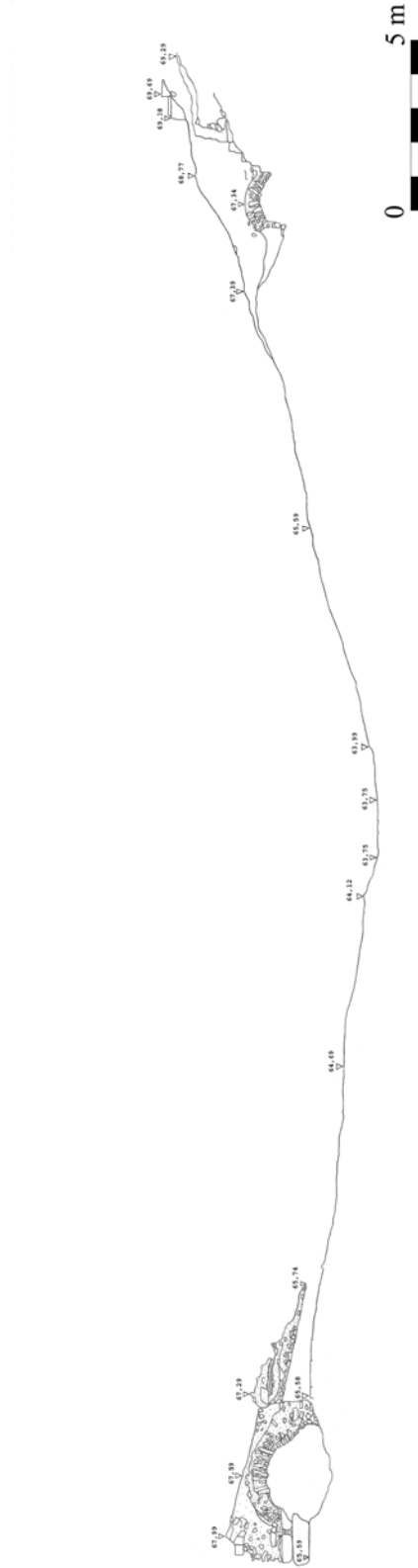
Res. III.14. Alexandria Troas kenti odeion yapısı Tonozlu alt yapı ve ona bağlı taşıyıcı desteklerin görünümü (foto. Deniz Öztürk)

1.Cavea

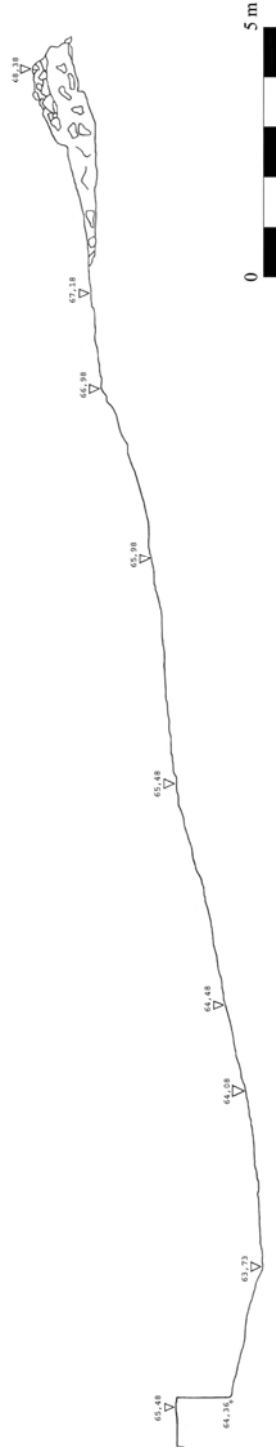
Cavea kısmının ne şekilde olduğu ve kaç adet oturma sırasına sahip olduğu bilinmemektedir. Plan olarak yarım daire plana sahip *cavea*'daki oturma sıraların da yarım dire formlu olması muhtemeldir (Res. III. 15). Ayrıca *cavea*'da bir *diazoma*'nın var olup olmadığı da bilinmemekle birlikte *cavea*'nın yer aldığı alan üzerindeki eğim durumuna bakıldığında sabit bir şekilde inen eğimin belirli bir düzlemde kesintiye uğradığı görülmektedir. Bu kesintinin var olabilecek *diazoma*'dan mı yoksa araziden mi kaynaklandığı kesin değildir (Res III. 16-17)

Res. III. 15. Alexandria Troas odeion yapısının mimari çizimi. (Çizim Deniz Öztürk)

Res. III. 16. Alexandria Troas kenti odeion yapısının kuzey-güney doğrultulu kesiti.
(Çizim Deniz Öztürk)

*Res. III.17. Alexandria Troas kenti odeion yapısı doğu batı doğrultulu kesiti.
(Çizim Deniz Öztürk)*

Res. III.18. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonozlu alt yapı ve destek duvarının güney yönünden görünümü (foto. Deniz Öztürk)

Res. III.19. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonozlu alt yapı ve destek duvarının doğudan görünümü (foto. Deniz Öztürk)

Tonozlu alt yapı güney yönünde bir destek duvarına sahiptir (Res. III.18). Destek duvarı olarak düşünülen bu mimari öğenin işlevi tam olarak bilinmemektedir. Tonozlu altyapının yükünü azaltmak ve topografyaya uyum sağlaması için yapıldığı veya yapının dış duvarını oluşturmak amacıyla inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir (Res. III.19). Tonozlu alt yapıda şu an için görülebilen kemerler yer almaktadır. Plan özeliği olarak bu kemerlerin sayısının altı olduğu düşünülmekle birlikte, yapının tahrip olmasından ve henüz bir kazı çalışmasının yapılmamış olmasından dolayı bu rakamın kesin olduğu savunulamaz (Res. III.20-21).

Res. III.20. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonozlu alt yapıda yer alan kemerler (foto. Deniz Öztürk)

Res. III.21. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonozlu alt yapıda yer alan kemerler ve destek temelleri (foto. Deniz Öztürk)

Eğer bu düşünülen rakam doğru ise, bu kemerlerin yapılış amacı da tartışma konusudur. Tonozlu alt yapı ile bağlantılı olan bu kemerlerin, *cavea* bölümüne geçişi sağlayan birer giriş mi yoksa akustiği sağlamak amacıyla mı yapıldığı ya da başka bir amaca mı hizmet ettiği belirsizdir. Buna karşın *odeion*'ların üzerinin kapalı olmasının nedenleri arasında akustiği sağlamak veya güçlendirmek olduğu da bilinmektedir. Bu noktada kemerli yapıların amacının akustik ile ilgili olması daha düşük bir ihtimaldir. *Cavea*'yı taşımakta olan alt yapının her iki ucunda, yer alan girişlerden tonozlu alt mekanlara girilebilmektedir. Tonozlu alt yapının kuzey bölümü daha sağlam durumdadır. Buna karşın güney bölümü biraz daha fazla tahrip olmuş durumdadır. Buna rağmen iç yapısı gözlemlenebilecek durumdadır (Res. III 22-23).

Res. III.22. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonozlu alt yapının kuzey yönünden bir görüntüsü (foto. Deniz Öztürk)

Res. III.23. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonozlu alt yapının güney yönünden bir görüntüsü (foto. Deniz Öztürk)

Alt yapın iç kısımlarında nişler yer almaktadır. Bu özellikler tonozlu alt yapının ayakta olan her iki bölümünde de (kuzey ve güney) gözlemlenebilmektedir. Bu nişlerin hangi amaçlarla kullanıldıkları şu an için araştırılmış ve kesinleşmiş durumda değildir (Res. III.24-25). Ayrıca tonozlu yapı içerisinde, kuzey ve güney bölümlerinde, hemen tonoz girişinde işlevi şu an için bilinmeyen birer kemer yer almaktadır (Res. III 26-27) Kemerlerin sadece üst bölümleri görülmektedir ki tonozun güney bölümünde yer alan kemerin daha sağlam, buna karşın kuzey bölümde bulunanın ise tahrip olduğu görülmektedir. Bu kemerli yapılardan tonozlu alt yapının kuzey ucunda yer alanın *cavea*'ya doğru bir girinti yaptığı görülmektedir. Bu şekilde yapılmasının amacı *cavea*'yı destekleyen ve tonozla bağlı olan taşıyıcılardan birini desteklemek mi yoksa alt yapıya bağlı olan diğer kemerlerle aynı işleve mi sahip olduğu bilinmemektedir.

Res. III.24. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonozlu alt yapının ve iç kısımda yer alan nişlerin güney yönünden bir görüntüsü (foto. Deniz Öztürk)

Res. III. 25. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonoğlu alt yapının iç kısmında yer alan nişlerin kuzey yönündeki görüntüsü (foto. Deniz Öztürk)

Res. III. 26. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonoğlu alt yapısının güney yönündeki iç kısmında yer alan kemerin görüntüsü (foto. Deniz Öztürk)

Res. III .27. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Tonoğlu alt yapısının kuzey yönündeki iç kısmında yer alan kemerin görüntüsü (foto. Deniz Öztürk)

2. Sahne Binası

Yapının sahne binasının ne şekilde olduğu hakkında kesin bir şey söylemek oldukça zordur (Res. III.28). Birkaç blok taşın dışında *in situ* durumda olan alt yapı elemanı yoktur. Bu kısım da oldukça tahrip olmuş durumdadır. Muhtemelen *cavea* ile aynı genişlikte olması gerekmektedir. Yapının orkestrası da pek belirgin değildir fakat *cavea* alanı ile sahne yapısının olması gerektiği yer arasında bir çukurluk görülmektedir ki bu alan, büyük olasılıkla yapının orkestrasını oluşturmaktadır. *Odeion*’un sahne yapısı muhtemelen batı yönünde, stoa olduğu düşünülen bir yapı tarafından sınırlandırılıyordu (Res. III.29).

Res. III.28. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Sahne binasına ait kalıntıların genel bir görüntüsü (foto. Deniz Öztürk)

Res. III.29. Alexandria Troas kenti odeion yapısı ön kısmında bulunan ve stoa olduğu düşünülen yapı kalıntıları (foto. Deniz Öztürk)

Stoa olarak düşünölen yapının doğu yönünde yer alan duvarı, muhtemelen sahne yapısını sınırlıyordu. Bu alanda yapılan çalışmalarda stoa yapısına ait olması muhtemel sütun dizisinin bir alt taşıyıcısı *in situ* durumda tespit edilmiştir (Res. III.30) Bu alanda sürdürölen çalışmalar sırasında yapının doğusunu sınırlayan duvarda büyük olasılıkla merdiven olabilecek bir iki taş dizisine rastlanmıştır (Res. III.31). Merdiven olması muhtemel bu yapının *odeion* ile bağlantıyı sağlayan bir girişi oluşturup oluşturmadığı kesinlik kazanmamıştır. Bir giriş için dar olmasına karşın, bu yapının benzerleri, Ephesos örneğinde olduğu gibi çeşitli yapılarında görölmektedir.

Res. III.30. Alexandria Troas kenti odeion yapısı. Stoa olduğu düşünölen yapının sütün dizisine ait taşıyıcı kalıntıları (foto. Deniz Öztürk)

Res. III.31. Alexandria Troas kenti odeion yapısının batısında yer alan ve stoa olduğu düşünülen yapının genel görünüşü (foto. Deniz Öztürk)

3. Çatı Sorunu

Daha önce belirtildiği üzere istisnalar dışında *odeion* yapılarının bir çoğunun üzeri kapalıdır. Açık tiyatro yapılarından *odeion* 'ları ayıran en büyük özelliklerinde birisi çatılarıdır. *Odeion* 'ların geçirdiği bir çok gelişim aşamaları boyunca plan özelliklerine bağlı olarak çatılama şekillerinde de doğal olarak değişiklikler yaşanmaktadır. Alexandria Troas Kenti *odeion* yapısının şu anda en sağlam kalmış bölümü tonozlu alt yapısıdır. Buna karşın sahne binası ve üst yapıya ait bölümler

günümüze ulaşmamıştır. Sahne yapısı, üst yapı ve plan özellikleri, yapının geneli ve çatısı hakkında bilgi veren mimari bölümlerdir. Bu bölümlere ait kalıntıların az olması ve kazı çalışmalarının henüz gerçekleşmemesi, yapının çatılı olup olamadığı veya çatısı var ise de, ne şekilde oluşturulduğuna dair yorumların yapılmasını güçleştirmektedir. Buna karşın yapının plan özellikleri göz önüne alındığında yapının çatı sistemine dair bazı yorumlar yapılabilir. Yapının yarım daire şekilli oturma alanının arka bölümünde yer alan ve *opus caementicum*'dan yapılmış olan, muhtemelen yapıyı destekleyen mimari parçaların bize yapının plan özelliği ve çatısı hakkında fikir verebileceği düşünülmektedir. Bunlar yarım daire formu oturma alanını desteklemekle birlikte, yapının dış duvarının bir parçasını oluşturmakta ve çatının taşınmasında da rol üstlenebilecek durumdadır.

Muhtemelen çatılı olan bu yapının çatısının varlığı hakkında net olarak bir sonuca varılamamaktadır. Çatının varlığını destekleyen başka bulgular yer almamaktadır. Tüm bunların yanı sıra, yapının yer aldığı mevki rüzgara oldukça açık bir alandır. Alt yapıyı oluşturan tonozun yüksekliği *cavea* bölümünü sınırlı olarak rüzgardan korusa da bu *odeion*'lar için pek elverişli bir durum değildir. Ayrıca *odeion*'ların genel plan özellikleri ve Alexandria Troas şehrinin dönemsel özellikleri göz önüne alındığında yapının rüzgar ve yağmur gibi iklimsel olumsuzluklardan korunması amaçlı bir çatıya sahip olması oldukça mantıklı bir çıkarımdır. Şu an için çatının varlığına dair bir düşünce içerisinde olunmasına karşın yapılacak kazı çalışmalarının ardından, yapının diğer bölümleri ve plan özelliğinin yanı sıra çatı sorunu hakkında da daha net bilgilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

4. Tarihleme

Yapının tam olarak ne zaman inşa edildiği kesin olarak bilinmemektedir. Plan özelliği bir Roma *odeion* yapısına uymasına karşın, Schwertheim'a (2002: 63) göre

bu yapı hellenistik dönem kökenli bir belediye binasının Augustus döneminde genişletilmiş şeklidir. Fakat şu an için bunu destekler herhangi bir kanıt yoktur. İnşa tarihini belirlememizde yardımcı olacak tek kanıt yapının inşa şekli ve plan özellikleridir. İlk olarak, yapı yarım daire şekilli bir alt yapıya sahiptir (Res. III.15). Bu da bu yapının en azından yarım daire oturma sıralı bir şekle sahip olduğu fikrini güçlendirmektedir. Bu çerçeve içerisinde yapının bir değişime uğrayıp uğramadığı şu an için kesin olarak bilinmemektedir. Görüldüğü üzere, yarım daire bir alt yapı planına sahip olan yapının yarım daire bir plana mı yoksa köşeli bir temele mi sahip olduğu kesinlik kazanmamıştır. Ayrıca yapının yarım daire formlu tonozlu alt yapısının, orta aksının her iki yanında yer aldığı gözlenebilen *opus camenticum* örgülü mimari elemanların işlevleri hakkında kesin bir sonuca varılmamaktadır. Bu mimari öğelerin köşeli dikdörtgen temel dışında kalmış olabilecek taşıyıcılar mı yoksa yarım daire şekli temelin dış duvarlarını taşımaya yardımcı olan birer destek mi olduğu kesinlik kazanmamıştır.

Bütün bu veriler ele alındığında Alexandria Troas kenti *odeion*'unun yarım daire oturma alanına sahip, yarım daire temelli bir yapı şekline sahip bir yapı mı, yoksa yarım daire oturma alanına sahip köşeli bir yapı mı olduğu kesinlik kazanmamıştır. Alexandria Troas *odeion*'un şu an için görülebilen planında yarım daire formunun dışında ve her iki yanında yer alan *opus camenticum* örgülü mimari öğeler, Turin *odeion*'unda yer alan köşelilere benzemektedirler. Turin *odeion*'u Augustus döneminde inşa edilmiş bir yapıydı. Kabaca M.Ö.1. yüzyılın sonu ve M.S. 1. yüzyılın başlarına tarihlenebilecek bu yapı ile benzeşmesine karşın. Alexandria Troas *odeion*'u Turin *odeion*'undan farklı olarak muhtemelen yarım daire formlu bir oturma alanına sahipti. Ayrıca Argos *odeion*'unu ele almak gerekirse *odeion* M.S.1. yüzyılından M.S.2. yüzyıla geçiş esnasında oluşturulmuş yarım daire oturma alanına ve köşeli temele sahip bir *odeion*'dur. Bu durumda Alexandria Troas *odeion*'unun bu şekilde inşa edilmiş olabileceği de düşünülebilir. Aynı tarih aralığına verilebilecek olan Korint *odeionu* yarım daire oturma alanı ve yarım daire planlı şekli ile M.S.100 yıllarında inşa edilmiştir. Tüm bu durumlar göz önüne alındığında; yarım daire formlu Alexandria Troas *odeion*'u dış kısımda yer alan köşelikleri ile Turin *odeion*'u

ile benzeşse de oturma alanının şekli itibari ile verilen diğer örneklerle daha çok benzemektedir. Bu noktada, Alexandria Troas *odeion*'un M.S.1. yüzyıl sonrasında yapıldığı fikri daha ağır basmaktadır.

Roma Döneminde, Hellenistik kültür etkisi altında kalmış olan doğuda M.S.1. yüzyılın ikinci yarısında ve M.Ö. 2. yüzyılda ekonomik bir üstünlük yaşanmıştır. Doğuda yaşanan bu ekonomik gelişim imar faaliyetlerine de yansımıştır. Bu dönemde yarım daire formulu *odeion*'ların çokluğu İtalya'nın dışında Yunanistan ve hellenleşmiş doğuda, azda olsa Afrika ve Galya'da görülebilmekteydi (Meinel 1980: 222). *Odeion*'ların Doğuda ortaya çıkmaları M.S.1. yüzyıldan M.S.2. yüzyıla geçişte gerçekleşmiştir. Bu durum göz önüne alındığında Alexandria Troas *odeion*'unun M.S. 1. yüzyıl sonrasında inşa edilmiş olduğu düşünülebilir.

Alexandria Troas *odeion*'unun tarihlendirilmesi açısından elimize geçen tek bir buluntu vardır. *Odeion* içerisinde herhangi bir kazı çalışması yapılmadığından bu buluntu elimizdeki tek veriyi oluşturmaktadır. *Odeion*'un batısında yer alan ve muhtemelen sahne binasını sınırlandıran ve büyük olasılıkla bir stoanın doğu duvarı olan alanda bir çöküntü meydana gelmiştir. Bu çöküntü sonrasında *odeion*'un sahne yapısı içerisinde yer aldığı düşünülen bir duvar veya temel örgüsü içerisinde terra sigillata olduğu görülebilen bir seramik kaidesi belirlenmiştir (Res. III. 32). Bu seramik parçası muhtemelen M.S. 1.yüzyıl sonrası, büyük olasılıkla da M.S. 2. yüzyıl ortaları ile M.S. 2. yüzyıl sonlarına tarihlenmektedir. Seramik parçasının tarihlenebileceği en geç dönem M.S. 3. yüzyılın ilk çeyreği olarak düşünülmektedir. *Odeion*'un bu tarihlerde bir onarım geçirip geçirmediği kesin olarak bilinmese de bu durum pek olası görülmemektedir. Buradan yola çıkarak *odeion*'un M.S. 2.yüzyıl ortaları ile M.S. 2. yüzyıl sonlarında inşa edildiği düşünülmektedir. Tüm bunlara karşın Odeion yapısında herhangi bir kazı çalışmasının olmaması ve elimizde tarihlendirme hakkında daha net bilgi verebilecek bir buluntunun olamamasından dolayı yapının inşa tarihi hakkında net bir görüş bildirmek mümkün değildir.

Res. III.32. Alexandria Troas odeion yapısı sahne yapısı içinde bulunmuş olan terra sigillata seramik parçası (foto. Deniz Öztürk)

IV. TROIA KENTİ ODEİON YAPISI

Troia ya da bilinen diğer bir adı ile İlion şehri içerisinde şu an görülebilmekte olan yapıların ve kalıntıların bir çoğu Hellenistik ve Roma dönemlerine ait yapılardır. Roma dönemi şehrinin günümüze kadar ulaşmış yapılarından biri de *odeion*'dur. *Odeion* yapısı dönem itibari ile kentteki sosyal yapı içerisinde bir yere sahipti ve M.S.1. yüzyılda inşa edilmiş olan bu yapı kentte yenilenen imar faaliyetlerinin sonuçlarındandır.

A. Troia Kenti Tarihçesi ve Roma Dönemi

Tarihi M.Ö.3000 yıllarına kadar dayanan Troia İlk Tunç Çağı'ndaki deniz ticareti içerisinde önemli bir konuma sahiptir. Deniz ticareti özellikle maden taşımacılığında önemli bir durumdaydı. Troia ticaret yolları üzerindeki konumu ve limanı sayesinde bu önemli durumuna sahip olmuştur. Troia'nın bu bölgede kuruluşunun bilinçli bir şekilde olduğu stratejik konumu nedeniyle bu bölgenin seçildiği düşünülmektedir (Çalış- Sazcı 2002: 55). Troia I, Troia II, Troia III dönemlerini içine alan döneme Denizsel Troia Kültürü adı verilmektedir. Denizsel Troia Kültürü'ne bu ismin verilmesinin en büyük sebebi, bu kültürü karakterize eden seramiğin yayılım alanının Güney Marmara, Ege Kıyıları ve Ege Adaları'nı kapsamasıdır. Bu bölgelerde ticaretin denizden yayıldığına hiç şüphe yoktur (Çalış- Sazcı 2002: 55). Troia'nın Orta Tunç Çağı'nda İç Anadolu'ya yöneldiği ve Anadolu'ya bağlandığı görülmektedir. Troia'nın en önemli dönemlerinden biri Yüksek Troia Kültürü (Troia VI/ VIa) olarak adlandırılan dönemdir. Yüksek Troia Kültürü Orta Tunç Çağı'nda M.Ö. 1700'lerde başlamaktadır (Becks 2002: 84). Bu yüksek kültürün sonunun M.Ö 1200'lerde olan bir yıkımla sona erdiği düşünülmektedir. Bu yıkımın, Yunanistan'da Miken merkezlerini, Anadolu'yu ve

Uzak Doğu'yu etkileyen ve Deniz Kavimleri olarak adlandırılan akım sonrasında olduğu düşünülmektedir. Demir Çağı'nın ardından Troia'da M.Ö. 8. yüzyılın 2. yarısında bir yükseliş başlamış ve 6. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir (Rose 2001: 117). Arkaik Dönemde şehirde oldukça önemli sayılan bir Athena tapınağının varlığı bilinmektedir. M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda Persler bölgenin büyük bir kısmını kontrolleri altında tutuyorlardı. Bölgede süren uzun savaşlarından dolayı bölge ekonomik olarak yoksulaşmıştı. Bu devirde batı Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi neredeyse hiç yeni yapı inşa edilmemiştir (Rose 2002:106). M.Ö. 350 yıllarında Pers kontrolünün azalması ile Troia ve Troas Bölgesi'nin durumu deniz aşırı ilişkilerin yoğunlaşması ile giderek düzelmiştir. M.Ö. 334'te kent Büyük İskender tarafından ziyaret edilir. Ölümü nedeniyle yardım yapamasa da daha sonrasında başka hayırseverlerce şehre yardımlar yapılır bu dönemde oldukça büyük bir Athena tapınağı ve 8000 kişilik bir tiyatro inşa ettirilir (Rose 2002: 106-107). Hellenistik Dönem'de kentteki inşa faaliyetlerinin büyük bir bölümü özellikle eski Kibele kültü ile ilişkilendirilen Batı Tapınağı'nda olmuştur. İskender'in ölümünün ardından Antigonos ve Lysimakhos bölgenin kontrolü için bir çekişmeye girerler. Antigonos'un M.Ö. 301 yılındaki İpsos Savaşı'nı kaybedip ölmesiyle birlikte kent Asia hükümdarı Lysimakhos'un kontrolüne geçmiştir. M.Ö. 227/26 yılında I. Attalos'un Antiokhos Hierax'ı yenmesinden sonra, Seleukos hakimiyeti Troas Bölgesi'nde son bulmuştur. Bölge M.Ö. 190 yılında vasiyet yolu ile Roma imparatorluğu hakimiyetine geçmiştir. M.Ö. 1. yüzyılın başlarında meydana gelen Mithridates savaşları sırasında bölgedeki birçok kent hangi tarafı tuttuklarına bakılmaksızın yıkılmış ya da tahrip edilmiştir. Roma lejyonu komutanı Fimbria'nın M.Ö. 85 yılında kente saldırması ve büyük tahribata yol açmasının ardından. Sulla ve şehri ziyaret ettiği bilinen Julius Ceasar şehre ekonomik yardım yapılacağına dair söz vermelerine karşın, Fimbria'nın saldırısından sonra 60 yıl boyunca şehirde tek bir yapı bile inşa edilmemiştir (Rose 2001: 119). Troia için önemli olaylardan biri İmparator Augustus'un M.Ö. 20 yılında kenti ziyaretidir. İmparatorun ziyareti kent için yeni bir dönemin başlangıcı olarak düşünülebilir. M.S. 1. yüzyılda agoranın zemini döşendi, tapınak ve tiyatro onarılmış ve yeni bir *odeion* inşa edilmiştir. Bu masrafların ne kadarının İmparator tarafından karşılandığı kesin olarak bilinmese de imparatorluk ailesi ile Troia şehri arasında yakın bir ilişki bulunmaktaydı. Bu

tarihten itibaren yerel sikke basımlarında Julius hanedanının ataları olarak kabul edilen Aeneas ve Anchises'ten başlanarak Troia Savaşı'ndan sahneler görülmeye başlandı. Sikkeler üzerinde Ganymedes, Priamos, Dardonos ve Hektor'un sahneleri şehir sikkeleri üzerinde görülmeye başlandı (Res. IV. 1).

*Res. IV. 1. Troia Savaşı kahramanı Hektor'un Troia'da basılmış
bronz sikkesi (Rose 2002: fig. 4)*

Troia için bir diğer önemli olay ise İmparator Hadrian'ın şehri ziyaretidir. Bu şehir için yeni bir dönem sayılabilir. M.S. 2. yüzyıl içerisinde şehirde yeni inşaa faaliyetleri başlamıştır. Agorada, boksörleri, turnalarla savaşan pigmeleri, ve deniz sahnelerini betimleyen mozaikleri olan yeni bir hamam ve heykel süslemeleri olan geniş, mermer bir *nymphaeum* inşa edilmiştir (Res. IV. 2.). Hamam ve çeşme için gerekli olan su, bir su kemeri ile şehre iletilmiştir. Bu kemerin kalıntıları günümüze Kemerdere Köyü görülebilmektedir. Şehir için başka bir inşaa programının başlamasına M.S. 214'te İmparator Caracalla'nın ziyareti neden olmuştur. Şehir içerisinde imar faaliyetleri ve bazı yapılarda onarım ve yenilemeler yapılmıştır. Şehir

M.S. 267 yılında Gotların akınına uğramıştır. Şehir surları ve çevresi hasar görmüş, buna karşın şehir merkezi zarara uğramamıştır. Buna karşın erken Bizans tarihli yapı sayısı çok azdır. Troia’da M.S 500 yıllarına kadar iskan devam etmiş, buradaki yerleşim bu yıllarda medya gelen bir dizi depremin ardından sona ermiştir.

Res. IV. 2. Troia kenti hamam ve nymphaeum’un genel görünüşü (Rose 2002: fig 7).

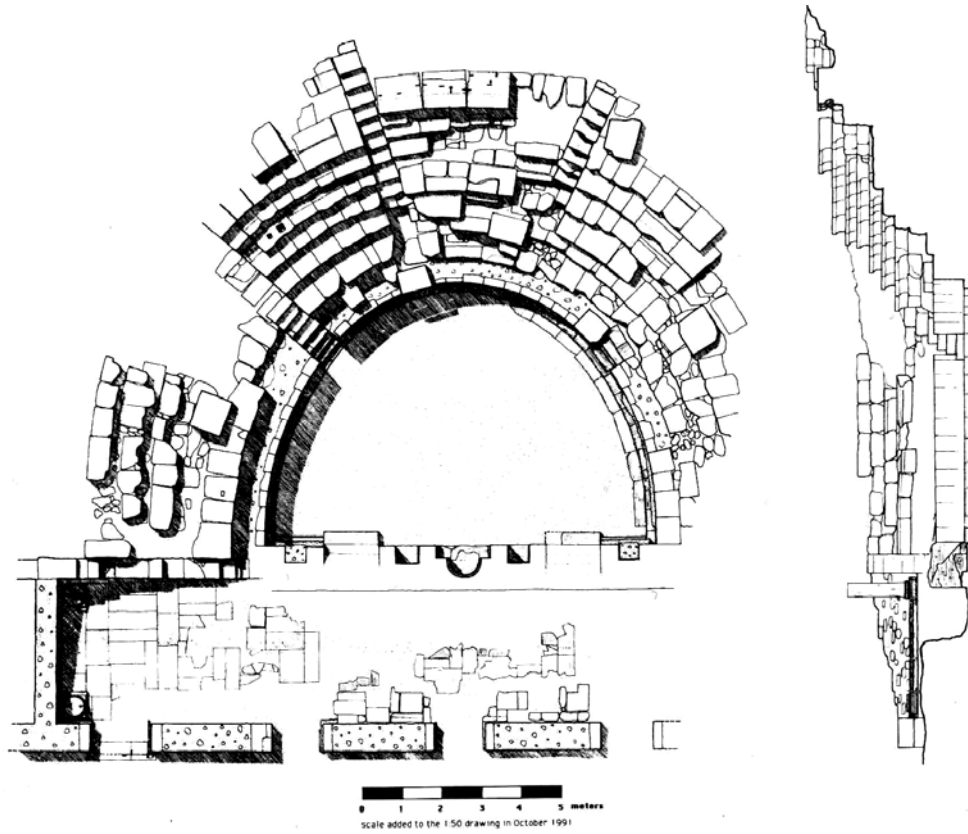
Troia Homeros’un eserleri “İlyada” ve “Odyseseia”nın oluşturduğu etki ile antik çağda ve günümüzde oldukça ilgi çekmiştir. Troia M.S 6.yüzyıllarda önemini tamamen yitirmiştir. Buna karşın M.Ö. 8. yüzyılda yazıya geçirilmiş olan bu eserlerin etkisiyle, birçok gezgin yöreyi ziyaret etmiş ve Troia’nın gerçek yerini tespit etmeye çalışmışlardır. Sayısız gezgin ve araştırmacı uzunca bir süre Aleksandria Troas’ı, Troia olarak düşünmüşler, yazılarında ve anılarında aktarmışlardır. 1801 yılında Troia çevresinde yapmış olduğu araştırmaları aktaran İngiliz Edward Danie Clark kitabının 1812’de yayınlandığı üçüncü cildinde Hisarlık Tepeyi İlium Novum olarak işaret etmiştir ki bunda William Gell ile yaptığı görüşmeler ve Hisarlık Tepe’yi sırasında tespit ettiği sırada tespit ettiği sikkeler etkili

olmuştur (Arslan 2002: 32). Bu araştırmanın ardından gerçekleşen en adımlardan biri İngiliz araştırmacı Charles Maclaren tarafından atılır. Maclaren, yaptığı araştırmalar sonucu 1822’de Neu İlium’un Troia ile özdeş olması gerektiğine inanmıştır (Arslan 2002: 33-34). 1868’de Heinrich Schieman, Fransız Le Chevalier tarafından Troia olduğu iddia edilen ve Karamenderes Ovası’nda yer alan Pınarbaşı mevkiini ziyaret eder ve bazı sondajlar gerçekleştirir. 1863 yılından beri Hisarlık tepesi civarında kazı çalışmalarında bulunan ve mali sıkıntı içerisinde bulunan Frank Calvert ile tanışan Schieman 1870 yılında bölgede kazılara başlar ve 1871, 1872 ve 1873 yıllarında bölgedeki çalışmalarını devam ettirir. 1873 kazı sezonunun ardından, bulduğu ve “Priamos’un Hazinesi” olarak adlandırdığı buluntuluları izinsiz olarak yurt dışına kaçırdığı için Troia’da çalışmasına izin verilmez. Çarptırıldığı para cezasından bir hayli fazlasını ödedikten sonra 1876 yılında Troia’daki çalışmalarına tekrar başlayan Schieman 1878-1879 1882-1883 ve 1889-1890 yıllarında Troia’da kazı çalışmalarını sürdürür. Schieman, 1890’da ölümüne kadar yanmış kent olarak adlandırdığı Troia II tabakasını Homeros’un kenti olarak kabul eder(Çalış-Sazcı 50-51). Schieman’ın ölümünün ardında mimar Wilhelm Dörpfeld tarafından Troia’da sistemli olduğu söylenebilecek kazılar başlatılmıştır. Dörpfeld’in, 1893 ve 1894 yıllarındaki çalışmalarını yayınlarak Troia stratigrafisi problemlerini çözme yolunda oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Dörpfeld’in Hisarlık’taki çalışmaların 38 yıl ardından bölgedeki çalışmalar Carl W Blegen tarafından tekrar başlatılmıştır. 1932-1938 yılları arasında devam eden çalışmaların ardından Troia’daki çalışmalar Tübingen Üniversitesi’nden Prof. Dr. Manfred Korfmann tarafından tekrar başlatılmıştır.

B. Troia Kenti Odeion Yapısı

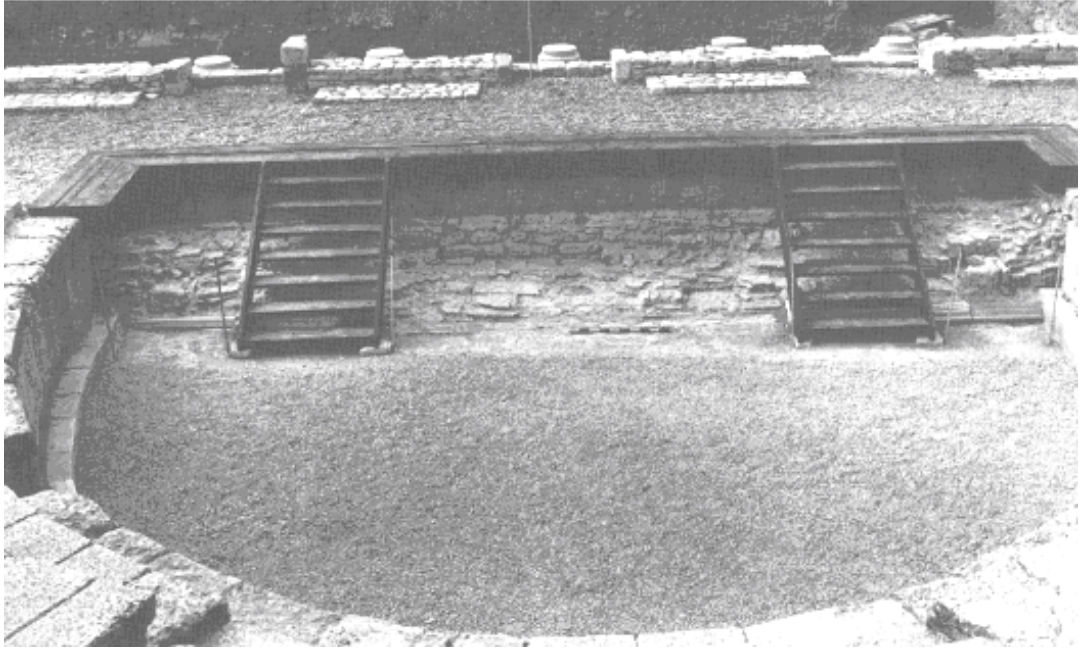
Arkeoloji literatüründe daha çok Troia C Tiyatrosu olarak da adlandırılan *odeion* yapısı mimari özelliklerinden dolayı M.S. 1 yüzyılın sonlarında inşa edilmiş olabileceği ileri sürülmektedir. Bu örneğin çatısız *odeion* yapılarına bir örnek olarak

kabul edilmektedir. Bu yapıyla ilgili ilk arkeolojik bilgilerimiz Dörpfeld ve Blegen tarafından yapılan kazılardan gelmektedir. W. Dörpfeld 1893 yılında *cavea* ve *skene* boyunca kuzeybatı-güneydoğu yönünde bir açma yaptığı ve ardından Blegen kazı kampanyası döneminde John Caskey tarafından geri kalan kısımlarının kazıldığı bilinmektedir (Dörpfeld 1902: 234; Blegen 1939: 216-218). Bu erken araştırmalara rağmen yapıyla ilgili fazla bilgi yayımlanmamış olmasına karşın Blegen ile birlikte çalışan mimarlar ilk kez Troia *odeion* yapısıyla ilgili bir plan ortaya çıkarmışlardır (Res. IV. 3).

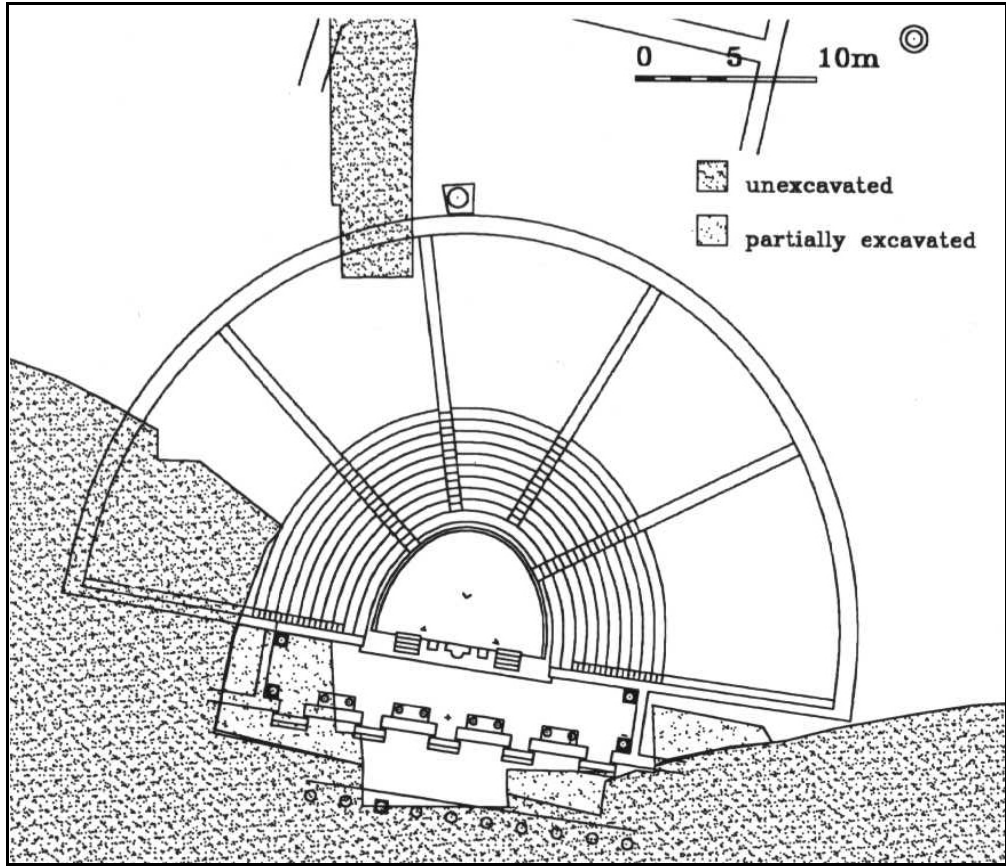
Res. IV.3.1938 yılı Blegen kazıları sırasında çizilen odeion planı (Rose 1992: fig.17)

C.B. Rose liderliğindeki Bronz Çağ Sonrası Troia araştırma ekibi 1991 yılı ve sonrası bu *odeion* yapısına ait olduğu düşünülen mimari elemanları değerlendirerek sahne binasının orijinal hali konusunda yapıcı önerilerde bulunmuşlardır (Res. IV. 4).

Res. IV.4. Troia odeion'u sahne binasının bir görüntüsü (Rose 1999: fig 11)

Bu çalışmalar sırasında sahne binasının dolgu malzemesinin kaldırılması sırasında yıkıntılar arasında önemli sayıda mimari bloklar ele geçmiştir. Burada ele geçen en ilgi çekici buluntulardan biri de şüphesiz İmparator Hadrian'a ait mermer heykeldir. Troia *odeion* yapısı sol kanadı tarafı Blegen kazıları sırasında dokunulmadığından dolayı bu kısım özellikle yeni dönem Troia kazıları sırasında önemli çalışma alanı olmuştur. Troia *odeion* yapısının çatıyla kaplı olup olmadığı henüz kesinleşmiş değildir. Fakat suya dayanıklı *opus signinum* kalıntılarının sahnenin önünde ve orkestra'da kullanılmış olması bunun üstü açık olduğuna işaret etmektedir. Troia *odeion* yapısının genel mimari özellikleri de tespit edilmiş durumdadır. *Cavea* kısmı ise altı basamak sırasıyla beş *cunei*'ye bölünmüştür. *Cavea*'nın doğu ve batı uçlarında basamaklara ait izlerin ele geçmesi Troia örneğinin tipik Roma dönemi *odeion* yapıları içerisinde değerlendirilebileceğine işaret eder. Her ne kadar Blegen dönemi yapılan kazılarda yalnızca 8 basamak sırasının varlığı rapor edilmişse de 1990'lı yıllarda burada gerçekleştirilen kazılar sırasında burada yapılan kazılar en azından 17 basamak sırasının varlığı belgelemiştir (Rose 1994: 88). (Res. IV. 5).

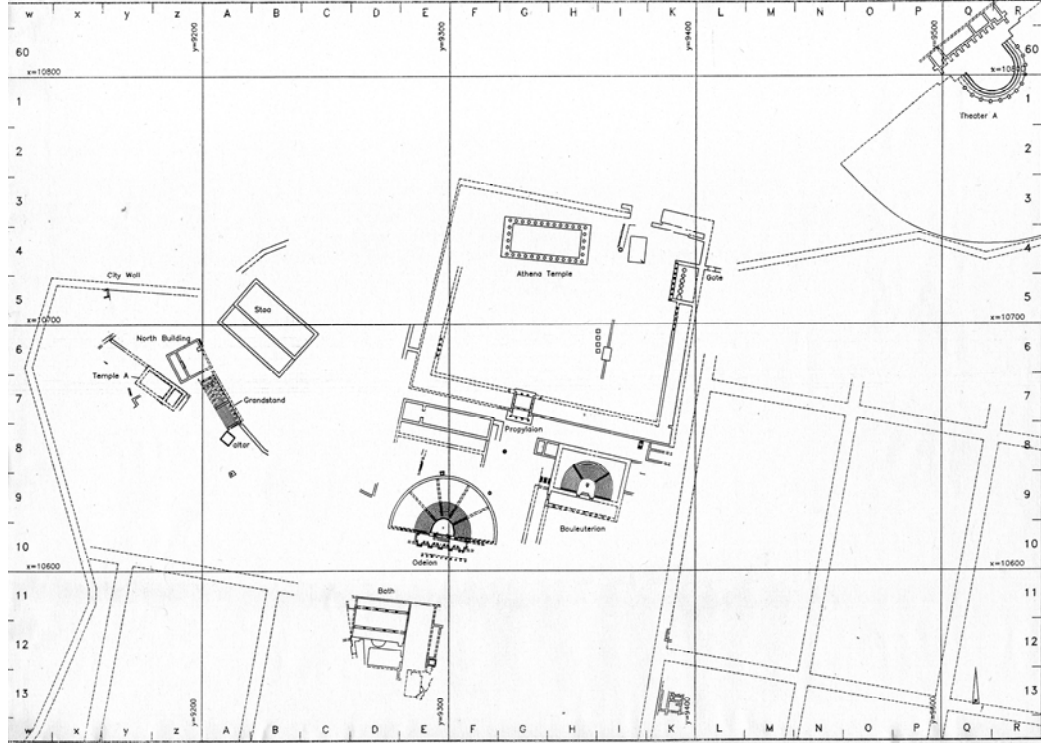

Resim.IV.5. Troia odeion'u planı (Riorden 1996: fig. 1)

Orkestranın ise oldukça derin ve üzeri mermer levhalarla kaplı kireçtaşı duvarla çevrili olduğu bilinmektedir. *Odeion* ilk inşa edildiğinde oturma basamaklarının orkestra yürüme seviyesine kadar indiği ve bu alt basamakların daha sonra seyirci ve oyuncular arasındaki mesafeyi artırmak için kaldırıldığı anlaşılmaktadır (Rose 1994: 88). Benzer bir şekilde, orta *cuneus* üzerine daha sonraki dönemlerde üç adet dikdörtgen aslan bacaklı mermer masanın eklenmiştir.

Burada kazı ve araştırma gerçekleştiren Brian Rose'a göre *odeion* yapısının sahne binasının genel anlamda farklı inşa evrelerine sahipti. Ahşap olan ilk evreye ait sahne binasının detayları konusunda bilgi edinmek şu an da mümkün değildir. Fakat bu ahşap sahne binası Hadrian dönemine ait olduğu düşünülen ikinci evreden daha

önce bir döneme ait olmalıydı. Çünkü bunun konuşlandırılış biçimi Augustus dönemi oluşturulan Roma dönemi şehir planıyla uyum içindedir (Res. IV 6).

Res. IV. 6. Troia IX planı (Rose 1999: fig.1b)

Bu bağlamda *odeion* yapısını Augustus dönemi şehrin yenilenmesi süreciyle bağdaştırabiliriz. Bilindiği gibi M. S. 1. yüzyılda imparator Augustus kenti ziyaret etmiş ve şehir bu dönemde belirli bir inşa ve onarım faaliyeti geçirmiştir. İkinci evreye ait sahne binası en gösterişli evreyi temsil ediyor olmalıydı (Res. IV.7). Bu evrede sahne binasının hala ahşap olduğu anlaşılmaktadır. Arka kısımda ise iki katlı ve *aediculae* den oluşan bir özelliği olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, sahne binasına ait mimari kalıntıların incelenmesi sonucu sahnenin iki katlı ve dört adet *aedicula*'dan oluştuğu anlaşılmıştır. Alt kattaki örnekler İon, ikinci katta olanlarını ise Korinth sütunları ile yapıldığı belirlenmiştir. Ortadaki *aediculae* ise yarım alınlıklarla taçlandırılmıştır (Rose 1992: 54). Sahne binasının sütunları gri mermerden yapılmışken doğu ve batı kanatlarda yer alanlar pembemsi bir mermerden yapılmıştır.

Res. IV.7. Troia Odeion'u sahne binası planı (Rose1998: fig.17)

Oturma sıralarının en alt kısımlarını oluşturan basamaklar bu evrede kaldırılmış olmalıdır. *Aediculae* üzerinde yer alan arşitrav boyunca üzerinde bir adak yazısının varlığı bilinmektedir. Sahne binası ve heykeltıraşlık eserler içinde yardımda

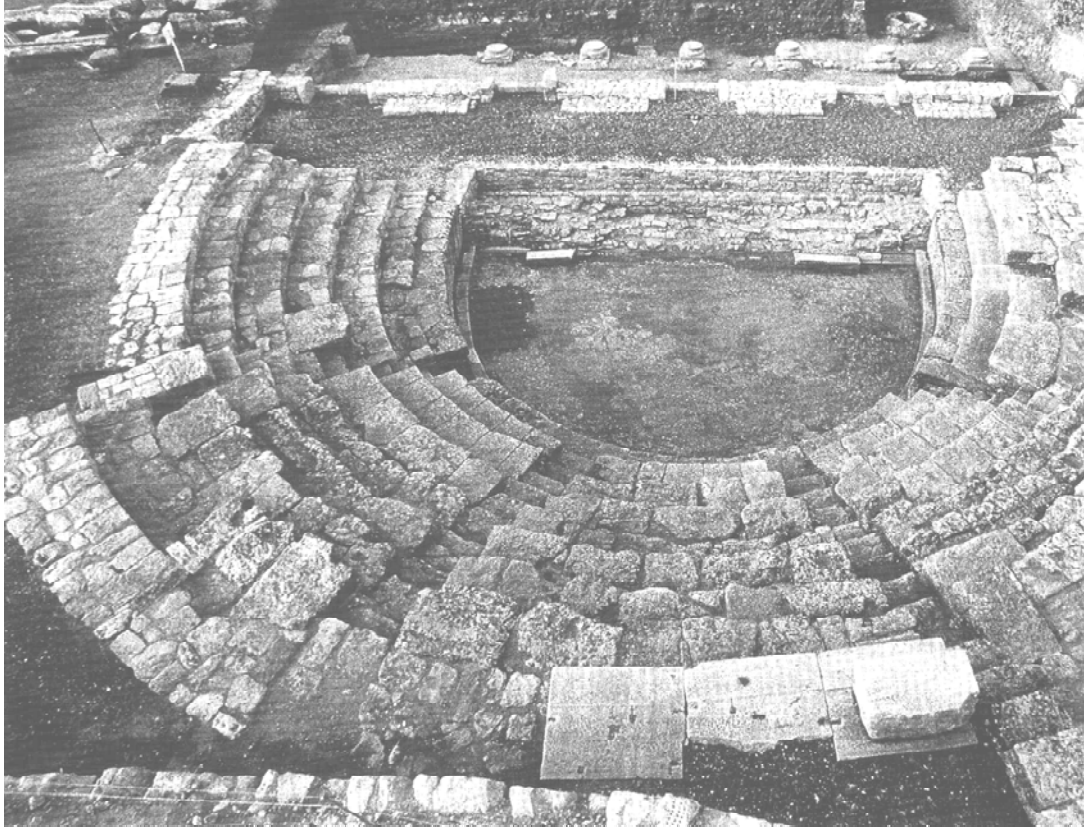
bulunan kişinin ismine ait yazıtın son kısmının korunduğu yazıt ele geçmiştir (Frisch 1975: 244, no. 158) Bu yazıtta göre yardımda bulunan kişinin adının “Aristonoe” olduğu düşünülmektedir. Bu kişi hem yapımı hem de bunu süsleyen heykelleri finanse etmiş olmalıydı. Bu heykellerden biri neredeyse sağlam korunan ve sahne binasının yıkıntıları arasında iki *aediculae* arasında ele geçen İmparator Hadrian heykelidir (Res IV. 8).

Res. IV. 8. Troia Odeion’unda bulunmuş olan Hadrian heykeli (Rose 2002: fig. 5)

Bu heykelin buluntu yeri göz önüne alındığında Hadrian heykelinin en göz alıcı odak noktasında yer aldığı ileri sürülebilir. İmparator Hadrian için böyle bir adakta bulunulması sürpriz kabul edilmemelidir. Çünkü, M.S. 124 yılında imparator’un İlion’u ziyaret ettiği bilinmektedir (Magie 1950: 613). Ayrıca Troia’nın İmparator Hadrian zamanında yeni bir inşa faaliyeti geçirdiği bilinmektedir.

Odion'un İmparator Hadrian zamanında bir onarım görmüş olması da normal karşılanabilecek bir durumdur. *Odeion'un*, zamanında değişiklik yaşadığı bir diğer imparator Caracalla olarak kabul edilmektedir. Caracalla döneminde *odeion* sahnenin mermerle döşenmesi ile geliştirilmiştir (Rose 2002: 111).

Res. IV.9. Troia Odeion'u genel görüntüsü (Rose 1998:: fig.16)

Troia *odeion'u* genel plan özellikleri görüntüsüyle bir Roma *odeion'u* özelliklerini yansıtmaktadır. Yarım daire planlı *cavea'sı* ile bunu yansıtmayı karşın çatısız oluşu rastlanmayan bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Res. IV. 5-9). Troia *odeion'u* ayrıca bulunduğu konum itibari ile şehrin merkezi bir konumda yer almaktaydı. Bu genel *odeion'ların* bir özeliği olarak nitelendirilebilir. *Odeion'ların* şehrin sosyal ve kültürel yapıları için önemli oldukları daha önce belirtilmiştir. Bu kapsamda Troia *odeion'nun* konumu işlevi sosyal yaşam içindeki rolüne uygun bir durumda olduğu söylenebilir.

V. SONUÇ

Antik çağda insanların çeşitli amaçlarla bir araya toplandığı ve bunu çeşitli mekan ve alanlarda gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Bu yapılar arasında *odeion*'ların farkı bir yerinin olduğu görülmektedir. *Odeion*'lar tüm halkın, kentli nüfusun ve kırsal kesimde yaşayan halkın kullanabildiği bir yapı değildi. *Odeion*'lar, kentsel, elit bir tabakaya hizmet ediyordu. Ana işlevleri olarak, müzik gösterilerinin, yarışmaların yapıldığı veya müzikallerin sahnelendiği yapılarıdır. Ana işlevlerinin yanı sıra eğitim amaçlı kullanıldıkları da bilinmektedir. Yapısal ve işlevsel değişikliklere uğramışlardır.

Yapı tarihi açısından ele alındığında *odeion*'lar; belediye binalarının gelişmiş şekilleridir. Açık Roma tiyatrolarına olan tipolojik benzerlikleri de açıktır ve birkaç küçük ayrıntı dışında açık Roma tiyatrolarından neredeyse sadece çatıları ile ayrılmaktadırlar. Belediye binalarından geliştirilmiş olan *odeion*'ların bir takım gelişim evrelerin olduğu görülmektedir. Dikdörtgen planlı ve yanlardan kesilmiş *cavea*'ya sahip olan tipten yarım daire plana sahip ve yine yarım daire planlı oturma alanlı ve gelişimini sağlamış olan tipe ulaşmaya kadar bazı değişim ve gelişim aşamalarından geçmiştir.

Odeion'lar ekonomik açıdan iyi ve elit bir tabakanın yaşadığı yerlere yapılmaktaydı. Bir çok yerleşim yerinde tiyatroların varlığına karşın *odeion*'ların bu kadar sık inşa edilmemeleri, *odeion*lar ile tiyatrolar arasındaki farkın ortaya konmasında fikir verici bir durumdur. *Odeion*'ların, tiyatrolara oranla daha az inşa edilmesinin başlıca nedenlerinden birinin *odeion*'ların tiyatrolardan ayrılan işlevi hizmet ettiği toplumsal sınıf olduğu söylenebilir. *Odeion*'ların genellikle elit tabaka veya üst sınıf tarafından kullanılmakta olduğu belirtilmişti. Troas bölgesinin iki önemli şehri olan Alexandria Troas ve Troia'da birer *odeion*'un olması da bu iki

şehrin bu özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Her iki şehir Roma İmparatorluk Dönemi'nde önemli birer yerleşim yeriydiler. Alexandria Troas şehri Roma kolonisi olma özelliğine de sahipti ki unvan ona bazı ayrıcalıklar kazandırmıştır. Şehrin, Roma ordusunun emekli subaylarına ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Ayrıca şehrin konumu itibariyle önemli bir mevkide olması ve limanın varlığı şehri, deniz ticareti açısından oldukça önemli bir konuma getirmekteydi. Bunda o dönemde Troia limanının alüvyonlarla doldurulmuş ve işlevini yitirmiş olması da etkiliydi. Şehrin ekonomik olarak iyi durumda oluşu, bir Roma kolonisi unvanına sahip olması ve bir üst sınıfın varlığı şehri ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir. Tüm bu özelliklere sahip bir şehir içerisinde bir odeionun inşası garipsenmeyecek niteliktedir.

Alexandria Troas kenti depremlerle ve yapı malzemelerin İstanbul'a götürülmesi ile tahrip olmasına karşın diğer bazı yapıları gibi *odeion* da kısmen ayaktaadır. Yapı hakkında bilinmedik soru işaretleri olsa da yapının Roma imparatorluk döneminde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Yarım daire oturma alanı ve tonozlu alt yapısı bunu desteklemektedir. Oturma sıralarının görülmemesinden dolayı *cavea*'nın yapısal şekli belirlenememiştir. Sahne yapısı ve orkestrası içinde aynı şeyleri söylemek mümkündür. Yapılacak bir kazı çalışmasının ardından bu sorunların en azından büyük bir bölümünün açıklığa kavuşturulabileceği düşünülmektedir. Tüm bunların yanı sıra *odeion*'un şehir içerisinde yer aldığı konum incelendiğinde, şehir yaşıntısı içerisinde ne kadar önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. *Odeion*, şehrin Roma dönemi merkezinde ve tapınak ile agoraya çok yakın bir konumdadır. Ayrıca şehrin kuzey-güney yönlü caddesi de *odeion*'un hemen kuzeyinden geçmektedir.

Troia şehri bir dönem önemini yitirse tahrip edilmiş olmasına karşın Roma İmparatorluk Dönemi'nde şehre tekrar önem verilmiş ve bir takım imar faaliyetleri gerçekleşmiştir. Şehre gösterilen önemin nedeni Roma'nın kökenini Troia'ya bağlaması olarak gösterilebilir. Troia şehri de Alexandria Troas gibi bölgenin önemli

şehirlerinin başlarında gelmekteydi. Ayrıca Troia'nın tarihsel bir önemi de bulunmaktaydı.

Troia *odeion*'u ise Alexandria Troas *odeion* yapısına oranla çok daha iyi ve tamamen açığa çıkarılmış durumdadır. Yapı hakkındaki ilk çalışmalar W. Dörpfeld tarafından 1893 yılında yapılmış, ardından Blegen kazı kampanyası sırasında *odeion*'la ilgili bir plan ortaya çıkarılmıştır. 1991 yılında B. Rose liderliğinde başlatılan ve sonrasında devam eden çalışmalarda Bronz Çağ Sonrası Troia araştırma ekibi tarafından *odeion* yapısında bir çok çalışma yapılmış, sahne binasının orijinal yapısı hakkında çalışmalar ortaya konmuştur. Tamamen açığa çıkarılmış olan *odeion*'un Roma dönemi *odeion* yapılarının genel özelliklerini taşıdığı görülmekle birlikte yapının üzerinin kapalı olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Buna karşın suya dayanıklı *opus signinum* kalıntılarının sahnenin önünde ve orkestra'da kullanılmış olması bunun üstü açık bir yapı olduğuna dair fikirleri güçlendirici niteliktedir. Troia *odeion*'u da Alexandria Troas *odeion*'u gibi şehir için önemli bir konumda yer almaktaydı ve şehrin sosyal ve günlük yaşantısı içerisinde oldukça önemli bir noktadaydı.

Her iki şehir birlikte ele alındığı takdirde, Troas Bölgesi içerisinde üstlendikleri rol ve sahip oldukları önem belirgindir. Her iki şehir de Roma İmparatorluk Döneminde bir durumdaydı ve yine her ikisi de bu dönemde belirli imar faaliyetleri geçirmişlerdir. Her iki şehir Roma Dönemi'ne tarihlenmekte olan ve şehir merkezi olarak adlandırılabilen yapılar topluluğuna sahiptirler. Her iki şehrin merkezinde yer alan yapılar arasında birer *odeion*'un bulunması bu şehirlerin kültürel, sosyal ve ekonomik durumları hakkında bilgi edinmemizi sağlamaktadırlar ve şehir sosyal yaşantısı içerisinde önemli bir rol oynamaktadırlar.

V. KAYNAKÇA

AKŞİT, Oktay.

1970 *Roma İmparatorluk Tarihi.*: Türk Tarih Kurumu, Ankara

ARIAS, Philip E.

1966 “Teatra E Odeon.” *Enciclopedia Dell’arte Antica*, 648-650 Istituto Della Enciclopedia Italiana Fondota da Giovanni Treccani,., Roma

ARSLAN,Rüstem

2002 “Bir Kentin Bitmeyen Efsanesi, Büyük İskender’den Heinrich Schiliemann’a Troia Yollarında”, *Çanakkale Troas Arkeoloji Buluşmas*, 19-41, Çabisak, Çanakkale

BEAN, George E.

1998 *Eski Çağda Likya Tarihi.* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

BECKS, Ralf

2002 “Yüksek Troia Kültürü: Troia VI/ VIIa”, *Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk* 84-93, Yapı Kredi Yayınları İstanbul.

BIEBER, Margarete.

1971 *The History of The Greek and Roman Theater.* Princeton University, Princeton.

BIEG, Gebhardt.

- 2002 “Troas, Araştırma Tarihinde Troas: gezi raporları ve Arkeoloji”,
Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk 116-131, Yapı Kredi
Yayınları İstanbul.

BLEGEN, Carl.

- 1939 “Excavations at Troy, 1938.” *American Journal of Archaeology* 43:
201-228.

BRONEER, Oscar.

- 1932 *Corinth X. The Odeum*. Harvard University Press, Cambridge

COOK, John M

- 1973 *The Troad. An Archaeological and Topographical Study*. Clarendon,
Oxford

ÇALIŞ-SAZCI, Devrim

- 2002 “Denizsel Troia Kùltürü”, *Troya .Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente
Yolculuk*, 54-65 Yapı Kredi Yayınları İstanbul.

DORPFELD, William.

- 1902 *Troja und Ilion. Ergebnisse der Ausgrabungen in den vorhistorischen
und historischen Schichten von Ilion 1870-1894*. Athens.

DURM, Josef..

- 1905 *Handbuch der Architektur. Die Baukunst der Römer*, Alfred Kröner
Verlag, Stuttgart
- 1910 *Handbuch Der Architektur, Die Baukunst der Griechen*, Alfred
Kröner Verlag, Stuttgart.

FELLOWS, Charles

1852 *Travels and Research in Asia Minor*. edition by John Murray, London.

FERRERO, Daria D. B.

1990 *Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları*. Istituto Italiano di Cultura
Sezione di Studi Archeologici. Ankara:

FRISCH, Peter

1975 *Die Inschriften von Ilion, Inshriften griechischer Städte aus
Kleinasien*, 3, Bonn

GINOUVES, R.

1972 *Le Theatron a gradis droits et l'Odeon d'Argos*

GROTE, George

1888 *History of Greece I*: John Murray. London

GÖRKAY, Kutalmış.

1999 "A Podium Temple at Alexandria Troas. 1997 Campaign,
Preliminary Report" *Asia Minor Studien, Band 33*: 5-26

2002 "An Early-Imperial podium temple at Alexandria Troas." *Patris und
Imperium. Kulturelle und politische Identität in den städten der
römischen Provinzen Kleinasiens in der frühen Kaiserzeit*. C. Berns,
H. von Hesberg, L. Vandeput, M. Waelkens (derl.), Peeters., Paris

HANSON, John Arthur

1959 *Roman Theater-Tempels*, Princeton University Press, Princeton

JONES, Arnold Hugh Martin.

1971 *The Cities of The Eastern Roman Provinces*, Clarendon Press, Oxford.

ISLER, Hans Peter

1997 "Theater e Odeon." *Enciclopedia Dell'arte Antica, Classica E Orientale, EAA, Supplemento 5*: 549-556.

LAWRENCE, A. Walter

1979 *Greek Aims in Fortification*. Oxford University Pres. Oxford:

LEAF, Walter

1923 *Straboon the Troad*. Cambridge University Press. Cambridge

LECHEVALIER, Jean Baptiste

1791 *Description of the Plain of Troy*. T. Cadell, Edinburg

MAGIE, David.

1950 *Roman Rule in Asia Minor*. Princeton University Press. Princeton

MANSEL, Arif M.

1999 *Ege ve Yunan Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara
(1947)

MCDONALD, William. A.

1980 "The Political Meeting Place of the Greeks" *The Johns Hopkins University, Studies in Archeology*, 34 Baltimore

MEINEL Rudiger

- 1980 *Das Odeion, Untersuchungen an überdachten antiken Theatergebäuden.* Frankfurt.

MÜLER, A.

- 1886 *Lehrbuch der Griechischen Bühnenaltetümer*

PHİFOSLRATUS, F.,

- 1968 *The Lives Of Sophists*

RADT, Wolfgang.

- 2020 *Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları* Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

RAMSAY, William M.

- 1960 *The Historical Geography of Asia Minor*, A.M. Hakkert. Amsterdam

RICL, M.,

- 1997 *The Inscriptions Of Aleksandreia Troas*, Habelt, Bonn.

RIORDEN. E.

- 1996 “Three-dimensional computer aided drafting (Cad) in Anastylosis: A Case-Study at The Odeion of İlion.” *Studia Troica* 6: 103-110

ROSE, John B.

- 1992 “The 1991 post-Bronze Age excavations at Troia.” *Studia Troica* 2: 43-60.

- 1993 “Post- Bronz Age excavations 1992.” *Studia Troica* 3: 97-116

- 1994 “The 1993 Post- Bronz Age excavations.” *Studia Troica* 4: 75-104
- 1995 “The 1995 Post- Bronz Age excavations.” *Studia Troica* 6:
- 1996 “The 1996 Post- Bronz Age excavations.” *Studia Troica* 7: 73-110.
- 1998 “The 1997 Post- Bronz Age excavations.” *Studia Troica* 8: 71-113.
- 1999 “The 1998 Post- Bronz Age excavations.” *Studia Troica* 9: 35-71.
- 2001 “Yunan ve Roma Döneminde İlion”, *Düş ve Gerçek, Troia* 117-121, Konrad Theiss Verlag GmbH, Stuttgart.
- 2002 “Yunan, Roma ve Bizans Dönemlerinde İlion”, *Troya .Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk*, 104-115 Yapı Kredi Yayınları İstanbul.

SCHULZ, Armin.

- 2002 “Die Befestigungsanlage von Alexandria Troas.” *Asia Minor Studien* 44, 33-62.

SEVİN, Veli.

- 2001 *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*, Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.

STRABON

- 2000 *Geographika. Antik Anadolu Coğrafyası*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları. Ankara,

SCHWERTHEIM, Elmar.

- 1999 “Zur Gründung Der Römischen Kolonie in Alexandria Troas” *Asia Minor Studien* 33, 95-101

- 2002 “Alexandreia Troas”, *Çanakkale Troas Arkeoloji Buluşması*, 57-64
Çabisak Çanakkale
- 2003 “Alexandreia Troas”, *Çanakkale Troas Arkeoloji Buluşması II*, 33-39
Çabisak Çanakkale
- 2004 “Alexandreia Troas-Kent ve Su”, *Çanakkale Troas Çanakkale Troas Arkeoloji Buluşması III*, 37-47 Çabisak Çanakkale,

TEXIER, Charles H.

- 1862 *Asie Mineure. Description géographique, historique et archéologique des provinces et des villes de la chersonnese d'Asie.*: F. Didot. Paris

THOMPSON Homer A.

- 1950 “The Odeion in the Athenian Agora.” *Hesperia* 19: 31 -34.

WARD -PERKINS, J. B.

- 1981 *Roman Imperial Architecture*, Harmondwoth., New York